

Dynamo international

Rue de l'Etoile, 22

1180 Bryssel

Belgien

☎: +32 2 378 44 22

☎: +32 2 378 44 21

E-post: dynamo-int@travail-de-rue.net

Webbplats: www.dynamoweb.be

**Internationell guide till metoder för fältarbete
i världen**

Dokumentet framtaget av:

- **Det internationella nätverket för fältarbetare**

Med stöd från:

- **PROGRESS-programmet, EU-kommissionen**
- **Ledningen på Belgian Development Cooperation**

Tack:

Vi vill framföra vårt tack till alla som deltagit i arbetet med att ta fram och utforma den här guiden, framför allt till medlemmarna i det internationella nätverket för fältarbetare¹, som utfört ett enormt arbete i nationella seminarier, samt till alla övriga individer och grupper². Deras goda råd och berättelser från fältet har berikat innehållet i den här guiden.

Arbetsgrupp:

Skrivgrupp: Annie Fontaine (Québec), Malin Andersson (Sverige), Tran Quoc-Duy (Vietnam), Jon Etxeberria (Spanien), Edwin de Boevé (Belgien), Juan Martin (Mexiko), Sébastien Kabw Mukanz-Diyamby (Demokratiska republiken Kongo), Maïta Giraldi (Frankrike).

Granskningsgrupp: Luis Helder Santos (Portugal), Moussa Sow (Senegal), Per Arne Skjeggstad (Norge), Graeme Tiffany (Storbritannien), Bernard Heckel (Frankrike), Henning Pedersen (Norge)

Koordinering: Maïta Giraldi, Dynamo International
Edwin de Boevé, Dynamo International

Den här guiden dediceras till Humberto Duran Campoamor, koordinator för de mexikanska seminarierna och professor på psykologiska fakulteten på Universidad Autónoma del Estado de Morelos (UAEM), Cuernavaca, Mexiko, som gick bort den 27 juni 2008.

---

¹ Bilaga 1, medlemmarna i det internationella nätverket för fältarbetare

² Kolleger från GPAS, Pessac, översättarna och korrekturläsarna ...

Innehåll

Förord	5
Inledning	8
1. Fältarbete – ett globalt arbetssätt	12
1.1. Principer för fältarbete	12
1.2. Målen med fältarbete.....	14
1.3. Det är bättre att förebygga än att bota!.....	14
1.4. Relationen med individen: personen snarare än symptomen.....	17
1.5. Fältarbete, att utbilda från utsidan.....	19
2. Fältarbetets arbetsmetoder, rutiner och verktyg	22
2.1. Stegen	22
2.2. Grunderna: var och när utförs fältarbete?	25
2.3. Fältarbetets faser	36
2.3.1. Individuellt stöd.....	37
2.3.2. Gruppaktiviteter	41
2.3.3. Samhällsaktiviteter.....	42
2.3.4. Olika syn på fältarbete	45
2.3.5. Attityder och förhållningssätt.....	46
2.4. Administration av fältarbete.....	54
2.5. Utvärdering av fältarbete.....	58
3. Kontexter och utmaningar med fältarbete	60
3.1. Ett mångfasetterat arbete	60
3.1.1. Många olika influenser.....	60
3.1.2. Ett yrke, många namn.....	62
3.1.3. Olika målgrupper	63
3.1.4. Olika sociala situationer	64
3.2. Aspekter av socialt utanförskap	67
3.2.1. Leva på gatan: ett växande socialt fenomen kopplat till socialt utanförskap	67
3.2.2. Hur hanterar vi dem som inte vill lämna gatan?.....	69
3.2.3. Drogmisbruk som orsak till exkludering och förnekande av rättigheter	70
3.2.4. Kriminalisering och förtryck.....	70
3.3. Utmaningarna med fältarbetarens ställning.....	72
3.3.1. Fältarbete, en social respons på ett socialt problem.....	72
3.3.2. Fältarbetaren – ett privilegierat vittne.....	73

Sammanfattning	75
Slutord av Jean Blairon	76
Bilagor	83
<i>Charter of the international network of social street workers</i>	83
<i>Kontaktuppgifter för medlemmarna i det internationella nätverket för sociala fältarbetare</i> ..	88
Litteratur	93

Förord

Fältarbetare kan ge människor som har det svårt (tillbaka) styrkan att ta makten över sina egna liv och sträva mot en bättre tillvaro, genom en utgångspunkt i värderingar som rättvisa, jämställdhet, människovärde och solidaritet.

Genom sin närvaro och förankring i områden där dessa utsatta människor lever och bor kan fältarbetaren utgöra den primära länken i kedjan av stöd och social hjälp.

I mitt arbete som statssekreterare med ansvar för sociala frågor som exempelvis att bekämpa fattigdom har jag många liknande uppgifter som fältarbetare, i det att vi handskas med problem som omfattar många ämnen som påverkar de grundläggande mänskliga rättigheterna: boende, arbete, socialt skydd, hälsa ...

Fältarbete innebär att i första hand rikta sig till individen och ta hänsyn till dennes egen historia – vare sig det är en ung människa som hoppat av skolan, en hemlös, en illegal invandrare eller någon annan som lider av social utstötthet.

Fältarbete innebär att kontinuerligt anpassa arbetsmetoder och de analyser och bedömningar som insatserna ger upphov till. Ibland innebär det att nöja sig med åtgärder som saknar långsiktigt perspektiv. Men framför allt betyder det ett behov av att dela med sig av erfarenheter och upplevelser från alla håll i världen ...

Därför är jag väldigt glad över att det här arbetet publiceras – ett dokument som är avsett att vara ett praktiskt utbildningsverktyg för fältarbetare.

Jag vill än en gång rikta mitt helhjärtade stöd till alla fältarbetare och uppmuntra er i ert arbete.

Jean-Marc Delizée
Belgisk statssekreterare – sociala frågor

STÄDER ÖPPNA FÖR ALLA.

Att odla en ny framtid för mänskligheten

Tänkande, att tänka på världen och dess framtid, att tänka på hur man själv tänker på andra och i detta meddela sig till omvärlden om berättelser, drömmar, planer – det här är något grundläggande för varje person, familj, socialgrupp, gemenskap, företag, stat ... Det utgör själva grunden i vår förmåga att omvandla samhället.

Och precis som det finns gator av många olika slag att berätta om, så finns det ett yrke – eller flera yrken i ett – som utförs på dessa gator eller fält. De gator där vi bor, men också de gator dit vi aldrig beger oss för att de är oss främmande, snarare än att de ligger för långt bort. Det finns gator utan barn, utan några människor alls, övergivna. Det finns gator som präglas av våld, ogästvänliga återvändsgränder där människor lider. Men det finns även livliga, fridfulla, ”vackra” gator där levnadsglädjen råder. Yrket *fältarbetare* utförs på alla dessa gator, så att de fält där de arbetar blir vägar till en ny framtid för både individer och samhälle. Det är i grunden invånarna på dessa gator som har makten att omvandla sina gator och dra nya vägar. Fältarbetarna är bara en av många som odlar vår framtid, en annan framtid för jordens folk.

Fältarbetarnas viktigaste verktyg är därför lyssnande, respekt, deltagande och samarbete. Deras träningsaktiviteter är inte en fråga om att tvinga på andra sina tankar, visioner, mål och metoder som kommer utifrån, uppifrån eller från andra som deltar i träningen, utan de är en yrkesutövning där erfarenheter delas och man gemensamt läser av och tolkar dessa. De ”lärdomar” som kan dras från dessa erfarenheter drar man tillsammans, vilket leder till gemensamma åtgärder som alla är och måste vara ansvariga för.

De erfarenheter som tas upp i denna guide lyfter fram det gemensamma delandet av erfarenheter och solidaritet. Vi är inte heller ”medborgare” i sammanhanget av standardisering och homogenisering av människor, utan i det fallet finns bara individer som kan reproduceras, formaliseras, standardiseras. I samma anda innebär inte solidaritet (av latinets *in solido*) medkänsla och frikostighet från de rika ”bemedlade” gentemot de ”medellösa”, utan snarare avses allas ansvar till samhällets medlemmar och samhällen emellan gentemot andra samhällen i världen. Det handlar om ett ramverk av riktlinjer för hur vi ”lever tillsammans” som utgår från allas rätt till liv och till en säker tillvaro.

Under de senaste åren har städer försämrats och förstörts – ur alla perspektiv – på ett markant ökande sätt. FN:s Habitat-program beräknar också att det år 2025/2030 kommer att bo över 2,4 miljarder människor i kåkstäder – ställen där den rika klassen inte skulle låta sina hundar bo. Vi kan också förvänta oss att se en stigning av antalet arbetslösa människor till över två miljarder inom det närmaste årtiondet. Unga, kvinnor och barn kommer att vara de huvudsakliga offren i denna oacceptabla framtid.

Fältarbetarna har ett enormt arbete framför sig. Till sist, i ett tidsperspektiv på 20-30-40 år, hoppas vi att deras arbete ska ha omvandlats radikalt på så sätt att de inte längre behövs, utan att de processer som ligger bakom utbredd fattigdom, marginalisering och våld mellan människor då ska ha utplånats från våra samhällen. Då bör vi inte heller längre ha något behov av samhälleliga åtgärder, utan bara en social säkerhet. Vi skulle inte längre behöva ge stöd och kärlek till de utstötta utan istället underlätta och stärka ömsesidig solidaritet. Ett uttalande som må vara banalt men icke desto mindre relevant är att det nuvarande behandlande arbetet – hur livsviktigt det än må vara – så fort som möjligt måste lämna plats för förebyggande och åstadkommande av rättigheter, alla rättigheter, för alla.

Är det då frågan om att lägga fram ett uppvisande av goda intentioner, av retorik? Nej. Historien visar oss att verkligt nyskapande på samhällsnivå (kulturellt, politiskt, socialt, ekonomiskt och tekniskt ...) kan förflytta berg när det startar underifrån, på gräsrotsnivå, och uppnår mål som fram till dess ansågs omöjliga. Något som vi vet är en omöjlighet är de områden som avgränsats och ockuperats av de dominerande socialgrupperna. Den ”förbjudna staden” är ett potentiellt bostadsområde som de dominerande krafterna i oligarkierna har gjort, och fortsätter att göra, till omöjliga och ouppnåeliga områden för de dominerade. Idag, även i Europa, är det detta som borgmästare i storstäder och myndigheter gör när de jagar bort fattiga från de urbana stadskärnorna och samlar dem, som avfall, i förorter som under det senaste århundradet har blivit ”*platser för de förpassade*”. Men i en demokrati är staden en fri och öppen yta där människor lever tillsammans. Målet är att ingen på jorden ska behandlas som en illegal flykting. 2000-talet måste bli det århundrade då ”städer öppna för alla” blir en realitet, då uttrycket ”den kosmopolitiska staden” får verklig mening som en plats där människan lever och förverkligar ”folkets republik”.

Riccardo Petrella

Doktor i politik och sociologi, grundare av och
generalsekreterare för International Committee
for the World Water Contract

Inledning

Ända sedan de första mötena för det internationella nätverket för fältarbetare hölls år 2000 och 2002 har arbetet i nätverket kretsat kring att utbyta tankar om metoderna kring de medverkandes³ praktiska yrkesutövning. Efter framställandet av utbildningsguiden "Social street work and communication towards the media"⁴ 2005 har därför medlemmarna i nätverket beslutat sig för att ta sig an ett internationellt grupprojeckt kring fältarbetets metodologi.⁵

Utmaningen är anseelig. En guide av det här slaget är avsedd att vara ett praktiskt utbildningsverktyg som ska hjälpa fältarbetare att förbättra sitt eget yrkesutövande i fält. Men den syftar också till att vara ett politiskt verktyg för att förbättra erkännandet för yrkesområdet och ge bättre förståelse för de situationer fältarbetare och de människor de interagerar med i fältet ställts inför, i närapå alla delar av världen.

Framför allt måste det här verktyget förhålla sig troget till alla lokala särförhållanden och olikheter⁶. Det här består mer specifikt i att värdesätta det "särskilda sätt att tänka" som är karakteristiskt för fältarbetarnas insatser i en internationell kontext, vilket gynnar ett hälsosamt och säkert, instrumentellt arbetssätt. Att diskutera arbetsmetoderna för socialt fältarbete runt om i världen innebär att undersöka huvudriktningarna i våra samhällens utveckling.

Med framställandet av den här guiden vill vi än en gång understryka fältarbetarnas anknytning till **starka etiska värderingar** kring respekt och tolerans för de mest marginaliserade befolkningsgrupperna.

Att välja att lyfta fram en social och utbildande närvaro i boendemiljöer är inte bara ett metodologiskt val bland många andra. Det bevisar en påtaglig strävan efter att bli en "aktiv intressent" och visar på **engagemang** inför problem som utanförskap och orättvis behandling. Det är en fråga om att vara så **lättillgänglig** som möjligt för människor när de hamnar i svåra situationer. Men det handlar även om att säkerställa respekt för och skydd av individen, i enlighet med den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna⁷ och konventionen om barnets rättigheter.⁸

Trots att vi arbetar i olika miljöer långt ifrån varandra, med olika människor och omständigheter, så inser vi när vi stannar upp och tänker efter att i detta unika yrke ställs vi som fältarbetare i själva verket inför likartade problem och utmaningar, såväl lokalt som internationellt.

Som tur är finns det inget universellt teoretiskt ramverk som täcker fältarbetets metodologi. Det vore alltför endimensionellt och respektlöst inför den kreativitet och mångfald som finns i våra arbetssätt. Av den anledningen ska de punkter som tas upp i den här guiden inte ses som

---

³ Användningen av maskulinumformen i det här dokumentet är endast ett val för att lätta upp textflödet, och ska inte på något sätt ses som diskriminerande mot kvinnor, vilka guiden vänder sig till i minst lika hög grad.

⁴ Editions l'Harmattan, maj 2005 samt webbplatsen http://www.travail-de-rue.net/fr/outils_guides_01_fr_00.htm

⁵ Se kapitel 3.1.2. för en diskussionen av de många olika termer som används för att beskriva den yrkesutövning guiden avhandlar. För att underlätta för läsaren används begreppet "fältarbete" genomgående i den här texten.

⁶ Här bör påpekas att denna variationsrikedom återspeglas även i de många olika skrivstilar som förekommer i denna guide. Skrivgruppen har valt att respektera de många olika uttryckssätten hos alla inblandade författare istället för att standardisera skrivstilen.

⁷ Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, antagen av FN:s generalförsamling den 10 december 1948

⁸ Antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989

någon standardmodell färdig att användas, utan snarare som en hjälp för läsaren att oavsett plats, land eller förutsättningar, **granska och förnya sina egna praktiska arbetsmetoder**.

Den här guiden är skriven av fältarbetare och återspeglar och sammanfattar de många olika förutsättningar som råder på olika håll i världen. Med guiden som grund kan även ytterligare publikationer skapas inom mer specifika och diversifierade ämnesområden, exempelvis de olika människor som vi möter i fältet, minoriteter, beroende osv.

Nästa publikation från det internationella nätverket för fältarbetare kommer att avhandla fältarbetarnas utbildning.

Vad är fältarbete? Varför behövs det? Vilken nytta har det? Vilka människor riktar sig fältarbete till? Var, när, hur utövas det, och av vem? Det här är frågor vi ska försöka besvara i den här guiden.

Det internationella nätverket för sociala fältarbetare⁹

Framställandet av den här guiden faller under ramen för det internationella nätverket för sociala fältarbetares uppgifter.¹⁰

Med fältarbetare från cirka 30 länder (från länder i både syd och nord) har nätverket två prioriterade arbetsområden:

- Å ena sidan aktiviteter vars syfte är att öka **effektiviteten för och kvaliteten på** arbetet i fält genom **utbildning, utbyte av metodtips** och framställandet av **utbildningsverktyg**.
- Å andra sidan en internationell mobilisering i syfte att bygga upp **strukturella och hållbara åtgärder** för problem som påträffas av människor i fält i hela världen.

Här talar vi om konstruerandet av en verklig, **internationell solidaritetsstrategi** för att bekämpa diskriminering och fattigdom, som ska befästas ”**med en stolt och stark förklaring om en gemensam identitet**”¹¹ som genomsyrar hela det internationella nätverket för sociala fältarbetare.

Guiden – en grupprocess

Den här guiden är resultatet av ett omfattande **arbete med att utbyta metodtips** mellan medlemmarna i det internationella nätverket för sociala fältarbetare.

Rent praktiskt startade det första steget med ett frågeformulär med fyra frågor (se bilagorna). Dessa frågor fanns tillgängliga på webbplatsen¹² och skickades ut till alla nationella plattformar i nätverket. I vissa fall samarbetade grupper på lokal nivå under flera dagar med att besvara frågorna och utbyta praktiska metodtips fältarbetare sinsemellan.

Under arbetet med att besvara dessa frågor valde vissa plattformar även att gå vidare och framställa utökade analyser.

Cirka 30 länder var involverade i det här steget.

---

⁹ Bilaga 2: Charter of the International Network of Social Street Workers

¹⁰ Webbplatsen www.travail-de-rue.net

¹¹ I ”Actes du forum international des acteurs clés de l'enfance et du travail de rue”, Jean Blairon, s. 41, november 2002.

¹² Se fotnot 5

Utöver de skriftliga svaren avlämnades också ett antal muntliga berättelser under mötena, vilket berikade den mycket givande processen med datainsamling.

Det andra steget bestod i två stycken deltagarseminarier som hölls av **föreningen LUK**¹³ och **Kompetansesenteret**¹⁴ i Norge i slutet av 2007 och i april 2008. Med utgångspunkt från såväl de inlämnade svaren som de olika publikationer som finns tillgängliga om fältarbete och vissa fältarbetares eget skrivande, lade seminariedeltagarna grunden till den blivande guiden.

En innehållsförteckning föreslogs varpå en skrivgrupp kunde utses som skrev ett första utkast. Som uppföljning till skrivprocessen utsågs även en granskningsgrupp.

Utkastet skickades ut till de olika nationella plattformarna för förslag på korrigeringar. Detta arbete utgjorde en andra nivå i utbytet.

I den nyligen publicerade guiden om mediakommunikation avhandlas frågan om ”socialt fältarbete som unik profession”. Det var därför logiskt att vidareutveckla och utvidga den tanken i en andra publikation.

Hur ska guiden användas?

Guiden riktar sig inte enbart till fältarbetare. Många andra aktörer, vare sig de arbetar i fältet, i ansvarspositioner eller inom den utbildningsmässiga eller politiska sfären, kan hämta inspiration från den.

Olika ämnen tas upp på både metodologisk och praktisk nivå, men även på social, kulturell och politisk nivå. Trots detta vill vi utfärda en varning om ett sådant här projekts begränsningar. Även om vi sett en markant internationell mobilisering gör den här guiden inga anspråk på att vara en fullödig diskussion om fältarbete runt om i världen.

Situationer i fält kommer alltid att vara mer komplexa och diversifierade än vad som kan framställas i skriftlig form. Även om våra förhoppningar är att den här guiden kan leda till optimering av effektiva arbetsmetoder och förbättringar av deras tydlighet och av förståelsen för detta, så är det viktigt att inte se på guiden som ett allomfattande referensverk som inte får ifrågasättas. Guiden är snarare ett hjälpmedel och en ”ögonblicksbild”, och framför allt, en inbjudan till reflektion och handling.

”I arbetet med att stå upp för barnens rättigheter, var än i världen barnen må vara, behöver vi lära oss att bedriva det noggrant och intelligent, och aldrig använda någon presumtivt mer avancerad nationell kultur till att trycka till varandra.”

Seminarium för fältarbetare, Senegal

Slutligen är det viktigt att understryka att det är med ödmjukhet som det internationella nätverket lämnar ifrån sig detta reflektionsdokument, som offentliggörs i form av ett föränderligt och fortskridande projekt. Läsaren uppmanas också att verkligen använda guiden som verktyg. I själva verket behöver inte guiden läsas från pärm till pärm utan kan

¹³ Landsforeningen for utekontakter (LUK), norska föreningen för fältarbetare www.utekontaktene.no

¹⁴ Kompetansesenteret www.rusinfo.no

med fördel användas på olika vis. Beroende på läsarens aktuella intressen och behov kan den även användas vägledande, antingen genom att läsa från början till slut eller genom att hoppa rakt till de relevanta partierna.

Internationellt samarbete och kampen mot fattigdom och social utstötthet i världen

Samarbetsprocessen möjliggjordes tack vare starkt stöd från olika håll. I respektive land tog lokala aktörer och institutioner ansvar för projektet. I synnerhet i Norge, men i lika stor grad under de internationella möten med fältarbetare som organiserades i Thiès (Senegal) i april 2005 av organisationen **Avenir de l'Enfant**; i Kinshasa (Demokratiska republiken Kongo) i april 2006 av **Street Work Support Committee**; i Mexico City (Mexiko) i november 2007 genom organisationen **El Caracol**; samt i Lissabon (Portugal) i november 2008 genom **Conversas de Rua Association**.

Även via **EU** – närmare bestämt **generaldirektoratet för sysselsättning, socialpolitik och lika möjligheter** – har vi fått stöd i form av **Progressprogrammet**.¹⁵

Detta programs syfte är att uppmuntra samarbete och utbyte, både inom bestämda åtgärdsområden och med att definiera institutionella lösningar som stödjer riktlinjer för social inkludering och socialt skydd i Europa. Genom att arbeta för ömsesidig tillämpning av goda metoder och riktlinjer strävar man efter att bana väg för ett **öppet sätt att koordinera sig inom området socialt skydd och inkludering**.¹⁶

Det är i ett sådant perspektiv som de nationella plattformarna av fältarbetare kan fortsätta utbyta tankar och reflektioner med lokala myndigheter.

Det **belgiska biståndsorganet DGDC**¹⁷ har också stöttat den internationella aspekten av den här processen, genom att framför allt göra det möjligt för utvecklingsländer att delta i arbetet.

Det här är antagligen också en av de största tillgångarna med guiden, som tillkommit som ett samarbete mellan många olika aktörer som tillsammans strävat efter att bygga konkreta kopplingar för internationell solidaritet.

---

¹⁵ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=327&langId=sv>

¹⁶ http://ec.europa.eu/employment_social/progress/soc_prot_fr.htm

¹⁷ <http://www.dgdc.be/>

1. Fältarbete – ett globalt arbetssätt

Snarare än en systematisk metodologi diskuterar vi här egenskaper som återfinns i alla berättelser från fältarbetare från många länder. Bland dessa egenskaper märks de huvudpunkter som gör fältarbetet unikt och svårt, men samtidigt till ett vitalt arbete som alltid inbegriper att befinna sig i frontlinjen, och som konstant kräver revideringar och självutvärdering. Bland de faktorer som måste tas med i beräkningen är att det finns fältprogram riktade till barn och tonåringar, andra för vuxna, att vissa är utvecklade i utsatta och perifera områden men andra på mer centrala och rika platser, att vissa är inriktade på att tillgodose de grundläggande behoven för människor på gatan medan andra kretsar kring byggandet av relationer: allt beror på vilka platser och tider som analyseras. Men de åtgärder som vi diskuterar här har alla gemensamt att de tydligt utvecklas i denna blandning av sammanhang och traditioner.¹⁸ Det är mot dem vi riktar vår uppmärksamhet.

Innan vi presenterar de mer praktiska aspekterna av metodologin för fältarbete vill vi lyfta fram de värderingar och den motivation som detta yrkesutövande och dess etik är baserade på.

1.1. Principer för fältarbete

Det existerar inget verkligt universellt, teoretiskt ramverk för fältarbete, men vi kan konstatera att sociala aktörer på olika platser vid varje givet tillfälle har anammat ett **utomhusbaserat arbetssätt med en stark etisk grund byggd på respekt och tolerans för de mest utsatta delarna av befolkningen.**

För dessa aktörer ligger utmaningen i att **vara så lättillgänglig som möjligt** för barn, ungdomar och vuxna som lever i osäkra förhållanden och som drabbas ett flertal former av utanförskap.

Genom sin närvaro och förankring i de mest utsatta områdena kan **fältarbetaren utgöra den första och sista länken i kedjan av utbildning och socialt stöd**, där inget annat når fram.

Socialt fältarbete utförs med ett **nära och kreativt** arbetssätt där individen spelar en huvudsaklig roll i alla åtgärder som vidtas, från inledningen (förfrågan) och under hela dess utveckling (medföljande och stöd). Det är tack vare den här förtroendebaserade relationen med mottagaren som tystnaden kan brytas och stödet kan möjliggöras.

Den underliggande tanken i socialt fältarbete är inte att få bort en person från gatorna eller sin miljö ”till varje pris” – speciellt om det medför att isolera denne i en ny social kontext där han eller hon inte känner sig hemma. Oavsett om det handlar om ett barn, en ung person eller en vuxen innebär det medföljande arbetet att bygga upp **självkänsla**, utveckla **egna förmågor** oavsett graden av utanförskap, samt att möjliggöra **deltagandet i det sociala livet.**

Med bibehållen respekt för människors grundläggande rättigheter syftar fältarbete till att skydda de mest sårbara människorna och förse dem med medel att kunna skydda sig själva.

---

¹⁸ Vi vill råda läsaren till en kritisk inställning till de berättelser från fält som illustrerar guiden. De är enskilda åsikter och vissa extrakt kan verka motsägelsefulla. De är dock återspeglningar av verkliga erfarenheter, känslor eller situationer.

“Ett institutionaliserande av barn ”till varje pris” på barnhem utan nödvändiga kunskaper [...]ger som följd att det blir svårt för barnet att anpassa sig på barnhemmet. Detta handlande härstammar ur tanken att ”barn alltid har det bättre på ett barnhem än på gatan eller i tvångsomhändertagande, och att detta kommer att ge barnet en bättre chans.”

Det här fungerar ibland, men barnet kommer då inte att ha uttryckt något medvetet val baserat på en inre process med reflektion och medvetenhet om orsaken. I dessa fall är risken för misslyckande överhängande.”

Seminarium för fältarbetare, Filippinerna

”Barn från splittrade hem och i synnerhet barn som rymt hemifrån protesterar mot en tillvaro som har blivit outhärdlig. De försöker fly från en miljö där de känner sig ignorerade. Gatan är enbart ett godtagbart alternativ som ett medel att komma närmare andra. Men när människor bosätter sig på gatan ifrågasätts den gemenskapen och blir en motsatt effekt, med lidande som enda möjliga följd. I det avseendet är fältarbetaren en läkande kraft som försöker reparera de brustna länkarna.

Men i detta läkande arbete möter vi ibland särskilda fall som vi känner oss hjälplösa inför. När det vi försöker bota fortsätter att upprepas, när bortsprungna barn flyr igen och igen, när ångest och våldsbenägenhet inte stillas och ger med sig, då blir det rimligt att fråga sig om inte den enda lösningen är att hänvisa till hjälp från en specialiserad terapeut.”

Seminarium för fältarbetare, Senegal

Det som prioriteras är **allmänt förebyggande arbete, informell och icke-formell utbildning, minskning av risker och åtgärder utifrån omsorg för det sociala välmåendet.**¹⁹

Välmående är inte bara en frånvaro av problem och konflikter, utan tvärtom är det en acceptans av dem och en förmåga att övervinna dem.

”Det man hoppas på är att några av de ungdomar man möter på gatan en dag kommer att titta tillbaka på sitt förflutna och sin ungdom och tänka: ”Tja, till slut gick ju allt rätt bra när man tänker efter”. Jag tror inte att ett helt liv kan avgöras av EN enskild faktor. Jag tror att det finns många delar som skapar ett komplext system som i slutändan kan leda till ett positivt resultat. Alla pussel består av många bitar. I mitt arbete som fältarbetare hoppas jag att jag lyckas stärka ungdomars förmågor och att jag kan bli till en liten del i någons pussel.”

Seminarium för fältarbetare, Sverige

¹⁹ I utbildningsguiden ”Street work and communication with the media” 2004, s.8

1.2. Målen med fältarbete²⁰

Relationen som förenar fältarbetaren och allmänheten är resultatet av en mycket svår balansgång mellan formella mål och informella medel.

Att nå de som inte går att nå – Målet för fältarbetare är att prata med individer och grupper av barn, ungdomar eller vuxna som behöver stöd eller hjälp men som till synes är utom räckhåll, eller som inte går att nå via befintliga organisationer och institutioner.

Motivation och medföljande – Att arbeta tillsammans med målgruppen och hjälpa den att fatta beslut och möjligen bedriva alternativa aktiviteter (skola, arbete, hobbyer) och när så är nödvändigt uppsöka andra former av hjälp eller behandling.

Social träning – Att lära målgruppen att dra nytta av det etablerade hjälpsystemet och vara redo att se till att resurserna i området förser målgruppen med de mest relevanta tjänsterna och verktygen.

Tillämpa ett förebyggande synsätt – Att underlätta den svåra anpassningsprocessen och minska utanförskapet som vissa grupper förpassas till. Detta kan ske indirekt, genom åtgärder i människors miljö, eller direkt genom att arbeta med grupper av barn, ungdomar eller vuxna.

Politisk och social medvetenhet – Fältarbetaren måste agera vittne till barn och ungdomars levnadsförhållanden och vara den som ser till att åtgärder vidtas så att situationen förbättras. Fältarbetaren måste systematiskt ställa politiker och myndigheter till svars för de utsatta individernas livssituation och behov.

Manöverutrymmet i det här yrkesområdet och för att uppnå de ovan nämnda målen varierar mellan olika länder. Dessa variationer kan bero på om fältarbetarna är kopplade till en offentlig eller privat organisation, en lokal förening (sekulär eller religiös), graden av erkännande av fältarbetet och om det har stöd i lagtext.

I praktiken behöver fältarbetaren stötta människor från trasiga hem eller i svåra situationer som inte kan hjälpas inom ramen för befintliga skyddsnet för sociala problem och deras symptom. Detta stöd behöver vara **relationsbaserat så att de kan växa som personer och så att de kan integreras och delta i det sociala livet.**

- Sök upp personer i din målgrupp på tider och platser där de befinner sig
- Erbjud dessa ungdomar en vuxen och stöttande relation som de kan acceptera, och låt tilliten växa fram med tiden
- Lär känna individen ur ett helhetsperspektiv, utan att begränsa dig till symptom som våld, småbrottslighet eller beroende
- Föreslå olika aktiviteter både på individuell nivå och gruppnivå
- Lagg grunden till förhandling, både mellan målgruppen och deras omgivning och mellan olika parter och institutioner
- Dessa målsättningar är gemensamma för fältarbetare runtom i världen

²⁰ Detta avsnitt är inspirerat av dokumentet "Outreach social work aimed at young people" av Børge Erdal, Oslo kommun, Norge

1.3. **Det är bättre att förebygga än att bota!**

Begreppet **förebyggande arbete** används i mycket olika fält av aktiviteter och kan därför tolkas på många olika sätt, vilket ofta leder till begreppsförvirring.

Exempelvis har polisens förebyggande av kriminellt beteende ingenting att göra med det socialt utbildande förebyggandet i fält. Efter som termen **förebyggande** i sig alltför ofta används som ett slags *flytande meddelande*²¹ anpassas den ofta till många olika sorters kontexter. Det är därför föga förvånande att vi stöter på förvirring och svårigheter att få en förståelse för vad fältarbete innebär.²²

Trots det faktum att vissa förluster gjorts²³ för det sätt som socialarbetare framställer sig själva finns det ändå en relativt klar uppfattning om länken mellan fältarbete och förebyggande, vilket vi också kan observera i fält.

Enligt ett sociologiskt synsätt²⁴ kan förebyggande som koncept byggas kring distinktionen mellan tre typer av våld, enligt en modell av Pierre Bourdieu. Vi kan då särskilja mellan:

- **Strukturellt våld** – ekonomiskt och/eller socialt våld som uppstår ur dominerande trender som arbetslöshet, fattigdom, exploatering osv.
- **Våld på mikronivå** – uppstår ofta som en följd av det strukturella våldet och inträffar dagligen, i stort sett **osett**. Företeelser som rasism, stigmatisering, våld inom familjen, överskridande av rättigheter, utseendebaserad diskriminering och avvisande är samtliga svåra att upptäcka och kan därför ske ostraffat.

Sådant våld behöver inte nödvändigtvis utföras avsiktligt, vilket gör det desto mer **förrädiskt**. Stigmatisering blir exempelvis en än mer våldsamt och förrädisk företeelse genom att den smygs in som ett ”sakernas tillstånd”. Den individ som drabbas kan inledningsvis ha en objektiv egenskap, men sedan tillskrivas en hel serie ogrundade egenskaper vilket i förlängningen leder till en **avhumanisering**. Det är själva bilden av individen som istället blir verklighet.

- **Synligt våld** (ungdomsbrottslighet, vandalism, hot och angrepp...) är ofta svar på de två första våldstyperna.

*”Många forskningsresultat visar att det finns stor risk för att personer som tidigt eller intensivt utsätts för former av våld eller exkludering (vilket kan anta mycket olika former) själva blir våldsamma, antingen genom att skada sig själva (drogmissbruk, självmord) eller andra.”*²⁵

Det här är den lag om ”våldets återskapande” som fältarbetare söker utplåna genom att hålla sig nära och medvetna om de problem som människor på gatan kan konfronteras med.

Det är av den anledningen **förebyggande i boendeområden** där de mest uteslutna befolkningsgrupperna finns är så viktigt. Det förebyggande arbete som fältarbetare utför har två målsättningar:

---

²¹ ”Handicap et politique”, Emile Servais, *Eléments d'analyse sociologique des pratiques d'accompagnement* – Bruxelles Equipage Editions 1993, s. 250

²² Utbildningsguiden ”Street work and communication with the media”: om fältarbetaren - ett unikt men föga klarlagt yrke, s.11

²³ La prévention, un concept en déperdition – Editions Luc Pire, Jacqueline Fastrès och Jean Blairon, 2002

²⁴ ”Méditations pascaliennes”, Pierre Bourdieu, Paris, Seuil – 1997 – s. 275–276.

²⁵ La prévention, un concept en déperdition – Editions Luc Pire – Jacqueline Fastrès och Jean Blairon, 2002

- **Att minska den generella nivån av våld och ojämlikhet**, medan ett särskilt fokus läggs på former av utanförskap som är mindre synliga, som fattigdom och stigmatisering.
- **Att undvika att reaktioner på sådant våld och utanförskap tar olämpliga former**, som att det vänds mot utövarna – ofta unga personer som själva är i högsta grad utstötta.

Med ett sådant här koncept för förebyggandet etableras fältarbetet som en permanent informell och/eller ickeformell utbildningsmetod.

Det här är ett utbildningsarbete som även frigör:

”Det är otroligt viktigt att tonåringarna också har andra utrymmen att existera i, platser där de kan undkomma begränsningar från både familj och det rationella utbildningssystemet (skolan)...” ”...i själva verket är det deltagandet i ett sådant socialt sammanhang inom ramar som är relativt fristående från familj och skola, som säkerställer att tonåringen gradvis kan utveckla sin självständighet.”²⁶

Förebyggande arbete är därför enbart logiskt i den mån det rör **relationen med individen**. Detta utgör kärnan i diskussionen kring att definiera fältarbetarens uppdrag.

I Belgien har vissa fältarbetare till exempel gjort den kvalificerade gissningen att unga personer som hamnat i svårigheter tenderar att ha lättare att prata om sina bekymmer med en social fältarbetare som de redan känner, som de har lätt att komma i kontakt med och som de har en tillitsfull relation med. På så sätt är det ibland möjligt att undvika att ett relativt harmlöst bekymmer växer till ett stort problem som kräver mycket allvarliga insatser.

”Många gånger har en ung person kommit till mig för att berätta att han slutade gå till skolan för två-tre dagar sedan. Nästan varje gång ett barn hamnar i den situationen har han svårt att hitta någon att våga prata om det med. De flesta vågar helt enkelt inte återvända till skolan eftersom de inte kommer att kunna rättfärdiga sin frånvaro. Och självklart blir det allt mer avskräckande att återvända till skolan ju längre de väntar. I sådana här situationer kan vår insats vara extremt hjälpsamt och förebyggande, eftersom det naturligtvis är lättare att hjälpa dem tillbaka till skolan tidigt, istället för efter en lång och oförsvarbar tid. Utan möjligheten att prata med en fältarbetare väntar ofta unga personer tills situationen blivit olöslig innan de pratar med någon ...”

Seminarium för fältarbetare, Belgien

²⁶ Le Ligueur: ”Mais comment peut on être adolescent?” – Philippe Meirieu, 21 oktober 1992.

1.4. Relationen med individen: personen snarare än symptomen

I fältarbete är relationen med individen eller en grupp av individer grundläggande. Själva målet för fältarbetet är också att hjälpa alla att både få och ge erkännande för sitt värde som enskild individ och som den som har kontrollen över sitt eget liv.

Som motvikt till den press som annars reducerar individer och grupper till ett objektifierat tillstånd (symptom, stigmatisering, statistik osv.) strävar fältarbetaren efter att återupprätta den centrala egenskapen som människa.

”Det är handlingen att säga nej, att stå emot, som formar en individ.” ”Det är den begränsade kapaciteten att lägga ett visst avstånd mellan en person och dennes sociala roll, realiteten av att inte höra hemma och behovet av att göra uppror, som gör oss till individer ... Individen formas både av sin kamp mot maskineriet och genom att respektera andra som individer.”²⁷

Fältarbete och den väg det tar siktar mot att ge mottagaren (tillbaka) sin position som individ – en individ som kan agera i sin situation, sin framtid och sin omgivning. Individen ska **ges möjlighet att återta kontrollen över sitt liv.**

*”Fältarbetaren har ett allmänt perspektiv, och därmed gäller att oavsett vilken typ av begäran som framläggs är det som räknas hur vi lyssnar på den, hur vi bygger vidare på den och formaliserar den. Individen i sig är den sanna meningen för ingripandet, och det är han som måste ange takten och temat, och ta de nödvändiga stegen för att förändra sin situation. Vår hjälp är bara ett stöd till människors förmåga att omvandla sina omständigheter och sin värld.”
Seminarium för fältarbetare, Spanien och Baskien*

Ändå är det inte tillräckligt att konstatera att individen står i centrum, och det är heller inte alltid självklart. I själva verket uppstår det faktiska scenariot där ”det handlar om en ovanlig eller svår individ” och där den sociologiska, utbildningsmässiga frestelsen är påtaglig att ”göra jobbet åt personen” och därmed definiera andra människors liv. Dessutom kan såväl politiska som institutionella kontexter stå i vägen för att individen ska kunna återvända.

Det är ganska vanligt att möta fältarbetare som har hamnat i kläm mellan ett aktivitetsprogram som håller på att avslutas och ett annat, som är mer av ett ”påbud uppifrån” och av den anledningen inte är någon uttrycklig önskan från de inbegripna individerna.

”Socialarbetare som åtar sig den här typen av ingripande har bara ett utfall att hoppas på: att lyckas övertyga och förleda unga människor till att foga in sig i en viss struktur, vilket otvivelaktigen innebär att de blir mer eller mindre passiva konsumenter.”²⁸

Den relation som fältarbetaren kan erbjuda kräver **tydlighet och engagemang, gemensamma upplevelser**, förslag och förhandlingar ... Att mana fram viljan att skapa är något av en förutsättning för alla insatser med en ung person eller en vuxen.

²⁷ Alain Touraine: ”Critique de la modernité”, Paris, Editions Fayard – 1993 – s. 318-331

²⁸ Edwin de Boevé och Pierre Van den Bril i ”Côté cours – Côté rue”: *Analyse des pratiques et politiques de formation à l'ordre du jour*, juni 1995.

“Svårigheten ligger i realiteten i att inte förväxla tanken om hjälp med den att erbjuda råd och praktisk assistans.

Vi hjälper genom att lyssna noga.

Vi hjälper genom att visa respekt för den kamp som någon för mot sina svårigheter och genom att å andra sidan uppmärksamma och understryka de framgångar som han kan uppnå.

Vi hjälper genom att visa acceptans och förståelse för de känslor som en annan person känner, oavsett hur främmande de verkar för oss själva eller hur starka de må vara.

Vi hjälper genom att erbjuda en varm och generös relation.

Vi hjälper också genom att uppmärksamma och försvara andra personers förmågor och deras rätt att hitta lösningar på problem som överensstämmer med deras egna värderingar, önskingar och kulturella traditioner.”

Seminarium för fältarbetare, Senegal

1.5. Fältarbete, att utbilda från utsidan²⁹

”Genom sitt direkta engagemang i unga människors sociala miljö är fältarbetare både privilegierade vittnen till ungdomsspecifika problem och medlare som ledsagar unga människor längs deras sociala och existentiella väg.”³⁰

För barn och ungdomar som kommer från trasiga hem, befinner sig långt ifrån eller är helt utestängda från det primära samhället och sociala inkluderingsfärer som familj, skola och senare även arbete – för dem blir gatan en ersättande socialiseringsform. Här finns även olika vuxna för vilka området fungerar som bostads- eller överlevnadsmiljö³¹. Det är en offentlig plats som kan anpassas efter individens specifika situation och behov, och som får sin mening genom förväntningarna hos de som möts där, framför allt under vissa perioder i livet.

Gatan, en plats som socialt är avsedd för förflyttning och överföring av människor och varor, blir en kokpunkt av förhandlingar mellan individer som tidigare varit övertygade om att platsen skulle vara deras permanenta bostad eller ett krav för deras överlevnad, medan andra krafter vill öka den socioekonomiska effektiviteten och stärka säkerheten. Gatan blir därmed föremål för en kamp mellan olika modeller för ägande, vilket ofta medför ansträngda sociala relationer. Å ena sidan ser vi en förflyttning mot liberal privatisering av detta allmänna utrymme, som blir än mer kontrollerat genom ideologier kring privat egendom. Å andra sidan ser vi ett socialisationsperspektiv, där det allmänna utrymmet mobiliseras som ett privat utrymme för tillvaro och identitetsskapande.

I detta förhandlingsområde ska fältarbetaren huvudsakligen etablera sig och undersöka hur utstötta människor och grupper erövrar gatan. Att ta sig in på den arena där förhandlingen sker och som tillhör dem som vistas på gatan är en av de viktigaste utmaningarna en fältarbetare ställs inför. Fältarbetaren måste vara kunnig och medveten om de normer som råder i det offentliga rummet, men som krockar helt med livsstilen för de marginaliserade som lever i det. På så sätt kan han nå full förståelse för hur människor kan använda detta rum som ett ställe att fly till, att skydda sig på, en plats för övergång eller risktagning, för att uttrycka sig och ställa krav, för lärande och arbete, för njutning och lidande.

Med det här synsättet består fältet inte bara av gator utan även av offentliga parker, torg, köpcenter, vänthallar, trapphallar, men kanske framför allt också av de kompisar som träffas där. Med dem kan man om möjligt ”skydda sig” mot en värld som uppfattas som skrämmande och otillgänglig, i apati eller en oroväckande impulsivitet. Men på grund av olika former av påtryckningar blir vänner till någonting ovanligt. De kan t.ex. ställas mot varandra som konkurrenter i kampen för överlevnad (försäljning, tiggeri) eller så försvinner de (döms för brott eller dör) trots att de istället hade kunnat hjälpa varandra.

I ett sådant sammanhang där fältarbetarens mål är att tränga in i och stärka de sociala länkarna mellan individer måste erbjudandet om relationen föregå behovet. Det här kravet är grundläggande för fältarbete. Detta medför också att när en insats planeras måste fältarbetaren vara lyhörd för kulturen och livsstilen hos dem han vill lära känna i den här delen av sitt fält.

Närmandet sker på en plats som ungdomarna på ett sätt tagit i besittning, och där fältarbetaren måste accepteras som en vuxen och som kapabel att etablera en relation. Genom **en**

---

²⁹ Utdrag ur en text av Bernard Monnier, specialpedagog. ”Informations sociales” nr 60.

³⁰ Pector, Jacques (1999) *Le travail de rue et l'action-recherche réflexive. Projet de recherche*. Montréal, Québec.

³¹ Här är det viktigt att understryka att detta avsnitt är skrivet utifrån bidrag av författare som i huvudsak arbetar med ungdomar, vilket innebär att de sammanhang och insatser som återges framför allt refererar till den gruppen. Vi uppmanar läsare som arbetar huvudsakligen med vuxna att göra relevanta kopplingar mellan detta material och den verklighet de möter. I kapitel 3 kommer vi också till viss del att bredda detta perspektiv.

observationsperiod kan fältarbetaren lära känna området, hur det är organiserat, hur det spontant övertas av ungdomarna, vid vilka tider det är öde eller myllrar av folk, vid vilka tider grupper samlas eller sprids. Fältarbetaren lär sig vid vilka tidpunkter och på vilka platser han kommer att få lättast att accepteras. Dessa kunskaper kompletteras med information från andra individer eller institutioner, men **fältobservation** är den mest grundläggande. Synligheten gentemot ungdomarna ska ökas gradvis så att de inte uppfattar den vuxnes närvaro som hotfull eller avvikande, utan tillåter att en relation kan börja växa fram.

För att denna relation och detta utbildande stöttande sällskap som fältarbetaren erbjuder ska få **gehör hos den unga personen** krävs att det bygger på frihet för den unge att upptäcka sig själv med stöd i det **förtroende han sätter till fältarbetaren**.

Längs vägen utvecklar fältarbetaren en **övergripande förståelse av och medvetenhet om individens personlighet**, där fokus läggs på individens förmågor och styrkor snarare än på hans komplicerade bakgrund med misslyckanden eller svårigheter.

De gemensamma erfarenheterna och aktiviteterna kan vara många och olikartade, med allt från mycket spontana och informella situationer, individuellt eller i grupp, till välplanerade och organiserade aktiviteter.

Dessa gemensamma stunder har två syften:

- **Ett synligt syfte:** att nå ett visst mål eller fylla ett visst behov: en hobby, en sport, ett jobb, ett härbärge, en utekväll, ett administrativt syfte, uppnå en rättighet ...
- **Ett dolt syfte:** att börja bygga upp och upprätthålla meningsfulla relationer som hjälper en ung person att upptäcka och internalisera värderingar och referenser samt djupt liggande tabun, att förändra sin självbild, att förändra sitt beteende och sina uttrycksätt och att experimentera med sociala relationer.

Varför fältarbete?

- Viljan att stötta grupper med rykte om sig att vara asociala genom att **tillhandahålla en hjälpande hand** genom en **rent utbildande arbetsmetod**.

Fältarbete – för vem?

- Fältarbete är riktat till individen:
  - Grupper av barn, ungdomar och vuxna som behöver något slags hjälp eller stöd
  - som befinner sig långt från eller är utestängda från primära socialiserings- och inkluderingsområden
  - som lider av att deras sociala sammanhang sönderfallit, antingen materiellt, symboliskt eller i termer av relationer, på grund av att de aktivt avvisar normer eller blir avvisade av dem
  - som är utom räckhåll (eller inte går att nå via befintliga organisationer eller institutioner).

Oavsett vilka svårigheter det rör sig om grundas den utbildande processen på vilka resurser var och en av dessa individer har till sitt förfogande.

Fältarbete är en metod, inte ett slutmål.

- Det är en **socialt utbildande åtgärd som utförs i ett långsiktigt perspektiv** och som utgår från de behov, krav och strävanden som mottagaren har. Åtgärdens syfte är att **stärka mottagarens förmåga och ge denne möjligheten att ta kontrollen över och forma sitt eget liv**.
- Den här assisterande relationen kräver **samhällets förtroende och en respekt av arbetets integritet och självbestämmande**. Kontakten med fältarbetare måste alltid ske på **frivillig basis**.
- Utöver att bidra till en människas personliga utveckling bidrar fältarbetaren till att minska skaderisken genom att arbeta med **människor (unga och vuxna) som är utsatta för flera former av utstötthet, marginalisering och social kollaps**.

2. Fältarbetets arbetsmetoder, rutiner och verktyg

Med det i åtanke att fältarbete inte är någon **förutbestämd modell** som är redo att tillämpas behöver vi samtidigt identifiera de beståndsdelar som låter fältarbetaren **granska och förnya sina egna praktiska arbetsmetoder**.

2.1. Stegen

Det finns många likheter i alla de exempel som samlats in från olika länder. Vi kan verkligen identifiera en följd av arbetssteg, vilket är karakteristiskt för en metodologi. Innan vi tar upp det centrala tema som många fältarbetare runt om i världen använder sig av för att tillämpa sina praktiska arbetsmetoder, måste vi understryka att den här processen är icke-linjär till sin natur. Även om det finns en viss logik i hur stegen presenteras här är det viktigt för läsaren att komma ihåg att de passar in i varandra, överlappar varandra och får som störst genomslag när de används cirkulärt tillsammans.

Efter att denna varning utfärdats är det ändå användbart att etablera vilka de viktigaste stegen är i att tillämpa fältarbete. När insatserna ska sättas in kan då kvaliteten på integreringen med omgivningen göra det möjligt för fältarbetaren att erbjuda ett betydande stöd till såväl individer som grupper. Därmed utgör alltså den tid och det arbete som läggs ned i de tidiga stegen en investering inför kommande steg, och med en cyklisk och återkommande återgång till de insatserna kan arbetsmetoden förankras och förnyas fortlöpande.

- Det **första steget** består i att **studera miljön** ur både ett **teoretiskt** (historiskt, socialt och kulturellt) och **praktiskt** (genom att träffa människor i området) perspektiv.
- Det **andra steget** kräver **närvaro** i det fält som tillhör ungdomarna – att kontrollera ”reviret” och ”gå rondan” i området. För det här krävs **direkt observation** utan nödvändigtvis något ingripande. Det här steget gör det möjligt att insupa områdets kultur, samt att ringa in specifika punkter att undersöka närmare. Detta måste fältarbetaren utföra regelbundet för att bli ett välbekant ansikte för mottagarna och identifieras som en naturlig del av landskapet.

Frågan kan då uppstå: Hur identifierar vi ungdomar?

Ett team fick uppgiften att observera och peka ut specifika individer så fort teamet kom till stadskärnan. De skulle lokalisera ansikten, utseenden, karaktärer, hundar osv. som de kanske skulle tänkas få återse, oftast på välbesökta platser som parker, framför butiker, på tågstationer osv.

Så fort den första observationsövningen var klar studerade teamet alla ungdomar eller grupper som hade kontakt med den första gruppen noggrant. Eftersom ungdomarna ständigt var i rörelse blev teamet tvungna att hela tiden träna upp sitt visuella minne och lägga in personerna i det. Den här yrkesmässiga attityden blir bara möjlig genom regelbundna och ofta genomförda besök, genom ett starkt team som överför kunskaperna och genom att de insamlade observationerna delas gemensamt.

Utdrag ur ”Etat des lieux Centre ville”, Codase, Frankrike³²

---

³² www.codase.org eller preventionspecialisee@codase.org

- Det **tredje steget** är **identifiering**: att presentera sig och klargöra varför man finns på platsen. Det här flyktiga ögonblicket är en möjlighet för fältarbetaren att börja bygga upp sin roll genom att förhandla om vilken position han eller hon ska få inta i det berörda området.

”Dagen före hade Blaise gått med på att vara hemma till kl. 18. Jag väntade tills klockan 22 innan jag gick och kollade, och till min stora förvåning var han inte där. Jag gick då tillbaka till torget där jag träffade på hans vänner. Jag stannade med dem ett tag, pratade och lekte lite, och det dröjde till ett bra tag senare innan de till sist gick med på att visa mig den skyddade plats där han sov. Han låg i ett väl dolt hörn bakom de allmänna toaletterna på järnvägsstationen, där ingen någonsin hade kommit på att leta efter honom.”

Seminarium för fältarbetare, Togo

- Det **fjärde steget** involverar att bilda en relation till mottagargruppen; att upprätta kontakt med människor och att erbjuda sällskap och vägvisning.

Vi gjorde både dagliga och nattliga besök. Observationsfasen hjälpte oss att se att barnen på gatan lever under fruktansvärda förhållanden – de får knappt ihop till sin föda, utsätts för allvarliga hot, förödmjukelser och förtryck från lokalbefolkningen.

De är imponerande, mycket solidariska och har sin egen kod. De har till exempel egna hälsningar med knuten näve, ett mycket eget språk samt regelstyrda tecken. Vi står nu inför utmaningen att vinna deras förtroende.

Seminarium för fältarbetare, Burkina Faso

Från den första kontakt som upprättas med en individ till det att mer eller mindre konfidentiella tankar kan utbytas är processen gradvis, och går från misstänksamhet till en relation byggd på förtroende.

När en fältarbetare är välkänd i en gemenskap flyter kontakten på enkelt och han kan närma sig sin publik lättare. Men i många fall väljer fältarbetaren att vänta tills en viss ”tröskel” har passerats innan han tar de första stegen: när han får någon slags feedback från gemenskapen eller en individ som visar på att en förtroendebaserad relation har börjat byggas.

- **Det femte steget består av stöd och insatser.** Det här kan ske genom att man skapar en plats för interaktion med ungdomar, vilket kan leda till utveckling av aktiviteter (vilket i sin tur underlättar för att möta fler ungdomar), eller så kan det vara begränsat till individuella interaktioner. Gradvis kan det även resultera i större grupp- eller samhällsaktiviteter som inbegriper förhandlingar mellan dem som blir hjälpta och andra människor i området (handlare, lokala myndigheter osv.).

”Fältarbetarteamen erbjuder en informell utbildande tjänst till barnen i Kathmandu som lever och arbetar på gatan. De barn våra fältarbetare möter får möjlighet att delta i en socialiserande process och utbildande aktiviteter som lekar, sport, grundläggande utbildning, allmänkultur, medvetandegörande om riskerna med ett liv på gatan, hälsa, AIDS, droger, grundläggande hygien och medicinsk vård.

I varje område finns det ”permanenta” barn som fältarbetarna känner igen, som de försöker etablera stadigast möjliga anknytning till. Vissa av dem föredrar livet på gatan då de har utvecklat en försmak för den frihet de har där. För sådana barn organiserar fältarbetarna medvetandegörande aktiviteter och ger dem professionella råd.

En annan viktig roll som mobila team spelar är att förbättra relationerna till lokala handlare, fastighetsägare, polisen och andra organisationer som kan hjälpa gatubarn. Vi vill involvera dem i våra aktiviteter och hjälpa dem förstå att gatubarn är en del av samhället.

Polisen har informerats om gatubarnens liv så att deras relation till barnen kan förbättras. Teamen har också satt upp affischer med bilder på saknade barn på olika polisstationer. Relationen med de lokala affärsidkarna fortsätter att förbättras. Många känner numera de barn som lever i området och behandlar dem med respekt. Omvänt respekterar även barnen affärsidkarna och deras egendom.”

Seminarium för fältarbetare, Nepal

Som vi nämnde tidigare är dessa steg inte statiska eller linjära, utan kan överlappa varandra och hela tiden förnyas.

Ett viktigt element är att fältarbetarens passiva och aktiva närvaro på gatan gör att han kan bli **”erkänd som ett faktum”**, vilket betyder att han i praktiken kan bli ett slags landmärke eller fast referens för personer i behov av hjälp. De här stegen bildar en cirkel eftersom fältarbetaren måste börja om på nytt på samma väg om han vill ta sig någon annanstans, möta andra ungdomar, upptäcka nya mönster. Men i varje steg längs vägen sker ett kvalitativt språng, även om fältarbetaren aldrig kommer att nå en total och fullständig insikt om en viss situation, en gemenskap eller de lösningar han bör lägga fram.³³

Många vill också lägga till ett ytterligare steg till de som redan tagits upp: **avslutande** och **befästande** av arbetet i fältet. Och när man betänker vilka viktiga länkar som fältarbetaren bygger upp till individer och vilken roll han spelar under sin aktiva period, är det många som anser det viktigt att också ta sig tid att ”stänga” sina länkar när de avslutar ett visst jobb eller lämnar ett område. I den processen utesluter man också att stå för ännu en social avstängning – vilket annars är ett vanligt problem för dem som behöver fältarbetarens hjälp. En annan fördel är att det kan underlätta inför introduktionen av en annan fältarbetare i området. När en fältarbetare ska ersättas kan man av den här anledningen uppmuntra den gamla fältarbetaren att introducera den nya, när resurserna tillåter det, för att förbättra kontinuiteten i området. Ett sådant här **sponsorsystem** är mycket viktigt. Utöver att det ger direkta länkar mellan den nya fältarbetaren och hans blivande målgrupp, ger det framför allt en möjlighet att överföra länken av förtroende och såväl symboliskt som kulturellt kapital. Arbetet med sponsorsystemet kan ta flera månader om så behövs.

---

³³ ”Le travail de rue en Communauté française de Belgique. Nature et enjeux.” Christine Schaut och Luc Van Campenhout, FRB, 1994

2.2 Grunderna: var och när utförs fältarbete?

Före allt annat är det en god idé att dra fördel av tidigare fältarbetares erfarenheter, eller åtminstone att lära känna bakgrunden för att få insikt i reaktionerna från området.

”Dave tycker att hans företrädares goda insatser har gjort det lättare för honom att bli accepterad i området. Ändå lät hans nya kolleger honom vandra omkring på egen hand i området till en början, till den grad att han började undra vad han egentligen gjorde där, eftersom de visste hur användbart det är att lägga tid på att observera omgivningen. Under den tiden ser man mycket, men man blir också själv sedd ofta. Denna integreringsperiod lägger grunden för en process där ”ryktet sprids” i området.”

Seminarium för fältarbetare, Québec

Naturligtvis innebär diverse institutionella faktorer att man sällan har någon större handlingsfrihet under detta grundarbete.

Det är viktigt att inleda en dialog med lokala myndigheter för att förklara målgruppens behov och önsknigar.

De här önskningarna och behoven är faktiskt ofta mycket mer påtagliga och nåbara än vad som trots.

Av den här anledningen vore det skadligt för de lokala myndigheterna att motarbeta fältarbetarna. Den politiska sfären är också ofta fältarbetarens främsta medarbetare vad gäller att hitta strukturella och hållbara lösningar.

Oavsett hur strukturen ser ut för den institution som anställer en fältarbetare är det två saker som spelar stor roll: det ena är vilken vikt som fästs vid **relationen till individen**, till dennes **förmåga att frigöra sig själv** och att **bli respekterad** längs vägen.

För det andra är det också avgörande att ge fältarbetaren en tydlig, deontologisk ram för sitt arbete, där man respekterar **principerna kring konfidentialitet**, och framför allt den **yrkesmässiga sekretessen**.

Att föra vidare och sprida information från en fältarbetare till en tredje part kan allvarligt skada det **förtroende** som fältarbetaren anförtrots och som tagit så lång tid att bygga upp.

2.2.1. Förhandling om etablering i fältet

Fältarbete fungerar genom att vara **geografiskt nära** sin målgrupp, och har en grundläggande, utomhusbaserad karaktär. I det ingår att röra sig mot andra människor och acceptera deras livsstilar snarare än att tvinga dem till att infoga sig i institutionaliserade ramar.

Fältarbetaren följer i spåren efter dem han vill möta, utvecklas i samma omgivning och försöker att passa in och finna sin plats där. Genom att både tid och utrymme delas utgör fältarbetet en inkluderingsprocess som sker gradvis och på ett icke inkräktande vis.

“Som anställd fältarbetare i Villeray börjar Stephanie med att bege sig till tunnelbanan och skolor vid olika tider på dagen. Villeray är en buffertzonen mellan

Ext Park och St Michel, så många ungdomar rör sig i området mellan dessa två områden.

Trots att hon vid den här tiden redan hade fått ”åtkomst” till sin mottagargrupp tog hon sig tid att vandra runt i parken och sitta och läsa, så att personerna såg henne där ofta och började undra vad hon gjorde där.”

Seminarium för fältarbetare, Québec

Varje ”gatuområde” har sin egen karakteristik och kräver en anpassad metod för att ”infiltreras”. En park där unga prostituerade går runt fritt skiljer sig från en ”farlig” gata där man känner sig osäker, och från en sovsal där unga människor sover över på golvet eller på en smutsig soffa. Att ta sig in i sådana miljöer kräver respekt för de beteendekoder som råder i dem.

”När jag ska infiltrera en ny miljö förbereder jag mig både fysiskt och mentalt, och i det ingår att arbeta såväl med mitt beteende som med min sinnesstämning. Jag försöker kontrollera min inre stress. Innan jag ger mig ut i fältet går jag igenom vad jag ska ha på mig. Jag försöker kontrollera varje aspekt av hur jag ser ut och hur jag uttrycker mig för att inte skapa ett alltför stort avstånd mellan mig och ungdomarna.”

Seminarium för fältarbetare, Vietnam

Fältarbetarna arbetar i en oändlig mängd typer av platser: från varma länders stränder till andra platsers köpcentrum, från barer till ungdomars hem, från marknader till stugor i skogen, från tågstationer till smala gränder, från ghetton till stadskärnor – allt kan variera beroende på var i världen de arbetar och vilken målgrupp de riktar sig till.

Med tanke på hur lång tid som läggs ned i början av ett arbete, då vi inte gör annat än att observera andra, är det lätt att en känsla av ineffektivitet under integrationsfasen övergår i oro – vi känner skuld över att få betalt för att göra nästan ingenting och känner ett behov av att sätta igång, producera resultat och känna att vi styr den process vi arbetar med. Fältarbetets metodologi kräver dock en viss tid och ett långt perspektiv: tid att lära känna området, människorna i det, trygga och otrygga zoner i det, dess vandringsstråk. Det här är avgörande för att fältarbetaren ska kunna förbereda sig för sammanhanget och lägga upp en bästa handlingsplan för potentialen i områdets människor och resurser. Kunskap om omgivningen blir alltid användbar i senare stadier om vi bara tar oss tiden att stanna länge nog.

Integreringen i det område man ska arbeta i begränsas inte till geografi utan inbegriper även **kulturell anpassning** till koder, språk, värderingar, dynamik, konflikter osv. Fältarbetaren måste klara av att inte fördöma – vilket självklart inte är detsamma som brist på omdöme.

”I Afrika kommer till exempel familjens ära och heder ofta före barnets välmående. Att förstå det här betyder att vi måste försöka sammansmälta behovet av att skydda barnets rättigheter med att uppfinna strategier som ger utrymme för framsteg utan att man trampar någon på tårna. Dessutom gäller samma sak i Afrika som på andra ställen: familjen är inte bara en del av problemet utan även

av dess lösning. Därför måste vi inom familjen skapa utrymme för ordutbyte och dialog, så att det våld som uppfattas i form av skarpa ord inte upprepas ...”

Seminarium för fältarbetare, Senegal

Den här anpassningen består inte i att **efterhärma**, utan snarare motsatsen. Vi kan inte understryka nog vikten av att fältarbetaren visar **solidaritet med** men på samma gång **särskiljer sig från** de människor han möter. Alltför många unga fältarbetare riktar in sin integrering i fältet på att efterhärma mottagarnas rutiner, sedvanor och beteendemönster.

Det är mycket viktigt att **förbli sig själv**. Det är inför våra olikheter som vi kan mötas på ett verkligt och ömsesidigt berikande vis.

Denna närhet inbegriper inte bara att observera vad som händer i området, utan även att ta hänsyn till bakgrunden till en situation samt den kulturella, sociala, politiska och ekonomiska kontext som händelserna äger rum i.

”När vi talar om olika kulturer syftar vi inte bara på olika ursprungskulturer utan även på gatukulturer, ungdomskulturer, urbana kulturer som uppstår i städer och förorter. Inom fältarbete bör vi betrakta de här olika befolkningarna som skapare av kultur och upprätta en dialog i enlighet med den synen.”

Seminarium för fältarbetare, Spanien och Baskien

Genom denna medvetenhet om hur ett område utvecklas, har utvecklats och kommer att utvecklas, kan vi förankra en arbetsmetod som är inriktad på våra mottagares resurser och önskemål. Det ger utrymme för en handlingsstrategi som utgår från kulturella observationer gjorda av människor, istället för att tvinga fram en på konstlat sätt utifrån externa regler.

”Följande erfarenhet rör barn som knutits till väpnade styrkor och milisgrupper i Demokratiska republiken Kongo. Inom ramen för sociokulturella aktiviteter brukar jag använda en metod med fritt val, genom att jag ber varje barnsoldat att sjunga en visa från sin hemby och visa oss några danssteg. Att rita är också användbart.

Det är genom dessa aktiviteter som barnen börjar dela med sig av kännetecknande traditioner från sina hemtrakter. Det är utifrån dessa kännetecken som vi sedan kan börja söka upp familjerna till de forna soldaterna så att de kan återförenas.”

Seminarium för fältarbetare, Demokratiska republiken Kongo

Genom att upprätthålla sin egen identitet och ”avvikelse”, d.v.s. sin tillhörighet och olikhet från andra kan **fältarbetaren sedan lära känna området och etablera sin plats och roll**. Genom regelbunden närvaro blir det möjligt att ta del av människors dagliga svårigheter och att bli involverad i vissa rutiner. På så sätt kan fältarbetaren bygga upp en bank av erfarenheter och gemensamma referenser med mottagarna, och med den som grund kan de skapa projekt och bana väg för en framtid tillsammans.

”Efter att ha varit synlig i ett område; efter att ha förklarat att jag är fältarbetare och vilken roll och institutionell struktur jag representerar; förklarat strukturen för relationen; ha frågat om och lyssnat på berättelser; känt tomheten och föraktet; ha gått omkring utan att bli igenkänd; ha vågat närma mig en grupp – efter denna mycket långa process att lära känna området både fysiskt och emotionellt, först då börjar de första förfrågningarna komma. Någon söker upp mig eller väntar på att jag ska gå förbi så att de kan kontakta mig.”

Seminarium för fältarbetare, Spanien och Baskien

Vi är övertygade om att det att vi delar vardagslivets realiteter med ungdomar spelar en viktig roll för vår integrering i deras område. Att delta i dagliga aktiviteter, i glada eller smärtsamma ögonblick, tillsammans med en individ som har det svårt eller med mindre grupper, bidrar till att utforma vår arbetsmetod.

Det enkla faktum att vi delar upplevelser med ungdomarna, som att äta en måltid med skräpmat, spela fotboll med dem, delta i en gruppdiskussion...formar en känslomässig länk av solidaritet och förtroende. De här ögonblicken ger oss möjlighet att få insikt i deras tankar och deras känslor av uppror eller motstånd.

De här upplevelserna vägleder vår intuition och hjälper oss att vidta lämpliga åtgärder i kontexten och utifrån just dessa ungdomar.

Seminarium för fältarbetare, Vietnam

2.2.2. Fältarbetets cykler och tempo

Relationen mellan plats och tid i fältarbete är en fråga om att konstant balansera mellan stabilitet och plötsliga förändringar i både ”tidtabeller” och livsstil för människor i målgruppen. Vi måste anpassa oss om vi vill spela en dynamisk roll.

En fältarbetares schema³⁴ är mycket svårt att förutsäga och måste hela tiden revideras. Fältarbetaren måste befinna sig på ett visst antal platser på en viss tid, och behöver därmed ha ett regelbundet schema. Å andra sidan behöver de här planerna både förlängas och struktureras om upprepade gånger, på grund av att fältarbetaren behöver närvara vid särskilda händelser, eller vara flexibel i sina handlingar i vissa situationer. De följande exemplen illustrerar ganska väl hur den ”dagliga verkligheten” ser ut, tillsammans med ”undantagen”.

En arbetsvecka innehåller normalt 25–30 timmar arbete i fält, inklusive helger eftersom det förekommer mycket fler barn och ungdomar ute då. Två team (vart och ett med två personer: en grekisktalande och en albansktalande) arbetar dagligen i två olika områden.

³⁴ Vi får tillfälle att ta upp detta ämne i det kommande avsnittet om administration.

Teamen försöker vara ute i fält så länge som möjligt och vid varierande tider, så att företeelsen med barn som utnyttjas kan observeras såväl dag som natt. En viktig detalj är att vi ser olika åldersgrupper vid olika tider på dygnet: de yngre barnen tigger och säljer på dagtid, medan de äldre barnen arbetar på kvällarna med att sälja blommor eller spela musik utanför nattklubbar och restauranger.

För de barn som har sällskap av sina familjer försöker vi att utgöra en fast referenspunkt. Utöver de två team som arbetar dagligen har vi därför också en grupp professionella fältarbetare och volontärer som besöker de mest frekventerade områdena och anordnar arrangemang med till exempel målning och hantverk, under mottot "lek på gatan". Det här ger oss ett sätt att närma oss barnen som arbetar eller tigger på gatan, samtidigt som vi kan informera allmänheten om företeelsen och om våra aktiviteter.

Seminarium för fältarbetare, Grekland

En normal arbetsdag (vinter)

10:00 *Möte på socialkontoret för handikappade. Ungdomen var inte på plats. Lämnade ett meddelande på hans telefon.*

11:00 *På fiket "Pic-Nic": en grupp med fyra ungdomar. En av dem ska gifta sig om fyra månader och vill ha information om hur man utbildar sig till socialarbetare. Innan han kan börja behöver han slutföra sin samhällstjänst i Jette.*

En äldre person sitter med oss. Han är socialarbetare och arbetar på det center jag vill stärka kontakten med, så vi utbyter lite information. Den ungdom jag skulle ha träffat kl. 10 ringer och ber om ursäkt, och vi bestämmer en annan träff.

Lunch, skickar e-post om ett konstprojekt i Brunfaut-området.

14:00 *Kafé på Rue Brunfaut. Skriver ett brev till en kille i fängelse. En ungdom kommer och sätter sig bredvid mig: "Det var ett tag sedan, hur är läget..." Kommunen har börjat bygga ett sportfält. Han vill veta vad de planerar att göra. Vi går till kommunhuset för att ta reda på planerna. Jag får ett samtal från en ungdom som behöver ett intyg på att han är registrerad på en utbildning.*

Planerna på kommunhuset: Det visar sig att området planlades redan för 7 år sedan. Först skulle det bli en bilparkering och en basketplan. Nu ska de bygga kommunala bostäder och har slopat basketplanen.

Etang noir: Jag mötte en ungdom som hade en arbetsplatsolycka för två år sedan. Nu driver han en process för att få bli bedömd som funktionsnedsatt till 25 %. Tillsammans går vi och letar upp ett Internet-kafé för att söka information. Där träffar vi två andra ungdomar.

Killen som ringde tidigare kommer och hämtar sitt utbildningsplatsintyg.

Seminarium för fältarbetare, Belgien

Gary, en 13-åring, tillhör ett gäng mitt i den viktigaste delen av staden, och kanske av hela regionen "Champs de mars". Han brukar vara en av de mest regelbundna besökarna på vår institution – varje morgon kom han för att delta i våra skraddarsydda aktiviteter för barn på Popular Education Centre. När han inte har dykt upp på tre dagar i rad utan att vi hört något sökte vi upp hans gäng för att ta reda på vad som hade hänt, precis som vi brukar göra.

***10:15** Jag kommer till gänget och hittar Gary lämnad ensam. Hans vänsterfot är krossad och luktar fruktansvärt. Ett annat barn i hans gäng hade slängt ett betongblock över det under en slags utmaning. Utmaningen ingick i en vildsint, grym lek som kallas "sömnsjuk", där de som deltar inte får somna. Den som somnar riskerar att både behöva utföra olika saker och att bli utsatt för olika saker, vilket ibland till och med orsakar dödsfall.*

***10:30** Jag åkte med Gary och ett annat barn från gänget till Haitis universitetssjukhus när vi fått tag på en taxi som gick med på att köra oss.*

***10:45** Vi kommer till sjukhusets akutmottagning.*

***14:00** När ingen annan sjukhuspersonal finns på plats tar en läkare till slut emot oss.*

***15:00** Efter att ha bönat och bett går läkaren slutligen med på att skriva ut ett recept. När jag har köpt allt som behövs går jag tillbaka med allt till läkaren, som ber mig vänta.*

***16:30** Medan vi väntar på att läkaren ska komma tillbaka lämnar jag Gary och hans vän ensam vid ingången till läkarnas lilla mottagningsrum.*

***16:55** Jag kommer tillbaka. Barnen har försvunnit. Jag återvänder till gänget men hittar dem inte där.*

*Nästa dag: **7:00** Gary är tillbaka hos gänget, och jag tar med honom till sjukhuset igen. Den här gången bär jag med mig alla medicinerna.*

***10:00** En läkare tar hand om Gary.*

I en och en halv vecka går jag till Garys gäng för att ge honom hans mediciner. Idag är vi alla glada att Gary är i livet, med båda sina fötter och i god form.

Seminarium för fältarbetare, Haiti

För att varken tappa tråden eller tappa farten måste fältarbetaren regelbundet utvärdera mängden arbetstimmar som spenderas i fält.

- Fältarbetaren måste ständigt revidera både sin rutt och sina arbetstider för att kunna möta olika människor och följa förändringarna i deras livsstil.
  - Planering av tillfällen (årstider, tid på dygnet...regelbundenhet och variation vad gäller tider och rutter)
  - Val av platser (platser för social träning, köpcentrum, gator, offentliga parker, väntesalar, källare, barer...)
  - Verktyg för observation och analys (skriftligt arbete, syntes, kollektiva reflektioner...)
  - Kvalitet på teamets information och teamets länkar till olika partner
- Under tiden som en fältarbetare vandrar runt och söker upp platser där mottagare finns måste han även hitta strategier för att nå ut till de människor som är isolerade och inte hittas på samma platser.

Vi har dock kunnat se att med tiden, efter några år, läggs mindre och mindre tid ute i fältet. En orsak är att när man utvecklas i sitt arbete växer också kraven och antalet inplanerade möten, så att det blir allt svårare att få tid till att vara ute i fält.

- Vi måste **hitta en balans mellan att ge vika för de krav som ställs och att permanent befinna sig i fält: vi behöver avsätta vissa dagar i kalendern för FÄLTET.**
- **Närvaron ute i fält är oerhört viktig, framför allt för att träffa ungdomar som allmänt sett tenderar att komma och möta fältarbetare ute i fältet när de behöver någon att prata med.**

Vi måste:

- **Avsätta tillräckligt med tid i fältet för att hinna söka upp människor som inte söker upp oss och som är den primära målgruppen för fältarbete.**
- **Bibehålla fokus på fältarbetarens lättillgänglighet – ett huvuddrag för vårt arbete.**
- **Upprätthålla en regelbundenhet i fältnärvaron, med noggranna angivelser av dagar, platser och tider – och hålla oss till dem. Genom att vara förutsägbara i våra tider och platser blir vi lätta att hitta.**

2.2.3. Strosandet: en av fältarbetarens huvudsysslor

Den ibland långa infiltreringsperioden utgör en av de viktigaste punkterna i arbetsmetoden, eftersom det ger tillfälle att lära sig gatans geografi och insupa dess stämning. Att känna till en plats, de vanor och rutiner som präglar den och den typ av relationer som utvecklas där är ett viktigt verktyg för att hitta sin roll i en given miljö. Så att ta sig tid att ”göra ingenting” är en central punkt i fältarbetet för att känna av atmosfären och lära sig fältets koder, under tiden som du försiktigt kan bygga upp din roll utan att tvinga på målgruppen utövandet av dina yrkesbefogenheter.

”Jag träffade 8-åringen Rocky³⁵ som levde på gatan och tiggde på terrasserna kring MATONGE, ett område i KALAMU-distriktet i Kinshasa. Först trodde jag inte att jag skulle kunna återförening honom med sin familj.

Jag närmade mig Rocky genom att erbjuda honom en flaska läsk och lite mat, för han var väldigt hungrig. Efter några möten började han berätta uppriktigt om sin situation. Hans mamma hade flytt till Angola när han var fyra år, efter att hans pappa hade dött. Det fanns inte någon som tillgodosåg hans behov (skola, kläder, mat osv.), men innan han levde på gatan hade han bott med sin farfar. Jag lyckades få några kontaktuppgifter för familjen från Rocky, och sökte upp farfadern. När jag frågade honom medgav han att hans sonson hade försvunnit 13 månader tidigare. Ett enda möte mellan Rocky och hans farfar räckte för att lyckan skulle vara gjord. Idag lever Rocky ett normalt liv tillsammans med sin farfar.”

³⁵ Av sekretesskäl är namnen på personerna utbytta.

Att vandra, eller strosa runt, är en teknik som många fältarbetare värdesätter högt för att kunna fördjupa sig i sin målgrupps liv genom att anta samma tempo som dem, och även bli mer lättillgängliga. Precis som våra kolleger i Baskien påminde oss om under ett möte i Oslo 2007 kan nyckeln till fältarbete ligga i konsten att ”lära sig att göra ingenting”. (Se bilaga.)

”Ett av knepet med att känna sig bekväm på de platser som frekventeras av våra målgrupper: kom dit tidigt och håll dig sysselsatt med någonting annat (läs tidningen till exempel) – man kan lära sig mycket av fältarbete!”
Seminarium för fältarbetare, Québec

Rent konkret bör vi hålla i minnet att även om det finns fördefinierade, ”färdiga” program för fältarbete så är det aldrig lätt att förutsäga hur saker kommer att se ut. För det första eftersom mycket runt omkring oss händer av en slump (och ute i fält är det mycket som händer), men även eftersom många viktiga delar som är nödvändiga att göra i sitt arbete mycket sällan är förutsägbara.

Istället för att ta fram modeller för en handlingsplan är det bättre att betrakta projekten under tiden de utvecklas, i takt med att händelser och möten äger rum. Det är ett intressant arbetssätt eftersom det ger utrymme för **kreativitet** och **vidareutveckling**.

I det här steget är förmågan att observera och analysera livsviktig.

Att inte planera allt i förhand eliminerar inte behovet av att arbeta på ett **relevant** och **effektivt** sätt, och av att vara **beredd** att agera och samarbeta med andra.

Kvaliteten på processen är viktigare än de synliga resultaten. Det här arbetssättet kräver icke desto mindre **uppmärksamhet**, **engagemang** och **hängivenhet** från fältarbetaren, och vi måste vara uppmärksamma på allt som situationen kan leda till – såväl tack vare som på grund av oss.

Hon tiggde och tvättade bilrutor på gatan tillsammans med sina barn. Vid den första kontakten vi hade med henne var hon tveksam till att prata med främlingar. Hon frågade oss om vårt yrke och vad vi gjorde där. Vi presenterade oss som lärare som försökte integrera barn i skolan. Att prata med henne och inleda ett vänskapligt samtal där vi frågade om hennes barns hälsa – i synnerhet hennes yngsta som vid tillfället var 7 månader – möjliggjorde vidare kommunikation. Efter att ha mött henne på gatan i över 4 månader hade fältarbetarteamet lyckats bygga upp en god relation med henne, och numera deltog hon och hennes barn i alla aktiviteter som anordnades. Det är mycket viktigt att understryka att vi inte inhämtade information från vartenda kontakttillfälle med familjen. Genom att vara goda lyssnare kan teamet etablera en stabil och permanent kontakt med målgruppen i allmänhet. I vårt fall började mamman till sist dela med sig av sina känslor kring sin situation och oron för sina barn, och uppgav att hon var redo att starta ett annat liv borta från gatan.
Seminarium för fältarbetare, Albanien

2.2.4. Göra sig känd i området och sammanställa kontakter

I sina försök att göra sig själv så lättillgänglig som möjligt ska fältarbetaren se till att bli en del av inventarierna. Genom att bli en del av den sociala strukturen – genom att ingå i olika nätverk och relationer med viktiga aktörer i området – kontakter, ”förmedlare” eller ”mellanhänder” – kan fältarbetaren åstadkomma en känsla av solidaritet och även bidra till att förbättra områdets sociala välmående genom att ta fram eller återställa en grundläggande känsla av solidaritet.

”Hon blev snabbt inkluderad eftersom hon redan kände många ungdomar. Hon återupptog kontakten med några ungdomar hon hade mött på ungdomshemmet och det hjälpte henne att få kontakt med gängen.

Trots att hon vid den här tiden redan hade fått ”åtkomst” till sin mottagargrupp tog hon sig tid att vandra runt i parken och sitta och läsa, så att personerna såg henne där ofta och började undra vad hon gjorde där.

I skolorna tillbringade hon tid med föreståndare och anställda som ansvarade för fritidsaktiviteter, för att lättare få kontakt med människor i fält. Hon har även medverkat i en kommitté för att upprätta ett allaktivitetshus.”

Seminarium för fältarbetare, Québec

De första personerna vi träffar är ofta väldigt viktiga för att vi ska expandera nätverket och hjälpa oss att skaffa fler kontakter.

I Quebec används termen ”*Poteau*” till att beteckna en person som fältarbetaren kan ha en stark relation till, som hjälper fältarbetaren att integrera sig i vissa miljöer. Med hjälp av denne poteau får fältarbetaren bättre förståelse för miljön och kan även föra ut sitt budskap lättare i de miljöerna. I olika länder benämns en sådan person med diverse andra termer: förmedlare, kontaktpersoner, partner...

”Man måste upprätta kopplingar till tredje parter som upptar samma utrymme som ungdomar eller befinner sig i deras närhet – till exempel ägaren till en populär bar, en person som säljer cigaretter i området eller diverse andra grupper som har kontakt med unga ...

I samma ögonblick som kvarterets tobakshandlare berättar för mig att en ung person har börjat ställa frågor om mig (”Vad gör den där människan här, vad är han ute efter?”) så vet jag att första tröskeln är passerad.”

Seminarium för fältarbetare, Vietnam

För att partnerskapet ska bli effektivt krävs det att du är tydlig med dina mål och tydliggör för alla inblandade vilka arbetsmetoder de kräver.

Du måste tänka ut vad du ska svara på frågan ”*Vad är det du gör?*” eftersom det är en fråga som ställs ofta.

- **Svaret varierar ofta**, särskilt utifrån **hur gammal den person som ställer frågan är**.
- **Betona att sekretess** är en central värdering för det här yrket.
- **Förklara varför du bygger upp kontakter med ungdomar och vuxna, berätta vilka typer av relationer du utvecklar** och ta upp några exempel.
- Var beredd på att **förklara din relation till den organisation du är anställd hos samt till andra organisationer och institutioner du har samröre med**, till exempel polisen.

Det händer alltför ofta att fältarbetare beläggs med uppgiften att återställa eller underhålla någon slags förlorad säkerhet eller stämning i ett område. Politiker kan också ha en tendens att blanda ihop olika typer av aktiviteter och tro att de är utbytbara: exempelvis kan polisen bli ombedd hålla i sociala arrangemang eller fältarbetare ombes att återupprätta den allmänna ordningen.

Ungdomar och andra människor som har någon typ av problem behöver referenspunkter för att kunna bygga upp en konstruktiv relation med myndighetsutövare. Därför behöver de respektive rollerna för polisen och fältarbetarteamen klargöras, och alla inblandades yrkesutövning behöver vara konsekvent och distinkt.

Fältarbetaren är ofta den enda laglydiga representanten som ungdomar kan anknyta till och uppleva en fri och stabil relation till.

- Ungdomar utsätter ofta fältarbetare för **test** för att kolla vilken reaktion de får. Det är upp till fältarbetaren att hitta rätt väg, oavsett hur svårt de är, och rätt beteende för att bli förankrad som **trovärdig** vuxen och en **god referenspunkt**.

”En typ av test i parken var att se hur fältarbetaren reagerade på en person som hade en kniv som diskret stack ut mellan kläderna.”

Seminarium för fältarbetare, Québec

Socialt fältarbete är ett utövande av social träning med människor som lider av socialt utanförskap i sin omgivning. Genom att slå fast detta positioneras fältarbetaren i ett nätverk som redan från början innehåller flera svårigheter, aktörer och partner:

- de ungdomar och vuxna som berörs av arbetet
- de boende i området
- de yrkesarbetande i den sociala sfären
- lokala politiker.

Teamet med fältarbetare behöver därför förhandla om sin position. Det innebär att noggrant klargöra det utbildande och informella arbetets art eftersom det är en grundläggande aspekt av fältarbetet. Fältarbete definieras ofta av en rad termer (t.ex. ”social träning i närområdet”, ”närvaro i fältet”, ”uppsökande insatser”) som inte nödvändigtvis tydliggör arbetets konkreta egenskaper.

Ibland kan myndigheter eller institutioner vilja utse ett team med fältarbetare till samarbetspartner för ett visst projekt redan innan de ens bekantat sig med målgruppen. Därför är det viktigt att komma ihåg redan från start att det första steget i fältarbete alltid är att etablera en relation till målgruppen.

2.3 Fältarbetets faser

Inom **icke-formell och informell utbildning** och **åtgärder som är inriktade kring den miljö** där barn, ungdomar och vuxna lever, använder vi oss i grunden av **tre typer av åtgärder**:

- **Individuellt stöd**
- **Gruppaktiviteter**
- **Samhällsaktiviteter**

Det är intressant att se att i de exempel vi har påträffat upplevs fältarbetet vanligtvis som en **process** som har få fördefinierade modeller. Det är också viktigt att påpeka att denna process utvecklas genom att vi **drar nytta av potentialen** i en given situation, och att i det sammanhanget spelar **målsättningar och syften** en sekundär roll.

Om en metod också baseras på en viss **potential** (hos en ungdom, till exempel) bör fältarbetaren avhålla sig från att påtvinga sin **egen** lösning, utan istället bara vänta på att rätt faktorer faller på plats för att sedan kunna **agera som stöd** i en process som då blir oundviklig.

Detta stöttande agerande går inte att separera från **sammanhang** och **miljö**, utan fältarbete vilar på vad människor upplever och gör i sin vardag. Ramarna för fältarbetet utgörs av att **beräkna, stötta** och **konsolidera** effekterna av det arbete som utförts. Som vi kommer att se i kapitlet om utvärdering utgör det här arbetssättet – att förlita sig på en situations potential och omständigheter snarare än att genomdriva en fördefinierad lösning – ramarna för den så kallade benägenhetsmodellen, som skiljer sig från ett **instrumentellt** sätt att arbeta.

Beroende på vilken målgrupp man vänder sig till och vilket uppdrag man arbetar med kan fältarbetaren ibland använda sig av ”morötter” utformade efter de avsedda mottagarnas kultur och behov. En matkupong, någonting ätbart, en boll eller någon annan sportutrustning, en biljett till någon show, en bussbiljett, en sal med teknisk utrustning för att sända radio, spela in video eller sätta upp en musikal, eller till och med kondomer och sprutor – det här är exempel på olika verktyg som kan användas för att bygga upp en relation med de människor vi vill stötta. Naturligtvis blir dessa typer av verktyg än mer relevanta när de ges som ett tecken på en fortsatt stödrelation, medan de förlorar i betydelse om de representerar ett avslutande.

Fältarbetarens etiska kod

- *Utbildningsprocessen bygger på en horisontell relation med aktivt deltagande.*
- *Den koppling som ska skapas till invånarna i fältet måste översättas med en relation baserad på ett utbildande arbetssätt.*
- *Avsikten med vårt engagemang måste vara tydlig, precis som alla våra förslag ska vara.*
- *I varje åtgärd som vi utför i den utbildande rollen strävar vi efter att garantera sekretessen för såväl personerna i fältet som för fältarbetaren själv.*
- *Vi strävar efter att vara konsekventa i det vi säger, gör och tänker (vara och göra).*
- *Utbildandet av en person lever på gatan har alltid högre prioritet än våra egna, personliga intressen.*

- Som yrkesman är det viktigt att identifiera sådant som påverkar en på ett emotionellt plan i arbetet.
- Efter att ha utfört yrkesaktiviteter behöver vi ett rum för lyssnande, där vi kan ventilera bekymmer eller ta upp saker som hotar vårt arbete ur ett känslomässigt perspektiv.
- Vårt utbildande arbete baseras på ett teoretiskt och metodologiskt ramverk som säkerställer referenspunkterna för våra aktiviteter.
- Vårt arbetes komplexa natur innebär att vi behöver permanent utbildning.

Seminarium för fältarbetare, Mexiko

Om vi utgår ifrån det övergripande konceptet att insatser sker med hänsyn till ett områdes resurser och i samarbete med de resurser som fältarbetaren investerat, kan vi föreställa oss att de olika åtgärdsnivåerna – individuellt, i grupp och i samhälle – ofta överlappar varandra. Trots det ska vi nedan gå närmare in på var och en av dessa kompletterande aspekter på åtgärdsarbete, genom att återge de definitioner de gavs av medlemmarna i det internationella nätverket för fältarbetare i utbildningsguiden om mediakommunikation som togs fram 2005.

2.3.1. Individuellt stöd

”Stöd kan utvecklas som svar på behov hos en målgrupp. Det kan bara utvecklas genom en helhetssyn, och inte skilt från den dagliga verkligheten. Stödet ses som ett deltagande arbete av utbildande karaktär, vars syfte är att stärka och självständiggöra sin målgrupp. Deltagandet är avsett att (åter)ge målgruppen rollen som aktörer, att vara kapabla att agera på sin situation, sin framtid och sin omgivning. Insatserna är ofta allmänna och mångfasetterade. De omfattar allt från att lyssna till att medla, och avhandlar allt från överlevnad till personlig utveckling. Möjligheterna och situationerna är oändliga.”

Genom att ”gå rondan” i området kan människor i olika situationer be fältarbetaren om stöd, både långsiktigt och kortsiktigt och med små som stora problem.

Fältarbetaren erbjuder ett deltagande stöd, vilket är ett arbete som kräver respekt för individens rättigheter, konfidentialitet och erkännande av individens behov av självständighet.

Att lyssna och förhandla i individuellt stöd

När en kontakt har inletts kan nästa fas i relationen utvecklas: vi pratar med en person om vad som intresserar honom, om viktiga och triviala saker, tillbringar tid tillsammans, visar intresse för varandra och bedömer varandra. När denna fas inleds börjar vi kunna ställa krav och vi kan sätta namn på rädslor och behov.

Därefter kan fältarbetaren och hans mottagare, med olika tekniker och verktyg, skapa en gemensam bedömning och bli uppmärksamma på hur viktiga de krav som ställs är. Med utgångspunkt i detta tas en handlingsplan fram. Den här fasen kan vara mer eller mindre strukturerad, men det är viktigt att ha en handlingsplan, så att båda parter är klara med vart denna assisterande relation ska leda.

Det viktigaste att ta med är att sammanfatta situationen, de mål som ska uppnås samt vilka metoder och vilken taktik som ska användas. Planen ska också granskas regelbundet av fältarbetarteamet tillsammans med de berörda personerna. På så sätt undviker man att ett nedlåtande sätt eller andra kontraproduktiva attityder smyger sig in, och individen sätts i centrum av situationen som den som har makt över förändringen.

”Behöver det upprepas? Fältarbetaren tvingas ofta arbeta med långa tidsperspektiv: de personer som han ska tillgodose är både sårbara och komplexa, vilket kräver en hel del tålamod och massor av uppfinningsrikedom.

Att återställa sin självkänsla innebär också att återanpassa sig till omgivningen. Man kan med andra ord bara acceptera sig själv om man känner sig accepterad av andra, att man har sin plats bland de andra och att man inte är stigmatiserad eller illa ansedd.”

Seminarium för fältarbetare, Senegal

Processen i en assisterande relation

Fältarbetaren är tillgänglig för och förberedd på att personer som behöver hjälp ska kunna kontakta honom. Det här är ett intensivt arbete, eftersom det aldrig är enkelt att vara en naturlig del av ett landskap, att bryta ned gränser inför främlingar och låta samtalet flyta öppet. Det här är det allra viktigaste ögonblicket eftersom det är nu anknytningen görs – en anknytning som är skör och sårbar men helt grundläggande. Efter det kan man börja dra i tråden och öppna ett utrymme för att lyssna.

Det här tar lång tid eftersom den första kontakten väldigt sällan avslöjar den egentliga förfrågan. Vi kan mötas av allt från efterfrågningar om materiella behov (mat, boende, vård ...) till förfrågningar som är relaterade till illegala droger, behov av jobb, emotionellt laddade situationer, ett behov av nya vägar till att få utbildning i en splittrad och skör familjebild ... Det finns lika många typer av förfrågningar som det finns typer av människor.

”Intervjuerna är en nyckelfas för stödet. Hur ofta vi håller mötena varierar med målsättningarna och problemen. Svårigheter ligger i att bedöma en ungs kapacitet och motivation, så att vi kan förhålla oss rätt till personens utvecklingstakt. Det här betyder att vi konstant behöver anpassa både förslag och utbildningsmässig respons. Den analys vi gör vid den första intervjun ligger också till grund för vårt stöd. I takt med att vi gradvis gör framsteg uppstår nya komponenter som tvingar oss att anpassa vårt stöd.

I den situation vi har valt här beskrivs utvecklingen för 18-åriga Anis under en halvårsperiod.

Anis fanns inte tidigare på teamets radar, men efter en fängelsedom för vandalisering fick han teamets ögon på sig. Det var först efter att han lämnat fängelset och placerats i ett hem som vi fick tillfälle att träffa honom för första gången.

Vi mötte Anis ute i närområdet. En koordinator på ungdomsinformationscentret presenterade oss. Anis bad om hjälp, han hade sovit i en bil i en månad eftersom hans mamma hade kastat ut honom för att han uppträtt våldsamt.

I det första mötet var Anis enda förfrågning om vi kunde hjälpa honom att hitta någonstans att bo. För honom var det svåraste i hans situation att han saknade någonstans att tvätta sig regelbundet. Vi berättade för honom om de allmänna duscharna där han kan duscha, tvätta sina kläder gratis och även få en postadress. Han kände redan till Grenobles nätverk för hemlösa och/eller personer utan ekonomiska medel.

Anis berättade att han hade sovit på stadshärbärgen på andra sidan staden ett par gånger, men att han tycker att villkoren för att bli insläppt är för hårda. Man måste vara där kl 17 för att reservera en plats, och man vägras inträde om man har druckit eller tagit några droger. Så de kvällar han "festar loss" med kompisar brukar han sova i en bil.

Under den första delen av vårt samtal observerar vi flera tecken som tyder på att den här pojken far illa: han konsumerar alkohol ofta och mycket, han tar cannabis och hans personhygien vittnar om vilket skick han är i.

Vi blir också förvånade över att Anis accepterar sin status som hemlös, utan att se sig som ett offer. I allmänhet när man hjälper ungdomar som har blivit utslängda från sin familj är det få som accepterar att sova på härbärgen eller att bo på särskilda ställen för hemlösa. Att identifiera sig med de hemlösa är mycket drastiskt.

Efter att ha fått höra hans förfrågan försöker vi omvandla den till praktik. Att hitta ett boende kan ta många dagar eller i sämsta fall månader. Och hans aktuella situation gör det mycket svårt att få tillgång till något tillfälligt boende. Därför behöver Anis istället använda sitt eget nätverk (släkt, vänner).

Han berättar om sin relation med sin mamma i mycket hårda ordalag. Paradoxen kommer i slutet av samtalet, när vi föreslår att han kan söka en ungdomsplats: han ber oss då att kontakta henne för att fråga om han kan bo hos henne i de tre veckor som arbetet skulle vara. Utan att vi tvingar på honom vidare frågor om det här ämnet inser vi att nyckeln till Anis problem ligger just här.

Anis har aldrig jobbat och har mycket begränsad utbildning. Han drömmer om att arbeta som flyttgubbe. Han berättar lite kort om sin bakgrund och säger att han än idag har en lärarreferens. Han umgås dock inte med honom och träffar honom aldrig. Vi frågar om vi får kontakta honom för att berätta om vilka steg vi tänker vidta tillsammans. Det går Anis med på.

I den här intervjun har vi kunnat analysera den här unga killens situation och utvärdera vilka områden vi behöver arbeta med:

- Första området: boende, mat, personlig hygien*
- Andra området: Hans utsatthet (incidenten, relationen med mamman) och hans självkänsla.*
- Tredje området: Konsekvenserna av denna utsatthet (alkoholkonsumtion, drogbruk, våldsamt och kriminellt beteende.)"*

Utdrag ur aktivitetsrapporten för 2007 från teamet i Eybens, Frankrike

Det här är en form av stöd som utgår från en metod där vi tar med olika sammanhang, frågor och nyanser i bedömningen. Ju fler svårigheter en mottagare är ställd inför, desto viktigare blir relationsfaktorn med tiden.

Fältarbetaren kan följa med en person fram till den punkt dit personen själv vill gå i strävan att nå någonting bättre, fram till gränsen för vad som är möjligt, utan att döma och moralisera. Fokus måste ligga på individen och dennes kapacitet samt möjligheterna i en given situation.

Det är december 2003 och klockan är två på natten. Michèle går från Laurences salong tillsammans med sin trogna följeslagare, hunden Fifille. Hon stannar framför en annan salong som tillhör en annan kvinna, som Michèle inte känner, och kvinnan ler mot henne. Michèle går in i salongen och pratar med henne.

Hennes arbetsnamn är Isabelle, men hennes riktiga namn är Denise. Hon närmar sig femtio. Det verkar som att hon har druckit mycket. De inleder ett långt samtal som först handlar om deras hundar men sedan om henne, men hon verkar inte ledsen över sitt öde.

Hon har varit prostituerad i 20 år (sedan hon var 30). Hon är gift, hennes man är våldsam och de har en 20 år gammal son som är schizofren. De samtalar i en timme, men de kommer att träffas flera gånger till.

Michèle får reda på många fler saker om denna kvinna som livet gått hårt åt. Hennes liv har kantats av motgångar: som barn begick hennes far självmord genom att kasta sig i vattnet tillsammans med hennes lillasyster. Kort därefter begick även hennes mor självmord. Hon blir sedan omhändertagen av en rad olika familjer, och de som stått henne nära försvinner en efter en.

1984 omkommer hennes dotter i en tragisk händelse. Hon blev torterad och våldtagen av ett par – en fruktansvärd, outhärdlig berättelse. Paret som utförde dådet kommer snart att ha avtjänat sitt straff (något som Isabelle har mycket svårt att stå ut med). Hon berättar mycket om sig själv för Michèle, och säger att hon har mycket svårt att acceptera att hon är prostituerad, och att hon inte längre står ut med sin man eftersom han isolerar henne från allt och tar ifrån henne alla pengar hon tjänar ihop. Hon vill inte längre gå hem. Michèle sätter henne i kontakt med ett natthärbärge där hon får en plats, men Isabelle blir rädd och flyr därifrån en natt. Istället söker hon skydd hos en av sina kunder: Joseph. Isabelle tvivlar dock på vilka hans avsikter är och vet också att han har problem med alkoholen. Hon bestämmer sig för att lämna hans hem eftersom hon inte tror att det kommer att gå bra, utan beger sig därifrån som en försiktighetsåtgärd.

Michèle sätter henne i kontakt med en annan organisation som hittar en bostad åt henne. Isabelle slutar prostituera sig. Hon har länge livnärt sig på prostitution, men den här gången är hon fast besluten att sluta, med stöd från den belgiska socialtjänsten CPAS. Idag håller Denise på att genomgå skilsmässa och börjar så småningom, vid 50 års ålder, att njuta av livet. Berättelsen har något av ett lyckligt slut eftersom Denise idag lever i ett förhållande med Joseph, och de verkar båda lyckliga och kära.”

Seminarium för fältarbetare, Belgien

2.3.2. Gruppaktiviteter

”Gruppaktiviteter kan fungera som en dörröppnare, en sluss som är kontinuerlig eller som uppstår till följd av en övergripande verksamhet. Genom sport- eller kulturaktiviteter kan du till exempel uppnå de sociala träningsmål du har satt upp. Rent konkret vilar fältarbete på aktiviteter som skapar gemensamma upplevelser och bygger upp förtroende. Din målgrupp förvånas ofta över fältarbetets lekfulla dimension. I själva verket bidrar den sidan av fältarbetet till att skapa något vi kan kalla ”det dubbla lockbetet” – en av de mest subtila metoderna för socialt fältarbete. Det här är ett koncept som hänger samman med systemet för benägenhet att göra något, vilket vi tar upp längre fram i guiden.

Till en början tycks ens insatser i form av åtgärder och möten i fältet inte spela någon större roll. Men så fort sociala problem uppstår kommer kvaliteten på insatserna att vara avgörande för hur väl du lyckas med att övervinna svårigheter. Det här förhållningssättet bygger på förutseende: allting ska förberedas i förväg så att du kan vara så effektiv som möjligt när det väl behövs.”³⁶

”För att skapa kontakter med en målgrupp kan det vara lönande att använda vad vi kallar ”ursäkter för att träffas”. För fältarbetare som arbetar med barn eller ungdomar finns det utmärkta tillfällen att göra det genom att föreslå diverse gruppaktiviteter eller spontana aktiviteter på gatan (capoeira, spela trummor, jonglera, spela fotboll osv.).

Det är då viktigt att klargöra syftet med aktiviteterna för målgruppen, så att de vet varför de och du är där: vi är fältarbetare – vi har yrkeskunnande, tid att lägga på dem och en skyldighet att bevara hemligheter; om någon har något slags problem så finns vi tillhands; om ingen av dem har något problem eller om ingen vill prata om det problem de har, ja då spelar vi fotboll. För fältarbetare som arbetar med vuxna kan väldigt olika typer av ursäkter användas: att dela ut kondomer eller sprutor, bjuda på en skål soppa eller en kopp kaffe ... Ibland kan ursäkterna vara förvånansvärt kreativa, till exempel som för en fältarbetare från Liège som ibland går till de kvarter där de prostituerade håller till. Hon brukar systematiskt gå dit tillsammans med sin hund Fifille, och hunden fungerar ofta som en god ursäkt att börja prata med folk.”

Seminarium för fältarbetare, Belgien

I många andra delar av världen framförs cirkusföreställningar med ungdomar från gatan. ”World Circus” är ett projekt som startats av Cirque du Soleil i Montreal, och de har verksamhet i flera länder. I Quebec tar många städer emot World Circus-projektet med öppna armar, eftersom det ger ungdomar en chans att få delta i en inlärning av något som är både roligt och disciplinerat. Det ger dem möjlighet att bygga upp självförtroende och skicklighet, samt att de får delta i ett grupprojeckt som ger socialt erkännande och ibland även professionellt yrkeserkännande.

Seminarium för fältarbetare, Québec

³⁶ Ur utbildningsguiden ”Social street work and communication with the media”, Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

Grupperspektivet

Det här sättet att arbeta är vanligare i medelhavsområdet och söderut än i nordligare länder. I de här samhällena är det svårt att ta upp ämnen utanför en grupp, och det är svårt att vara ute på gatorna. Av den anledningen behöver vi grupper för att kunna nå individerna. Om vi gör ett bra arbete med grupperna kommer de dessutom att fungera som ett stöd både för individerna och i fältarbetarens förebyggande arbete. Vi fokuserar också här på målsättningar för gruppen och för tidsperspektivet, och vi anordnar fritidsaktiviteter för ungdomar och tonåringar eller arbetsbefrämjande aktiviteter, kulturaktiviteter, utbildningsstöd, andra initiativ som att berätta om hälsa osv.

”I Belo Horizonte använder vi capoeira och trummor till att komma närmare ungdomarna och få umgås med dem. På lång sikt har de här gruppövningarna även andra pedagogiska fördelar.

Historiskt sett uppstod capoeiran bland de afrikanska slavarerna som ett sätt att träna upp självförsvar. Med tiden blev denna kampform en konst, och numera ger den ungdomar ett sätt att frigöra sig och ibland till och med hitta ett jobb. Det är också en chans för dem att återfinna kunskaper de har förlorat, som exempelvis en viss grad av disciplin eller respekten för en hierarki, som i det här fallet är baserad på akrobatiska rörelser och är början på en resa. Dessutom spelar den unga capoeiristen i sin tur en viktig, utbildande roll genom att bli en förebild hemma i sin favela.”

Seminarium för fältarbetare, Brasilien

2.3.3. Samhällsaktiviteter

”Det är omöjligt för fältarbetaren att separera sina insatser från det sammanhang han verkar i. Därför måste han ta med hela spannet av lokala aktörer att interagera med i beräkningen. Med andra ord deltar han i olika processer som skapas av – och med – samhället, samtidigt som han hela tiden upprätthåller sin status som individ.

Det är särskilt viktigt att upprätthålla och/eller bilda sociala solidaritetsnätverk.

Genom sina handlingar integreras fältarbetaren i den miljö han är verksam i. Resultatet blir att alla de lokala aktörerna ser honom som en trovärdig person, som rimligen kommer att hjälpa till att bemöta behoven i samhället och tillhandahålla de verktyg som behövs för att det ska fungera.

Tack vare den individuella hjälp han bidrar med ställs fältarbetaren inför flera problem som faller inom sfären för individen och dennes privatliv. Med samhällliga arbetsinsatser kan denna typ av problem ”återföras” till den offentliga sfären. Återkommande problem som drabbar individen ska tolkas som en samhällsfråga, vilket bör vara samhällets verkliga bekymmer och ska föras över till politikernas agenda.”³⁷

³⁷ Ur utbildningsguiden ”Social street work and communication with the media”, Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

Samhällsperspektivet

I det här perspektivet kan vi göra en övergripande analys och identifiera de problem som fältarbetaren möter systematiskt i en viss kontext. Men utöver detta ger det också möjlighet för människorna i fältet att få tillgång till sådant som redan finns på plats, och hjälpa till att skapa det som ännu inte finns för att tillgängliggöra det för resten av populationen.

”I Colomiers i södra Frankrike utförs fältarbetet genom att utgå från de olika bostadsområdena i fältet och samla till ett möte med olika åldersgrupper, och man strävar efter att blanda olika sociala och kulturella bakgrunder. Målet med denna samling är att fråga ut människor om deras önskemål, drömmar, och viljor, och sedan omvandla detta till projektförslag och aktiviteter för området. Varje gång bjuds människorna in till att diskutera idéer och projekt, antingen i skriftlig form eller framför en kamera. Frukterna av dessa diskussioner presenteras därefter vid gruppmåltider på det stora torget, dit alla invånarna bjuds in. På detta sätt deltar alla i en verkligt medborgargrundad analys som bygger på de idéer och projekt som lagts fram och den påföljande diskussionen de ger upphov till. Därefter anordnas förberedande workshops kring förslagen.”

ACSE, Colomiers³⁸

Här verkar vi genom att stärka målgrupperna genom deras medverkan och kreativitet, vilket ger en känsla av att kunna bidra socialt. Individuella problem, svårigheter och konflikter måste uttryckas i ett större sammanhang. Samtidigt måste fältarbetet också vara ett stöd för det lokala föreningslivet så att människor kan få tillgång till befintliga kanaler, ett socialt skyddsnet eller en möjlighet att få delta i stadslivet.

”När en förtroendebaserad relation har knutits mellan en individ och en fältarbetare är det vanligt att fältarbetaren får rollen som personen som kan lösa alla problem. Det här är något jag fick uppleva den 12 januari 2007 när jag träffade 37 barn från MALUEKA, ett problemfyllt område i kommunen NGALIEMA i KINSHASA. Barnen och några föräldrar hade samlats hemma hos en av de boende i kvarteret. Syftet med mötet var att diskutera öppnandet av ett utbildningscenter där barn skulle få utbilda sig till ”fredsbudbärare” i MALUEKA i västra KINSHASA.

Under det gruppmötet ställde barnen frågor till mig om olika slags problem – om skolan, bristen på elektricitet i området, bristen på material i skolan osv. – och bad mig att hitta lösningar på dem. Några av mödrarna bad mig också att föra fram MALUEKA-barnens situation för regeringen eller FN-institutioner som UNICEF. Allt detta trots att jag tydligt förklarade varför jag var där den dagen: för att utbilda barnen till att bli fredsbudbärare inom ett specifikt program.

Till sist frågade jag mig själv: Vem är jag? En fältarbetare eller jultomten?

Seminarium för fältarbetare, Demokratiska republiken Kongo

³⁸ www.acse.info

Fältarbetarens fältanalys är ett komplement till analyser från andra parter. Arbetet i fältet har en förmedlande natur, och ska underlätta eventuell åtkomst till andra, befintliga hjälpfunktioner som finns för ungdomar som har det svårt.

Teamen med de aktiva fältarbetarna bör dock inte själva arbeta direkt med de olika funktioner som ungdomarna med problemen känner sig utestängda från. Deras uppdrag är istället att återupprätta kopplingen mellan ungdomarna och deras omgivning, och att hjälpa dem att dra nytta av dessa funktioner. Däremot bör fältarbetaren undvika närmare samarbete med dem.

Å andra sidan måste fältarbetaren bistå de olika parterna med sitt unika yrkeskunnande om ungdomar i svårigheter och deras sociala problem.

2.3.4. Olika syn på fältarbete³⁹

Arbetsmetod	Tekniska aspekter av fältarbete	Politiska aspekter av fältarbete	Interaktion mellan de olika begreppen
Samhällets uppfattning	Fältarbete är en arbetsmetod med målet att nå såväl ungdomar och vuxna som alla i området.	Fältarbetet ”försvinner” gradvis och blir till samhällsarbete.	Fältarbete banar väg för samhällsarbete.
Aktiviteter	Inom fältarbetet tar vi hänsyn till ungdomarnas behov och föreslår aktiviteter som uppfyller deras förväntningar.	Fältarbete bidrar till att ingjuta en känsla av ansvar bland de personer som stötts, genom att vi tillämpar projekt som de gradvis kan överta ansvaret för.	Att utföra aktiviteter (t.ex. fritidsaktiviteter) banar ofta väg för social träning i fält. Det behöver dock inte nödvändigtvis utföras inom samma organisation. I många fall ser vi ”specialisering” åt ena eller andra hållet.
Utbildning	Fältarbete är ett arbete som föregår individuellt stöd (socialt stöd och/eller terapi).	Fältarbete bidrar till att bygga upp individens sociala roll, att stärka det sociala nätverket. Därmed strävar fältarbetet efter att utplåna socialt utanförskap.	Aktiviteter (t.ex. fritidsaktiviteter) föregår oftast utbildning, snarare än tvärtom. Med vissa människor är det svårt att hitta aktiviteter. Samhällsarbete är svårt eftersom de miljöer det utförs i saknar en kollektiv medvetenhet – det är en miljö man vill ta sig bort från.

³⁹ ”Le Travail de rue en communauté française”, forskningsrapport för Roi Baudouin Foundation, Bryssel, 1994

2.3.5. Attityder och förhållningssätt

”Det viktigaste att tänka på är inte vilken typ av aktiviteter eller insatser man ska satsa på – det viktigaste är den förtroendebaserade relationen. Den ligger till grund för mycket av den attityd fältarbetaren har mot barnen... De behöver uppmärksamhet, de behöver någon som lyssnar på dem snarare än ger dem råd i första hand, någon som inte ljuger, någon som tror på deras förmåga och värdesätter dem, någon som inte lovar något den inte kan hålla. Dessa regler kan vara mer eller mindre implicita, och även om de kan hänföras till ”allmänt sunt förnuft” är de icke desto mindre yrkesmässiga kvaliteter som fältarbetaren införskaffar genom erfarenhet.”

Seminarium för fältarbetare, Filippinerna

Som vittne till människors vardagsliv har fältarbetaren en privilegierad åtkomst till delar av människors privata och sociala liv. Genom att normalt möta människor i deras dagliga tillvaro snarare än under formella former kan fältarbetare nå längre än bara till en symptomatisk avläsning av situationen. De kan observera levnadsvillkor och livsstilar, dynamik och sociala nätverk samt goda och dåliga sidor av deras vardag på ett långt mer grundligt sätt.

En vanlig metod för fältarbetare som arbetar med unga är **aktivt lyssnande**, vilket till skillnad från många andra metoder sker i individens naturliga miljö. Det är personen själv som bestämmer var och när de vill prata, fråga om eller föreslå något. Samtalet kan äga rum sittande eller stående, på en trappa, i en bil, en bar, på trottoaren eller under tiden som man sparkar fotboll – oavsett hur så upprättas en kommunikation. Även om den i en senare fas måste organiseras är den oerhört viktig i den här fasen. När det handlar om stigmatiserade delar av befolkningen eller personer med allvarliga nedsättningar av sin sociala integration är det mycket givande att sätta upp direktkanaler för lyssnande, där kanalerna är konfidentiella, frivilliga och neutrala.

För att detta lyssnande ska lyckas finns det flera tekniker och förhållningssätt att använda, men varje fältarbetare utvecklar sin egen metod. Det viktigaste är att ha en tydlig hållning och arbetsstruktur. När kontexten är så fritt hållen är det lätt att bli själv indragen, och otydlighet kan förvirra den individ vi ska hjälpa. Fältarbetaren ska gå *in* i individens miljö men sedan gå *ut* ur den igen – fältarbetarens roll är att vara budbärare, en brygga, en första kontaktperson, en tröstande och stöttande länk. Men det är *inte* att vara en invånare, en granne, en familjemedlem eller en vän.

Att arbeta i samma område som man bor i är varken en idealisk eller en särskilt enkel situation.

”[...] fältarbetaren måste också, som förmedlare mellan två världar, förklara de dominerande sociala systemen, dess vägar, drivkrafter och styrkor.”

Seminarium för fältarbetare, Spanien och Baskien

Efter att ha accepterats och tagits emot av ungdomarna och vunnit deras förtroende, förväntas fältarbetaren vara annorlunda än andra vuxna som finns i ungdomarnas vardag. Barn och ungdomar ser oss som ett medel för att kunna knyta an till den verklighet som ligger utanför deras sociala utanförskap.

Även i geografiska termer är det lättare om fältarbetaren inte bor i det segregerade området. Vårt yrke är vanligtvis mycket uppslukande och väldigt ofta

stressigt. Bara arbetsförhållandena i sig är en stor utmaning: skiftande arbetstider; oväntade och oförutsägbara situationer; behovet att vara på plats på olika tider; ingripande i kriser å ena sidan och ungdomars potentiellt aggressiva och vulgära beteende å andra; de brutaliteter och den misär i ghetton som vi möter dagligen.

Vi har sett problem när fältarbetare som gör ett mycket bra jobb bor bara några kvarter bort från sitt arbetsområde, och ungdomarna kommer och knackar på dörren till deras hem... Ibland finns det tillfällen när man inte vill vara på jobbet, och att inte kunna välja det kan bli ett avsevärt problem.

Seminarium för fältarbetare, Polen

Denna närvaro medför inte bara att insatserna kan göras utomhus, utan närvaron på *en annan människas* territorium är också ett villkor för flera av egenskaperna för fältarbete. I det avseendet gör den flexibilitet och diskretion som denna ställning kräver att vi behöver reflektera över yrkets metodologi och etik.

”Socialt fältarbete är ett tålamodskrävande jobb, eftersom de ungdomar vi arbetar med ofta är temperamentsfulla eller aggressiva. Fältarbetaren måste uppvisa en viss attityd för att få deras uppmärksamhet: var lyhörd och anmärk inte på deras beteende, och var rak och öppen.

Eftersom fältarbetaren ibland betraktas som ungdomarnas bundsförvanter i fältet måste de anamma en attityd som gör det tydligt för förbipasserande att dessa ungdomar har sin plats i samhället och förtjänar ett värdigt liv.”

Seminarium för fältarbetare, Demokratiska republiken Kongo

Det finns olikheter mellan de olika exemplen vad gäller behovet att klassificera de åtgärder som vidtas inom ramen för ett **individuellt** och **emotionellt** arbetssätt och/eller med ett **institutionellt fokus**. Den avgörande faktorn verkar hur som helst vara frågan om engagemang och hängivenhet.

Något som är slående samstämmigt i exemplen är däremot avsaknaden av fördömande över de situationer man påträffar. Vikten av att respektera en viss grad av diskretion, konfidentialitet och **professionell sekretess** verkar vara en annan avgörande faktor.

Det är också intressant att se att den **typ av insatser som de flesta strävar efter** för bäst effekt är de **indirekta**.

Förmågan att konstant kunna **anpassa** sig efter processen, den **tid** den äger rum i och de **effekter** situationen ger upphov till är dominerande inslag.

I det här arbetssättet riktas fokus på att inte blir nedtyngd av **planerande** utan att acceptera att under processens gång finns det **stunder som förefaller tomma eller ineffektiva**.

Att vara ute i fält och känna sig ineffektiv verkar vara en återkommande rädsla hos fältarbetare, men det är ibland en del av metoden.

Det är här frågan om **komplexitet** uppstår.

I allmänhet känner sig fältarbetare mer bekväma, men samtidigt mer tveksamma, när de har ett brett mandat som inte är inriktad på en enda fråga, till exempel missbruk av illegala substanser eller ungdomsbrottslighet.

När fältarbetaren kan ta sig an varierande problem på ett mer **globalt** och **generellt** sätt kan de också tillämpa ett mer jämförande perspektiv.

Med den aktuella processen är det bara möjligt att uppnå resultat genom att arbeta i ett **längre perspektiv**, **gradvis**, **långsamt** och på ett **kontinuerligt** vis.

Det är givande att jämföra **individuellt stöd**, **gruppaktiviteter** och **samhällsaktiviteter** eftersom det är när dessa tre faktorer interagerar som det ”**dubbla lockbetet**” och de verkliga **framstegen** uppstår. Det dubbla lockbetet består i att det fungerar i flera faser som samverkar med varandra, och där åtgärdernas mer informella dimensioner värdesätts högre än de formella.

Inledningsvis kan insatser i form av aktiviteter och möten ute i fältet inte se ut att bestå i mycket utan verkar oviktiga. Det kan till och med verka onödigt att prata om allt och inget eller att delta i lekar eller sport utan ett specifikt mål.

I nästa fas däremot, när den problematiska situationen blir uppenbar, kommer kvaliteten på insatserna i det första steget att visa sig avgörande för om vi ska lyckas komma tillrätta med svårigheterna. Den här arbetsmetoden kräver alltså verkligt **förtroende** för att den ska vara **effektiv när det verkligen gäller**. Själva syftet med det dubbla lockbetet visar att den tid som lagts ned på att ”göra ingenting” tillsammans, till exempel att ha en gemensam erfarenhet som en fotbollsmatch, lägger grunden till en chans att skapa en värld av gemensamma erfarenheter så att en förtroendebaserad relation kan bildas. Den kan fältarbetaren ta avstamp ifrån när en situation kräver hjälp, vare sig det handlar om insatser för en individ, en grupp eller samhället i stort.

Det är i grund och botten en fråga om att arbeta med de förutsättningar som i ett senare skede kommer att göra arbetet effektivare. Tack vare den länk vi skapar går det att hämta stöd i situationen, ta fram en handlingsplan som är stabilt förankrad hos och anpassad efter de personer den berör och deras behov, förhoppningar och kultur.

I metodologiska termer kretsar allt kring de val fältarbetaren gör utifrån en mängd möjliga alternativ. Det vore intressant att utforska denna dimension och uppfattningen att fältarbetaren alltid ”**håller en dörr öppen**” och är mycket **flexibel** i sina insatser.

”Kamel kom ofta till mina sportaktiviteter. Jag såg att han hade en svår period: ibland hade han blåmärken men han pratade aldrig om dem. En dag var hans arm bruten, och det var hans pappa som hade gjort det. Jag mötte honom först på gatan och han berättade vad som hänt. Lite senare mötte jag hans pappa, som också berättade om det inträffade. Vi kom överens om att vi alla tre skulle träffas och prata igenom saker och låta var och en komma till tals. Regelbundna stödsamtal anordnades sedan. Kamel skulle aldrig ha kommit och pratat med mig om vi inte hade lärt känna varandra genom aktiviteterna. Steg för steg hade vi bildat en förtroendefull relation, och den gjorde det möjligt för mig att vara effektiv när det var som viktigast. Efter dessa stödsamtal slog hans pappa honom aldrig mer.”

Seminarium för fältarbetare, Belgien

Humor

Att använda humor kan verka meningslöst, men det är i själva verket ett oöverträffat inslag i fältarbete, och hänger samman med både intelligens och insikt. Humor är en ingrediens som kan lätta upp svåra situationer avsevärt.

Däremot får inte humor förväxlas med ironi eller sarkasmer, som lätt kan såra andra.

Försök att vara uppfinningsrik, rolig och dynamisk när du arbetar med barn. Försök att variera de dagliga aktiviteterna och lyssna på barnens önskemål. På så sätt behåller du förhoppningsvis barnens uppmärksamhet och undviker att de blir uttråkade.

Seminarium för fältarbetare, Nepal

Koppla samman människorna med systemet

Genom att fungera sammankopplade ger fältarbetaren anslutningar till institutioner och öppnar sociala kanaler. Fältarbetaren kan följa med ungdomar till offentliga system som de inte känner till eller inte vågar använda sig av (ungdomsgårdar, sportanläggningar, kulturresurser) eller följa med vuxna i socialt utanförskap till allmänna sociala tjänster (juridisk rådgivning, vården, sociala institutioner osv.). Fältarbetaren stöder och skyddar ungdomarna/individerna och fungerar som sammankopplande länk till andra professioner. Genom det här arbetet, som ofta vänder sig till personer med sociala svårigheter, förbättras samarbetet mellan olika samhällstjänster.

Fältarbetets metodologi omfattar också familjevisiter, tjänster och verksamheter i fältorganisationens lokaler. Vårt kontor i Tirana ligger i stadens centrum så att ungdomarna lätt kan titta förbi och delta aktivt i centrets verksamhet. Vår placering är en fördel för oss, eftersom det inte finns några andra organisationer med samma utbud som vi har här i stadskärnan. Eftersom större delen av barnen påträffas i centrum bedömdes det som viktigt att det skulle finnas en resurs tillgänglig för dem under deras "arbetstid".

Den nämnda målgruppen består av romska och egyptiska minoriteter. Det här är människor med mycket starka kulturer som på samma gång möter social och ursprungsbaserad diskriminering dagligen. De reser runt mycket inom Albanien och korsar även landsgränser utan juridiska handlingar.

För att lyckas med en helhetsinsats är det centralt att bilda partnerskap. Genom att nätverka med olika myndigheter och fristående organisationer kan vi upprätta en struktur som länkar barnen och deras föräldrar vidare till olika tjänster.

Seminarium för fältarbetare, Albanien

Utforma och starta nya tjänster

Många förfrågningar vi får ligger bortom vår yrkeskapacitet, och då måste vi kunna dirigera vidare personerna till andra specialiserade yrkesgrupper. Den vanligaste arbetsmetoden är då att vara medföljande och arrangera ett stöttande ramverk tillsammans med den relevanta

yrkesrepresentanten. Ibland händer det dock att det inte finns någon specialiserad tjänst att vända sig till, och det är i dessa fall fältarbetaren får bryta ny mark och får rollen som nyskapare. Det händer ofta att fältprogram startas som ett pilotförsök som svar på en efterfrågan. Efter utvärderingsperioden frigör den lokala myndigheten resurserna för att omvandla piloten till ett permanent program, och fältprogrammet kan fortsätta sin verksamhet. I många områden finns till exempel inte några leksaksbibliotek, personvårdsservice i fält, ungdomsservice eller informationscenter för turister osv. Då är det fältarbetaren som startar många initiativ av den här typen. De jämförs och utvärderas, och på så sätt utvecklas nya samhällsresurser. Därmed inkräktar även fältarbetaren tillfälligt på andra utbildningssektorer, för att svara mot och institutionalisera efterfrågan på tjänsterna. Fältarbetarna fungerar som en barometer som anpassar nya tjänster efter människors tillvaro. Det här är en typ av insatser som har längre räckvidd än akuta direktinsatser, och har därmed en påtaglig inverkan på samhället.

Underlätta inkludering av de mest utsatta grupperna

Inom individuella eller gruppriktade projekt strävar fältarbetaren efter att låta alla få tillgång till offentliga tjänster, och så långt som det är möjligt, till det politiska livet. Ett annat mål med projekten är att ge utsatta människor en röst så att myndigheterna hör dem, och låta dem få inflytande över de politiska besluten. Det här är ingen enkel uppgift, och det är definitivt en som behöver diskuteras, men det är grundläggande för alla metodologiska diskussioner att komma ihåg den här politiska dimensionen som också har enorma återverkningar för såväl individ som samhälle.

Vidga människors perspektiv

Vi arbetar med aktiviteter som stöder upptäckande, till exempel av tjänster, institutioner eller nya platser. Det är viktigt att få folk att lämna sina vanliga kvarter, att öppna sig och erövra nya territorier, bli självständiga, möta främmande människors blickar och betrakta andra. Det ger dem möjlighet att känna att de är anonyma och självständiga. Fältarbetaren stöttar den här ”öppningsprocessen” och ger den den form som frågan eller situationen kräver.

Utföra verksamhet med naturliga grupper

I synnerhet i sydliga länder arbetar fältarbetarna med naturliga grupper, då de är det effektivaste sättet att uppnå bra grupp- och individdynamik. Vi föreslår aktiviteter och utifrån dem kan vi påbörja en process där gruppen ifrågasätter sig själv och enas om svaren. För individer vars grupptillhörighet är deras allt, är det därför en mycket effektiv förebyggande metod att arbeta med att stärka gruppen.

Stödja och vårda resurspersoner i samhället

Även om det är viktigt att arbeta med personer som gör konkreta begäranden, är det lika viktigt att stötta referenspersoner som är naturliga förebilder, som informerar, tar kommandot och organiserar tillvaron i gemenskapen. Fältarbetet skulle tappa sitt syfte om det inte fanns en naturlig, stödjande grund som integreras i vardagslivet: servitörer, butiksägare, poliser, mekaniker, försäljare, gruppleddare osv. Som fältarbetare bör man ta sig tid och lägga sig vinn om att prata med dessa mänskliga ”kontrollstationer” och lyssna på dem, ge dem råd och instruktioner, stötta dem och diskutera förändringar i området med dem.

Ingå som en del i samhällslivet

På samma sätt kan vi säga att fältarbete, trots att det riktar sig till individer, även bygger på gruppen och tar gruppens plats i samhället. Det måste få gehör och erkännande för att börja fungera som en del i ett integreringsarbete. Dessutom är det ingen mening med att förändra en persons faktiska situation om det inte samtidigt sker en mer grundläggande och kollektiv förändring. Det är av den anledningen som fältarbetaren deltar i områdets liv och gör sitt bästa för att människorna han arbetar med ska delta i verksamheten. På det sättet kan avstånd och brister i förtroende överbryggas, och en miljö byggd på trygghet och solidaritet kan skapas.

Fungera som medlare i samhällslivet

Det medlingsarbete som fältarbetare utför i vissa områden där boende, affärsidkare, ungdomsgrupper och vuxna lever nära inpå varandra, kan bidra till att lösa upp motsättningar. Ibland kan det även förbättra vissa aspekter av livskvaliteten för dem som finns i området, eftersom det skapar möjligheter till solidaritet mellan personer som annars skulle ha fortsatt att motarbeta eller skada varandra.

Exempelvis i Mont-Royal-området i Montréal har fältorganisationen i några år nu erbjudit en medlingsservice mellan affärsidkare och utsatta människor, för att förbättra samexistens och integrering.

Seminarium för fältarbetare, Québec

Efter att tidigare ha schasat bort gatubarn som hängde runt hennes restaurang och tiggde rester från hennes kunder, fick ägaren/kocken upp sina ögon för barnens behov när en fältarbetare bjöd in henne till att äta en måltid tillsammans med barnen. Tack vare att hon fick se fältarbetarens omtänksamhet om dem kunde hon också själv ändra åsikt. Nu ser hon dem inte längre som hinder för hennes verksamhet, utan också som människor – och i synnerhet behövande, unga människor. Sedan dess har hon slutat att slänga matrester som kunder lämnar på sina tallrikar, och ger dem istället till barnen. Den här gesten tydliggör inte bara hennes förändrade syn, utan besparar även barnen de föraktfulla blickar de fick när de tvingades leta igenom soptunnorna efter matresterna.

Seminarium för fältarbetare, Senegal

Strategier	Taktik	Nyckelord
<p>Var synlig och tillgänglig.</p> <p>Döm inte människor. Begränsa dig till att observera handlingar och situationer.</p> <p>Var en resurs för samhället och området. Intressera dig för människor och deras bakgrund.</p> <p>Arbeta ur ett politiskt och samhällsligt perspektiv; arbeta inte bara med individen som ett symptom, utan som pådrivande faktor till förändring.</p> <p>Låt insatser bygga på relationer och tillit. Detta betyder dock inte att resultatet inte kan mätas, att vi aldrig kan kommunicera om det arbete vi gör eller att det inte finns några konkreta, direkta och effektiva mått på stödet.</p> <p>Förmedla alternativa synsätt och sammanhang än de stigmatiserande som målgruppen utsatts för.</p> <p>Fungera som länk mellan människor, grupper och olika sociala institutioner.</p> <p>Skapa ”neutrala” platser att träffas och bedriva verksamhet på.</p>	<p>Var välkänd i området.</p> <p>Var diskret och respektfull.</p> <p>Ha tillgång till varierad och praktisk information: första hjälpen, Internet-webbplatser, riskhantering, nyheter om området, vänskap ...</p> <p>Lär dig förstå behoven.</p> <p>Var närvarande i kropp och själ och låt människor få stöd hos dig i sin sorg och glädje.</p> <p>Positionera dig i gränslandet mellan myndigheter och område, mellan institutioner och människor. Låt dig inte sugas in för djupt i någondera av sidorna.</p> <p>Arrangera utbildnings-, fritids- och äventyrsaktiviteter osv. med målgrupper som du arbetar för att ge nya horisonter till. På så sätt stärker du engagemanget, skapar positiva erfarenheter, bygger förtroende och lägger grunden till situationer där behov och önskemål kan göras hörda.</p>	<p>Närhet och tillgänglighet.</p> <p>Regelbunden och solid närvaro.</p> <p>Diskretion och respekt för livstempo och kultur.</p> <p>Förståelse av landskapet.</p> <p>Förståelse av tillvaron.</p> <p>Knyta kontakter.</p> <p>Referenspunkt i samhället.</p> <p>Metodologisk flexibilitet: anpassning efter alla typer av situationer.</p> <p>Kunskap om och erkännande av olika yrkesgrupper i fältet.</p> <p>Egna verktyg och resurser.</p> <p>Ett team som erbjuder stöd.</p>

2.4 Administration av fältarbete

Organisera arbetet och administrera mänskliga resurser

Samarbete, i par eller andra partnerskapsformer, bör förespråkas. Det är alltför vanligt att yrkesverksamma tappar modet för att de arbetar på egen hand eller känner sig ensamma. Utifrån det kulturella sammanhanget och vilka befogenheter man har arbetar vissa team alltid tillsammans med en partner i fält medan andra arbetar ensamma i en del sektorer. Därefter delar man med sig av och utbyter erfarenheter på olika sätt för att undvika isolering (ömsesidiga besök i fältet, regelbundna möten och telefonkontakter osv.)

Det administrativa tillvägagångssättet bör utgå från planering av team, tjänst och sektor. Det handlar om ett utbildande projekt där alla operationella och övergripande mål – samt hur de är avsedda och ska bedrivas – bör skrivas ned. Alla åtgärder ska schemaläggas över en nära och mellanlång tidsperiod.

Det här arbetet kan förefalla begränsande, men det säkerställer en stark institutionell förankring för att mobilisera teamen. Ju tydligare ett ramverk är definierat, desto lättare är det dessutom för nykomlingar att integreras.

Med en sådan målprocess kan dessutom en arbetsgrund, ett centralt tema, införas. Det händer också att arbetslag hamnar i svårigheter på grund av yrkesmässiga motsättningar som får följder som:

- Bristande samarbete (distribution av arbetsuppgifter och områden, ensamarbete)
- Förlorad målgrupp och bristande kvalitet på åtgärderna

Andra arbetslag kanske inte lyckas stå emot påtryckningar och krav som ställs från andra institutioner, om de inte har satt upp tydliga prioriteringar.

Användning av några som helst fixerade standarder bör bannlysas, på grund av fältens olikheter och fältteamens olika arbetsmetoder. Däremot bör vissa obligatoriska inslag alltid tillämpas.

Det finns många anspråk att beakta:

- En tydligt definierad hierarki och rollbeskrivning inom organisationen
- Uppmärksamhet på utbildande aktiviteter och teknisk hjälp till de utbildande teamen
- Utveckling av riktlinjer för utbyte av intern information

Även teamens möten bör formaliseras, och följande punkter ska representeras:

- Specifik dagordning
- Mötesanteckningar
- Respekt för arbetstiderna
- Deltagarnas engagemang
- Möjlighet för alla att komma till tals

Verktyg och metoder för samarbete

Det är mycket viktigt att den här typen av verktyg används rätt och finns definierade. Exempel på olika rapportmetoder är: projektblad, aktivitetsrapporter, fältanteckningar för individuell uppföljning, årsrapporter om målgruppen och arbetsrapporter.

Planering av arbetstiden är ett av de bästa och effektivaste rapportverktygen. En kvalitativ analys av detta bör också utföras regelbundet, för att ge en god bild av de olika aktiviteterna och deras säregenskaper.

Samtliga dessa verktyg finns som skriftliga dokument och är en god vägledning för teamet. Genom regelbunden utvärdering och övervakning av området blir det till exempel tydligt om en aktivitet behöver upprepas, förlängas eller förläggas till ett annat område.

Utbildning och stöd till fältteamen

Även om de ingår i ett team arbetar fältarbetare ofta **ensamma när de har kontakt med ungdomar** samt i andra utbildande situationer. Teamet är nödvändigt för att få distans för att kunna bedöma och analysera situationer och åtgärder. Fältteamen kan inte göra allting, utan måste tillsammans med den administrativa styrelsen skapa en klar bild av sitt uppdrag och sin kapacitet.

En chef med erfarenhet av fältarbete åtog sig regelbundet att följa med nyanställda och nyutbildade fältarbetare ut i fältet. Det gav fältarbetarna möjlighet att få värdefull handledning "på gatan", vilket minskade deras känsla av isolering och stärkte deras självförtroende när de arbetade med särskilt utmanande ungdomar. Att vara nära sitt fält gav även chefen en bättre förståelse för aktuella frågor och problem i området. Därmed kunde han också agera med större säkerhet på möten med representanter för andra organisationer, vilket gav större erkännande för värdet med fältarbete.

Seminarium för fältarbetare, Storbritannien

Inom ramen för sitt uppdrag måste teamen kunna ta de initiativ och risker som krävs. Det blir bara möjligt om den administrativa styrelsen finns tillgänglig och tar sitt ansvar, och om teamet får ordentligt handlingsutrymme. För det krävs ett ömsesidigt förtroende från båda parter.

Det administrativa ramverket ansvarar för stöd, övervakning och att skapa förhållanden som lägger grunden för goda arbetsrutiner.

Interinstitutionella relationer och partnerskap

Genom att vara närvarande på fältet och dela erfarenheter med ungdomar kan fältarbetarna bygga upp och förvalta det förtroendekapital och den närhet som krävs när en insats eller verksamhet ska dras igång.

Det faktum att fältarbetarteamet regelbundet söks upp på olika interaktionsplatser bör avhandlas tydligt internt, så att man inte riskerar att påverka synligheten för allmänheten negativt. Vi vill dock dra uppmärksamhet till två negativa effekter som kan uppstå om man har för många interna möten:

- Tiden på fältet och med målgruppen blir lidande

- De mest effektiva tiderna för denna synlighet tenderar också att försvinna (kvällar, helger)

Istället kan exempelvis partnerskap med andra institutioner (för att lägga upp och diskutera aktiviteter) anordnas av andra personer än dem som arbetar i fält, exempelvis administrativ personal eller personer högre upp i hierarkin.

I ett område med hög brottslighet deltog fältarbetare i ett multiprofessionsteam med syfte att förhindra och avskräcka ungdomar från att ägna sig åt brottslighet och antisocialt beteende. Samtidigt som fältarbetarna såg många positiva sidor av arbetsformen fanns även bekymmer i fråga om sekretessen – att behöva dela med sig av information till polisen samtidigt som ens status som utbildare inte får hotas. De förhandlade fram en gemensam introduktionsperiod där man la tid på att diskutera och förtydliga de representerade institutionernas olika yrkesvärderingar och roller. Därefter kunde de enas om en serie riktlinjer, vilket gav fältarbetarna större självförtroende och gav de andra en större respekt för deras arbete.

Seminarium för fältarbetare, Storbritannien

Den organisation som anställer fältarbetaren ansvarar för arbetet som teamet utför i fält. Det är viktigt att det finns ett skikt mellan den representanten och aktörerna på fältet, t.ex. en administrativ ledning eller en VD.

Kvalifikationer och övervakning

Det har visat sig värdefullt att kunna uppvisa kvalifikationer genom kontinuerlig fortbildning eller genom att övervaka faktorer som:

- Professionell utveckling
- Analys av omgivningen och framtagande av strategier för integrering
- Analys av vissa situationer och framtagande av strategier för insatser
- Ett kritiskt förhållningssätt och ifrågasättande av insatserna
- Introspektion och distans mellan sig själv och omgivningen
- Hantering av stress och spänningar
- Hantering av risker för utbrändhet
- Personlig utveckling
- Samarbetet i teamet (delning av information, reflektioner kring situationer, utförande av intervjuer med ungdomar tillsammans samt upprättande av muntliga kontrakt med dem)

Först när en förtroendefull relation har etablerats kan fältarbetaren ifrågasätta sina arbetsrutiner. För att fältarbetare ska kunna orientera sig ordentligt är det fördelaktigt om de får stöd i att söka upp personliga resurser anpassade efter deras egen profil och egna behov. Det kan röra sig om att få en senior kollega som följeslagare, bli erbjuden psykologiskt stöd från arbetsgivaren, privata konsultationer med specialiserade yrkesverksamma eller att få stöd inom ramen för en kollektiv övervakningsprocess.

Några gynnsamma faktorer för fältarbete⁴⁰

- Ett supportteam
- Extern övervakning
- Handledning från någon annan verksam inom fältarbete
- Följeslagare eller mentorskap under integrationsfasen
- Handlingsutrymme och tillräckligt stöd för att få den tid som behövs för integrationsfasen
- Struktur och koordination som tillhandahålls av en yrkesverksam som förstår fältarbete och har befogenhet att utföra det
- Kunskap om rutiner inom fältarbete och dess etiska dimension för att ta fram denna struktur och koordination
- Ömsesidigt erkännande av andra yrkessektorer i fältet
- En budget för fältarbete som inkluderar verktyg och material som behövs i arbetsmiljön (kondomer, information, spel m.m.)
- Tillgång till utbildning

---

⁴⁰ ATTRueQ, Montréal-regionen. Se även litteraturlistan om det arbete som utförts under ledning av Annie Fontaine med Médecins du Monde (Läkare i världen), samt det arbete som utförts med Michelle Duval från fakulteten för socialt arbete på Quebecs universitet kring frågor om relationer mellan fältarbetare och andra yrken.

2.5 Utvärdering av fältarbetet

Redan från början bör vi särskilja mellan **kontroll** och **utvärdering**. Kontroller består i att säkerställa att åtgärder implementeras på ett effektivt sätt, och att personal och ekonomiska resurser används effektivt – något som sammantaget faller inom det administrativa ansvarsområdet.

Den här typen av kontroller är viktiga såväl internt som externt och behövs för att göra fältarbetet professionellt. Det vore både bedrägligt och kontraproduktivt att tro att fältarbetare inte behöver rapportera till någon.

Tvärtom är vårt arbete numera mer än någonsin en verkligt ”**offentlig service**”, en tredje part tillgänglig för dem som upplever svårigheter av olika slag och som behöver stöd som andra offentliga eller privata instanser inte kan ge, eller inte vill ge.

Ämnet utvärdering är däremot mer komplext. Här ifrågasätts vårt **tänkande kring hur vi uppnår effekt med det vi gör**. Filosofen och sociologen François Jullien visar i sin ”*Treatise on efficacy*”⁴¹ på ”*de problem som det europeiska tänkandet alltid har stött på vid teoretisering om effektivitet. Som motpol till dessa problem sätter han den kinesiska strategimetod som inleds redan med antika texter från 500- och 600-talet f.Kr.*”⁴².

I tabellen nedan lägger vi därför fram två sätt att tänka kring att uppnå effekt.

Modellen för benägenhet visar villkoren för att en social insats ska få effekt. Nedan försöker vi ge en översiktlig skiss av den⁴³:

	Instrumentell modell	Benägenhetsmodellen
Begreppssystem Arbetsätt	Inrättande av handlingsmodell Tillämpning	Delaktighet i processen Nyttjande
Faser i arbetet	Mål, ansvarstagare, genomförande	Bedömning, medföljande stöd, konsolidering
Relation med omgivningen	Nedbrytning av nät	Stöd i framtagandet
Eftersträvad verkningsmetod	Direkt	Indirekt
Implementeringsmetod	Tidig planering Engagemang/direktåtgärd	Ingen plan inledningsvis Gradvis utveckling/anpassning
Prioriterad attityd	Vilja	Engagemang
Platsspecifikationer Tidsramar	Specifika attribut Korta, intensiva, hanterbara	Utan egen plats Långsiktiga, långsamma, gradvis
Beslutande handling	Förutbestämd åtgärd	Dubbelt lockbete
Energiläge	Tvingad relation	Flexibilitet
Sammanhangskriterier Resultatets kvalitet	Respekt för riktlinjer Synlighet	Interaktiv polarisering Diskretion

Den instrumentella modellen kan vid första anblicken ge intryck av att vara tydligare och snabbare, framför allt i västerländska ögon, men när den ställs mot fältarbetets arbetsmetoder demonstreras dess brist på relevans tydligt inom ramen för verklig utvärdering.

⁴¹ ”*Traité de l’efficacité*”, François Jullien, Paris, Grasset, 1996.

⁴² ”*La prévention, un concept en déperdition*”, Jacqueline Fastrès, Jean Blairon, Luc Pire, 2002.

⁴³ J. Fastrès, Jean Blairon: ”*La prévention dans l’aide à la jeunesse. Un concept en perdition*”, R.T.A. Asbl 1997.

Begreppssystem och arbetssätt

Att utgå från en fördefinierad arbetsmodell inom fältarbete går ofta stick i stäv med de verkliga förhållandena på fältet, som är oförutsägbara.

Genom att istället förlita sig på processen längs vägen och använda sig av potentialen i den givna situationen kan man undvika att fastna i problem som kommer från fördefinierade lösningar som måste tillämpas till varje pris.

Kvaliteten på en sådan process är mycket intressantare eftersom den ger utrymme för utveckling och kreativitet.

Faser i arbetet och relation till omgivningen

Varje situation bär med sig lösningen till själva problemet, och fältarbetaren omvärderar fortlöpande situationen vad gäller hur den utvecklas. Samtidigt som han tillhandahåller specifikt stöd försöker han också att konsolidera de resultat han uppnår. För att lyckas med det måste han fokusera på potentialen, på vad som har vidtagits och vad som föreligger varje dag.

Fältarbetare måste vara noga med att inte implementera sin egen lösning, utan vänta tills vissa förhållanden är gynnsamma för att sedan kunna agera som följeslagare till personen under processen.

Eftersträvd verkningsmetod och implementeringsmetod

Fältarbete kan inte nå sin fulla verkan genom direkta och entydiga resultat. Ett dominerande inslag bör därför vara möjlighet till att ständigt anpassa processen, dess tidsmässiga utbredning och de effekter som situationen ger upphov till.

Prioriterad attityd

Att inte planera allt i förhand eliminerar inte på något sätt behovet för fältarbetaren att arbeta på ett relevant och effektivt sätt, och att vara förberedd på insatsen.

Benägenhetsmodellen kräver, på grund av sina egenskaper, desto mer i form av uppmärksamhet, engagemang och investering från fältarbetaren. Han måste vara mottaglig för allt som situationen kan medföra, tack vare eller trots hans åtgärder.

Platsspecifikationer och tidsramar

Den här punkten går hand i hand med den konstanta faran att köra fast i ett specifikt problem – något som annars kan överskugga de många aspekterna och komplexiteten i varje situation.

Om olika problem tacklas på ett mer övergripande sätt kan de ompositioneras bättre.

Att få full effekt av processen kan bara uppnås med tid, på ett gradvis, långsamt och kontinuerligt sätt.

Beslutande handling

Det är kombinationen av långsiktighet och bakgrund som gör fältarbetet relevant.

Fältarbetare refererar ofta till den viktiga länken mellan individuellt stöd, gruppaktiviteter och samhällsaktiviteter eftersom det är när dessa tre faktorer interagerar som det dubbla lockbetet och de verkliga framstegen uppstår.

3. Kontexter och utmaningar med fältarbete

3.1 Ett mångfasetterat arbete

Fältarbete karakteriseras av sina många olika influerande källor och benämningar, och av sin anpassningsbarhet efter olika människor och sociala situationer. Idag finns fältarbetet representerat i de flesta länder, till följd av insatser för att komma tillrätta med olika sociala problem. Yrket har många gemensamma problem trots de olikartade kontexter det utförs inom. Syftet med det här sista avsnittet i guiden är att reflektera över denna mångfasetterade natur, samt att ta upp några av utmaningarna med att omsätta denna natur i praktiken.

3.1.1. Många olika influenser

Fältarbetets historia omfattar många olika källor som influerat det. Det har i lika stor grad påverkats av strömningar från välgörenhetsområdet som av politiska strömningar, omsatt i praktik av teknokratiska socialchefer likväl som av sociala rörelser. Med tiden har fältarbete blivit ett medel för moralisering om social klasstillhörighet men också ett medel för frigörelse för marginaliserade människor.

Sammanfattningsvis ser vi att dagens spänningar kring fältarbetets inriktning har sitt ursprung i en lång tradition där olika grupper av människor och institutioner har använt yrkesområdet som ett medel för reglering av de sociala klasserna, som lindring av bristerna i ett samhälle eller till och med som verktyg för att mobilisera marginaliserade socialgrupper.

I ljuset av detta – och framför allt när man betänker vilken internationell räckvidd den här guiden har – verkar det svårt att sammanfatta hela bakgrunden till yrket. Vi ser verkligen många olika traditioner av fältarbete utvecklas, samordnas och diversifieras – från Nordamerika till Västeuropa, från Sydamerika till Asien via de afrikanska, skandinaviska och östeuropeiska länderna. På något ställe uppstod det med bistånd av religionsmissionärer, på ett annat av sociala aktivister; ena stunden understöttat av sociologer, andra av socialarbetare eller fältarbetare; på vissa håll med stöd från det politiska etablissemanget men på andra håll betraktat som subversiv verksamhet – fältarbetet har byggts upp av många olika människor och präglats delvis av sammangående, delvis av polarisering.

Idag kan vi konstatera att även om de olika formerna av fältarbete fortsätter att vara varierade, tjänar de olika influenserna som näring till yrket på samma gång som de ger näring till de spänningar som finns kring dess inriktning. Den som betraktar fältarbetets utveckling kan också se att de senare årens växande intresse för yrket är en återspeglning av en mobilisering från det civila samhället mot ett bättre kollektivt välmående, och även en instrumentell strävan att återinvestera i den sociala vävnaden för att uppnå effektivare och mindre kostsamma kontrollmetoder.

Och trots att vissa politiska krafter verkar betagna av de synbarliga överensstämmelserna inom fältarbete, beklagar vi det faktum att de inte tar till sig vikten av alla dess aspekter. Det händer exempelvis i några nordliga länder att de ekonomiska medlen tillgängliggörs tillsammans med riktlinjer som anger kortsiktiga mål, inriktade på säkerhetsfrågor eller med specifika mål för social hälsa. Därmed ger man starkt stöd till en aspekt av fältarbete medan alla andra aspekter ignoreras och ersätts med nya mål. På samma sätt finns stort intresse i de sydliga länderna, men det ekonomiska stödet dyker inte alltid upp, eller så åtföljs det av mycket restriktiva förbehåll.

I det här sammanhanget måste vi undersöka de respektive lokala och nationella traditionerna av fältarbete noga och separat för att förstå varför de har fått sin nuvarande form. Trots detta och trots alla skillnader som ligger bakom utvecklingen av fältarbete i nord, syd, öst och väst,

hoppas vi många fältarbetare samlade i ett och samma nätverk att kunna dra nytta av yrkets gemensamma nämnare. På så sätt ska vi kunna bekämpa avhumaniseringen i metoderna bland de styrande sociala och utbildande strukturerna – antingen på grund av myndigheternas försummelse av utsatta människor eller det omsatta: att de överinstitutionaliserats.

Sammantaget kan vi i brytningspunkten mellan alla olika utövningsformer använda de gemensamma erfarenheterna från olika länder. Med dem kan vi belysa hur viktigt yrkesområdet är för att överbrygga den klyfta där vissa delar av befolkningen fångas i en nedåtgående spiral. Vårt utomhusbaserade arbete låter oss komma nära människor och deras problem, så den metoden verkar absolut vara rätt sätt att utveckla sociala åtgärder som kan anpassas efter en föränderlig social verklighet. Den här samlingen av olika berättelser har med andra ord gjort det möjligt att bygga upp en gemensam hållning kring ett mer humant och realistiskt socialt arbete, där individen åter står i fokus istället för medlen.

Oavsett variationerna mellan länder vad gäller den institutionella eller politiska kontext som hänger samman med fältarbete, så präglas yrket idag i första hand av de frågor och problem som det ger upphov till. Med tanke på att den här typen av åtgärder överhuvudtaget inte går att reducera till en rent teknisk eller ens metodologisk nivå, är det viktigt att identifiera att områdets betydelse ligger i den etiska och politiska nivån, i konstant interaktion med sin omgivning och samhällets utveckling.

Det var i denna framväxande kontext som det internationella nätverket för fältarbetare uppstod. Att sätta samman en grupp för sociala fältarbetare är inget lätt arbete med tanke på områdets historia. En gruppinsats som denna underlättas inte heller av den brist på medel som i allmänhet präglar fältarbetsprojekt. Dessutom är fältarbetare allmänt mycket upptagna med sina egna arbetsuppgifter och problem, och behöver därför lägga ned orimliga mängder energi på att få ihop de ekonomiska medlen för att kunna hålla projektet vid liv.

Trots allt kunde nätverket skapas, huvudsakligen för att en hållning behövde antas som svar på att vissa aktuella problem och många behov inte tillgodosågs. När man konstaterade att många problem är gemensamma bedömde fältarbetarna att ett samarbete skulle vara behjälpligt för att uppnå målen med att förbättra det kollektiva välmåendet. I det här avseendet ser vi ett lysande exempel på den här nationella och internationella mobiliseringen hos fältarbetarna i Demokratiska republiken Kongo, som drivit fram en ny lag som skyddar barnets rättigheter. Det här visar på den styrka som samarbetet symboliserar.

3.1.2. Ett yrke, många namn

Det finns många namn på det arbete som utförs av vårt nätverks yrkesverksamma på offentliga platser som på gatan, i parker, i skolor osv.

Varje land och varje sammanhang har sin egen bakgrund som har gett upphov till olika kategoriseringar, och dessa kategoriseringar och namn kanske inte heller är betydelsefulla utanför just det specifika sammanhanget.

Om den gemensamma nämnaren för allt fältarbete består i att **ta ansvar för människor där de befinner sig** så är de särskiljande strategierna desto mer varierande, utifrån närhet, människor, problem osv.

Även lokala traditioner och kulturer påverkar begreppen.

Något som dock gäller överallt är att **fältet är det som allting kretsar kring**.

Termen **street work** (direktöversatt "gatuarbete") är det vanligaste begreppet, och i översatt form används den på de flesta språk och understryker att arbetet faktiskt utförs ute på gatorna.

I vissa länder, t.ex. Belgien, läggs även ordet "**socialt**" till före. Man skiljer där även på följande begrepp:

- **Gatuutbildning** – social träning och samhällsfrämjande insatser.
- **Gatuaktiviteter** – organisering av grupp-, kultur- och sportaktiviteter samt stöd för människor att utföra sina egna projekt.

Den utbildande aspekten återspeglas också i termer som **gatupedagog** (Polen), **gatuutbildare** (fransk- och spansktalande länder) samt **gatulärare** (Italien).

I Quebec används till exempel två begrepp. Utöver fältarbetet – som framför allt utförs på platser förknippade med social marginalisering, t.ex. barer, missbrukarmottagningar ("piqueries"), tillhåll och lyor – används även begreppet "**travail de milieu**" (ung. fältarbete) vilket främst utförs på institutionella sociala platser som skolor och andra institutioner.

Även i engelsktalande länder används flera begrepp. Med "**outreach work**" avses sådant fältarbete som inriktar sig på att vägleda och sätta människor i kontakt med de specifika stöd- och servicenät som redan finns, utifrån individens situation. Den inriktningen har däremot inte "**detached work**", vars fokus istället ligger på verksamhet i alla områden där målgruppen lever och bor.

"**Street-based work**" slutligen skiljer sig från det senare i det att detta arbete enbart utförs i gatumiljö.

Alla dessa termer från olika håll i världen kommer dock aldrig att kunna räcka till för att omfatta alla de verkligheter som finns. Olikheter i terminologi karakteriserar därför de olika arbetsrutiner som anknyts till "fältarbete" i enlighet med lokal kultur, institutionell kontext och skillnader i hur sociala tjänster organiseras i respektive land. Det är i stort sett omöjligt att diskutera alla olika nyanser i såväl likheter som skillnader i en så kort guide som den här. Vi vill dock åter understryka att orden inte säger allt, utan att det är viktigt att sätta varje begrepp och definition i sin rätta kontext.

Jag brukade se den här typen av barn i det område där jag arbetade förut, men de kom aldrig till oss, till det ställe där vi arbetade. Så därför bestämde jag mig för att gå med bland de människor som hjälper sådana här försummade och marginaliserade barn. De här barnen är så marginaliserade att inte ens bra hjälpinstitutioner som ungdomsgårdar etc. kan hjälpa dem. Så det enda möjliga är att nå dem på något annat sätt, och det sättet är fältarbete.

Varje dag är en ny utmaning, och det går aldrig på rutin. Jag gillar det verkligen. Dessutom lär jag mig massor som är användbart för mig på ett privat plan och massor om mig själv som person. Och jag har framtidsplaner på att utöka fältaktiviteterna, stötta nya organisationer, för det här är ett bra och kostnadseffektivt sätt att hjälpa människor som har det svårt.

Seminarium för fältarbetare, Polen

På gatan och i kvarteret brukar föräldrarna kalla mig "barnens advokat". Jag vet inte riktigt varför, eftersom jag i huvudsak arbetar med yrkesträningsprojekt för ungdomar. Men med det som grund pratar vi ofta om många andra frågor som ungdomarna oroar sig för. Vi blir väldigt snabbt allmänna representanter för ungdomarna.

Seminarium för fältarbetare, Tunisien

3.1.3. Olika målgrupper

Ingen klarar sig undan risken för fattigdom och utanförskap. Därför är det logiskt att vi hittar alla typer av åldersgrupper representerade på gatan och i väldigt olikartade situationer (gatubarn, barnarbetare, utnyttjade, prostituerade, hemlösa, marginaliserade vuxna, drogmissbrukare osv.).

Även om vi i detta yrke ofta har barn och ungdomar som målgrupp omfattar fältarbetet de facto att hjälpa och stötta även vuxna. Allt oftare händer det att hela familjer lever på gatan. Den här utbredningen kräver metodologisk anpassning.

Även om gatumiljön för med sig risker och faror är det också en miljö som ger utrymme för socialisering och motstånd. Det komplexa och krävande problemet med gatubarn kan lättare bemötas om det ses för vad det är, vilket också gäller för hur vi ser på hur gatumiljön används av de unga. För vissa yrkesverksamma representerar gatutillvaron bara det negativa och marginaliserande resultatet av en utstöttningsprocess; men för många barn står den i själva verket också för positiva strategier för den direkta överlevnaden, för återuppbyggnad av sociala strukturer och en övergång som ger möjlighet till att kontrollera sin framtid.

Att förstå fenomenet med dess olika perspektiv gör det möjligt för oss att använda insatser och metoder med större respekt för de verkliga frågorna. Vi kan till exempel övervinna den välgörenhetskopplade och pessimistiska synen (gatan är av ondo i sig själv) som driver oss att vidta korrigerande åtgärder som första steg (ta bort barnet från gatumiljön). Då kan vi lättare se gatan som en givande och vägledande miljö, och använda den som grund för stödsatser som hjälper barnet att bygga sig en framtid som ansvarstagande vuxen.

Extra uppmärksamhet måste riktas mot genusfrågor och vikten av att verkligen beakta skillnaderna mellan situationen för tonåringar, flickor och pojkar, kvinnor och män.

Trots att de utsätts för samma sorts utanförskap har inte alla tillgång till samma verktyg för att stå emot och överleva. En ung flicka utsätts ofta för större risker i gatumiljön. Å andra sidan har kvinnor otvivelaktigt en aktivare roll som pådrivare av utveckling. Därför är det så viktigt att utgå från de resurser som finns i omgivningen, till exempel grupper av kvinnor.

Flickor och kvinnor på gatan: en dubbel stigmatisering

Situationer när flickor och kvinnor lever på gatan är dubbelt komplexa, eftersom det faktum att de är kvinnor och det faktum att de lever på gatan i kombination leder till att de försätts i ett än kraftigare utanförskap och blir än mer sårbara i ljuset av den manliga norm som dominerar samhället idag.

Liksom för många andra kvinnor i världen ligger en av de största överträdelserna av kvinnornas mänskliga rättigheter i att de förvägras makten över sin egen kropp och nekas sina sexuella och reproduktiva rättigheter, något som i sin råaste form leder till graviditet. Trots att flickor och kvinnor många gånger blir gravida till följd av oskyddat sex, övergrepp eller våldtäkt, fattas beslutet om deras graviditets fortskridande ofta av institutioner eller kvinnohjälpprogram: deras moderskap får ringa vikt på de ställen där de får professionell vård, och de ställs inför hotet om att förvägras sin önskan att bli mamma. Detta sociala utanförskap med grund i att de är kvinnor är så djupt rotat att problemet i praktiken blir osynligt, och vi har inte heller någon tillförlitlig information om dess egentliga omfattning.

I de fall där tonåringar eller unga mödrar lever ensamma med sina barn på gatan är det vanligaste angreppssättet att prioritera barnets sårbarhet, vilket leder till att barnet tas från sin mor och tvångsplaceras på en institution (offentlig eller privat). Den moraliska konflikten tillåter här tveklöst att vissa rättigheter åsidosätts. Eftersom vi svårligen kan acceptera att gravida kvinnor eller tonårsflickor och deras barn lever i gatumiljö finns det också sociala nätverk som skyddar dem från risker och/eller tillgodoser de mest kritiska behoven. Tyvärr lyssnar man sällan på vad den unga mamman önskar eller behöver när man ska ordna de bästa möjliga gemensamma tillvaron för den unga mamman och barnet, vilket är märkligt i en arbetsmetod som utgår från rättigheter. Det vi istället ser dagligen är att man med våld tar ifrån mamman både hennes barn och hennes ansvar som förälder.

3.1.4. Olika sociala situationer

Globaliseringen av den dominerande världsmarknaden är en modell som gett upphov till politiska, ekonomiska, sociala och kulturella kriser, vilket vi kunnat se både i nordliga och sydliga länder. Faktorer som den intensiva konkurrensen om att erövra nya marknader, skulder och internationella finansinstitutioners hårda krav, leder till olika grader av ökande ojämlikheter och socialt utanförskap.

När utvecklingspolitik och beteenden standardiseras tenderar det till att reducera individen till rollen som konsument och till att krossa kulturella identiteter. Dessutom beledsagas dessa utarmande, uteslutande och identitetsförsvagande fenomen av en individualiseringsprocess inom samhället, som leder till ett minskande medborgerligt engagemang i offentliga frågor. Och trots en ökande fattigdom och ett ökande utanförskap i hela världen krymper dialogen

ständigt mellan politiska och ekonomiska ledare och folket. De sistnämnda ser de förstnämnda som ansvariga för och skyldiga till sin situation, och lägger därmed ansvaret för sociala missförhållanden på individernas skuldror.

Vi har länge räknat ”exkluderade” som de som inte får ta del av tillväxtens fördelar. Trots att rikedomerna i världen ökar avsevärt befinner sig fortfarande en betydande del av befolkningen i stor nöd. Vi får inte glömma att idag lever över hälften av jordens människor på mindre än 1 euro om dagen, och att 83 % av världens rikedomar tillhör endast 20 % av befolkningen.

Så alltså som utvecklingens framkant flyttas längre och längre fram i varenda samhälle och storstad finns det samtidigt personer som profiterar på produktionen och ansamlingen av rikedomar, och personer som aldrig kommer att vinna på en rättvis fördelning av världens rikedomar. Arbetslösa ungdomar, hemlösa, låginkomsttagare, unga invandrare, de som lever i de allra fattigaste områdena – klyftan till dem fortsätter att öka.

De på den ena sidan klyftan (de bemedlade) som tjänar mer eller mindre på utvecklingen men som när en ständig rädsla att hamna på den andra sidan, är misstänksamma gentemot de andra (de medellösa). Å andra sidan är de som utesluts från tillväxten utsatta för grav stigmatisering. I ett samhälle där virtuell social identitet ersätter faktisk social identitet blir den bild vi har av varandra till verklighet, vilket ökar klyftorna ytterligare.

Denna gradvisa förändring av exkluderingsbegreppet visar hur sårbara de människor är som hotas av begränsningen av materiella resurser, eftersom det leder till uppluckringar av deras sociala nät av relationer. *Därmed befinner sig dessa människor inte bara på vägen mot materiell fattigdom utan även mot marginalisering,*⁴⁴ närmare bestämt i form av nedbrytning av de sociala näten. Ekonomisk instabilitet blir till fattigdom och sköra relationer blir till isolering.

Det är i denna kontext som de bemedlade ser tillväxtens ”farliga sidor”: drogmissbrukare, brottslingar, utstötta osv.

I Afrika, precis som överallt i världen, utgör gatan den största faran för social underminering av arbetet med barns utbildning. Den utgör en betydande utmaning för politiker och ställer höga krav på de sociala arbetets tekniker. Gatubarnet, eller bättre uttryckt det socialt uteslutna barnet, är ett oacceptabelt offer för en orättfärdighet som sprider sig i hela vårt samhälle.

De flesta socialarbetare i Demokratiska republiken Kongo har utvecklat egna strategier för social träning med hjälp av enorm fingertoppskänsla, mod och intelligens i omständigheter som alltid är svåra. De börjar med att träffa barnen och försöka bemöta deras basbehov (mat, kläder, sjukvård, tillfällig logi för natten) och hoppas kunna uppmuntra dem att ta sig bort från gatan av egen fri vilja. De hoppas på att kunna få dem att delta i något projekt en första gång och om möjligt återförenas med sin familj eller ge dem en placering på anpassade och specialiserade institutioner (härbärgen, ungdomscenter eller en utbildningsworkshop...). En inte oansenlig del lyckas bra och kan integreras i samhället. Andra gör det inte.

När fältarbetarna utvärderar sina strategier och metoder börjar de flesta ifrågasätta sitt första val i allt större grad.

De överger alternativ med tyngre insatser (hem, internat) och föredrar en process med en huvudsakligen socialt tränande inriktning. Det finns flera och olikartade anledningar till denna förändring:

⁴⁴ Ur *Magazine littéraire*, juli/augusti 1995, s.21: L'avènement d'un individualisme négatif. Robert Castel

- *Det växande antalet barn och ungdomar som befinner sig på gatan, vare sig de bor där eller arbetar där*
- *Viljan att hjälpa barnet in i ett utbildande partnerskap*
- *Det samhällsinriktade och interaktiva alternativet – det vill säga att få det lokala samhällets engagemang.*

Seminarium för fältarbetare, Demokratiska republiken Kongo

I slutändan innebär detta slutet för ett system där individen omhändertas. Istället introduceras nu ett slags utvidgat partnerskap som är fast förankrat i de kvarter där de unga bor och arbetar. Kort sagt är det snarare fältarbetaren som radikalt måste ändra sina strategier, sina rutiner och sina metoder för de sociala insatserna.

Från det ögonblick fältarbetaren ser barnet som ett föremål för utveckling ifrågasätts hela hans synsätt.

3.2. Aspekter av socialt utanförskap

När man hanterar problem kring socialt utanförskap används olika synsätt och världsbilder som utgångspunkt. Naturligtvis kan vi i denna guide inte ta upp samtliga teoretiska synsätt kring frågan. Men det är ändå värt att belysa hur vi genom att umgås med så kallade utstötta människor mitt i det offentliga rummet bidrar till att vi kan betrakta deras situation ur ett nytt perspektiv, där de i första hand ses som människor med egenvärde, vilket motverkar pessimistiska, säkerhetsfokuserade eller teknokratiska tolkningar.

3.2.1. *Leva på gatan: ett växande socialt fenomen kopplat till socialt utanförskap*

Människor som lever sitt liv på gatan har redan blivit ett globalt fenomen att tala om, och i de flesta länder återfinns grupper av människor som överlever i en gatutillvaro.

En viktig aspekt att nämna är att ett liv på gatan är följderna av olika sociala uteslutningsprocesser, vilket betyder att på grund av en given social situation har dessa människor berövats eller uteslutits från möjligheten att få tillgång till personlig och mänsklig utveckling.

Under olika perioder i människans historia har kvinnor, barn och ungdomar blivit förnekade att delta i frågor som rör dem, för att de ansetts underlägsna eller inkapabla att formulera en åsikt om saker som rör deras liv eller tillvaro. Den här situationen har inte förändrats för många grupper av människor, utan vissa samhälleliga och strukturella förhållanden som hindrar grupper av befolkningen från att utvecklas lever kvar än idag.

Grupper av människor som överlever i gatumiljö existerar inte bara i mindre utvecklade länder, eller länder där skillnaderna är stora mellan hur resurserna fördelas. Den mest vedertagna uppfattningen är att sådana här grupper bara finns i större städer i Latinamerika eller Afrika, där det lever såväl små pojkar och flickor, ungdomar, kvinnor, familjer som vuxna på gatan. I själva verket är det här verklighet även i Europa, Nordamerika och Asien. Detta faktum gör det lättare att förstå att den del av den sociala analysen som kallas ”socialt utanförskap” inte bara är en fråga som hänger samman med ekonomisk fattigdom, utan att även andra faktorer, exempelvis kulturella, miljörelaterade, utbildningsrelaterade och politiska faktorer, spelar roll. En illegal immigrant i Europa upplever till exempel socialt utanförskap eftersom han inte har tillgång till socialhjälp eller några solidaritetsskyddsnet, och dessutom kämpar med att förstå ett nytt språk och en ny kultur. Det här försätter immigranten i en ofördelaktig situation när han söker jobb – en anställning som annars skulle göra det möjligt att tjäna tillräckligt med pengar för att hitta någonstans att bo, få tillgång till vård och service eller börja med fritidsaktiviteter. Det är på detta sätt som statusen som illegal immigrant kommer att fortsätta att exkludera honom socialt trots hans personliga ansträngningar, och det är mycket sannolikt att han kommer att leva på gatan och utveckla en ny identitet kring sin överlevnad där.

Människor som är socialt uteslutna utgör också en dold befolkning, en grupp vars sociala existens förnekas. Dessa människor är helt berövade på rättigheter, eftersom de generellt är osynliga och dolda för beslutsmakarna. Vi är ovetande om hur de lever, och ibland strävar de också efter att fortsätta vara osynliga för att skydda sig mot diskriminering och socialt våld som bedrivs mot dem.

När de ställs inför ignorans och individualiserade arbetssätt blir relationen mellan de män och kvinnor som lever på gatan och de myndigheter och institutioner som hanterar frågan reducerad till en slags ”avvikande lära” där de som är ”onormala” eller ”socialt avvikande” straffas och inte betraktas som individer med rättigheter. Utifrån det får också alla

socialpolitiska åtgärder, institutionella modeller och utbildningsmetoder endast en begränsad effekt i arbetet med att förändra denna livsstil, och de blir rentav diskriminerande och kvarhållande faktorer eftersom de etablerar en instrumentell relation som utgår ifrån användning av tjänster utan att förankra någon förändring i människornas förväntningar på sin framtid.

Under det senaste årtiondet har en grupp av fältarbetare reflekterat kring sina egna utbildningsfokuserade arbetsmetoder och föreslagit en analyskategori som kan användas till att ge bättre förståelse för kopplingarna mellan socialt utanförskap och ett liv på gatan. **De grupper av människor som lever på gatan** har en heterogen sammansättning, till följd av historiska faktorer bakom socialt uteslutande inom stora delar av befolkningen. Grupperna består av pojkar, flickor, ungdomar, kvinnor, män, familjer och äldre från olikartade sociala och kulturella bakgrunder, som genom att överleva på gatan i flera generationer har lärt sig leva i grupp och dela med sig av sina kunskaper, sociala nätverk och offentliga utrymmen. Även om den akademiska litteraturen inom området tar upp att fenomenet med barn och vuxna lever på gatan har förekommit ända sedan koloniseringen av Latinamerika och sedan medeltiden i Europa, så är det först på senare år som fenomenet har fått sin nuvarande internationella och massiva omfattning. På de platser där generationer av barn fötts och växt upp i gatumiljö har en särskild ”gatukultur” dessutom växt fram och gett upphov till effektiva metoder för överlevnad i en sådan miljö. Denna kultur utgör i sig ett hinder för institutionella insatser som inte tar hänsyn till de inrotade och överförda kunskaper som människorna på gatan besitter.

Begreppet ”gatubarn” är utan tvekan det mest globala och synliga begreppet, delvis tack vare den uppmärksamhet det fått genom några internationella organisationer, samt vissa regeringar som inskränker det till ett problem som rör barn som överges av sina föräldrar eller till brister i utbildningssystemen. Men med detta synsätt döljs de komplexa sociala interaktionerna på gatan, där medborgerliga och individuella rättigheter förnekas, och frågan istället behandlas som ett ”skydd” av individen. Det är av den anledningen som många myndigheters och institutioners insatser för att hjälpa i allmänhet inte har någon effekt, eftersom de varken drar nytta av inkluderande processer eller social träning. Istället inskränker de situationen till att handla om ”missanpassade individer” och tenderar att ta till institutionalisering eller social utrensning. I de flesta länder finns inga allmänna politiska riktlinjer eller någon allmän budget specifikt avsatt för denna socialgrupp.

Trots att vi för varje dag lär oss mer om människans värld och genetik genom vetenskapen bibehåller det samhällsvetenskapliga området sin distans till människorna som lever på gatan. Efter att ha studerat fenomenet med människor som lever i gatumiljö i över 50 år, talar vi fortfarande bara om ”gatubarn” eller ”människor i nöd”. Forskningsartiklar citerar varandra men tillför inga nya kunskaper som ökar förståelsen för fenomenets komplexitet. Om man utgår från begrepp som ”gatubarn” eller ”hemlösa” blir det omöjligt att komma fram till nya kunskaper om gatufenomenet, och det gör det svårt att använda ett synsätt som utgår från juridiska rättigheter inom institutionella arbetsätt. Utöver de olika insatserna – där vissa har haft intressanta resultat och andra har sjunkit undan på grund av bristande konsekvens – råder det en brist på organiserade strukturer där man uppmuntrar till dialog med och erkännande av de sociala aktörerna: människorna som lever på gatan, fältarbetare, institutioner och myndigheter. I allmänhet präglas offentliga åtgärder av en brist på en helhetssyn på gatufenomenet, av att prioritera assisterande insatser och av att ligga långt borta från processer för medborgerligt inkluderande.

Andra strategiska aktörer vars kunskaper sällan utnyttjas är de sociala fältarbetarna. Det är tack vare deras arbete som institutioner och program får direkt kontakt med grupperna på offentliga platser eller i de tillhåll där de överlever. Tyvärr ärver alltför många sociala fältarbetare ett traditionellt, institutionellt synsätt och saknar de metodologiska verktygen och

begreppen som krävs för att utföra sitt utbildande arbete på fältet, vilket ofta leder till misslyckanden vid insatser. Yrket har lågt anseende, vilket exempelvis syns på att i de flesta länder där yrket har utövats i över 20 år finns det fortfarande få specialiseringscenter, och väldigt små allmännyttiga investeringar görs i utbildning av dem som vill arbeta på fältet. Allt detta betyder att fortbildning inom yrkesområdet enbart står att få i form av arbetslivserfarenheter: på jobbet dagligen, genom att vara nära barn och ungdomar mitt i deras egen miljö.

Om vi kan börja bidra med nya tankesätt för att få bättre förståelse för gatufenomenet, det vill säga att sluta tala om "gatubarn" och istället anamma ett bredare perspektiv och tala om "gatubefolkning", kan vi också ge dem som lever på gatan en ny roll som "pådrivare av förändring". Det ger oss också möjlighet att använda människorättsliga riktlinjer som vägledning för utbildning och träning för denna grupp människor i socialt utanförskap, som har gatan som miljö för överlevnad och social existens.

Begreppssystemen "gatubefolkning", "gatukulturer" och "mänskliga rättigheter" banar väg för en nyskapande tankeprocess och en ny socialpolitik för myndigheter, institutioner och fältarbetare. En sådan tankeprocess kan, i kombination med ett horisontellt utbyte av idéer, metoder och insatsprogram, ge gynnsamma effekter för att ny kunskap ska kunna uppstå. Därmed kan också myndigheternas och institutionernas socialpolitik anpassas så att vi får en rättighetscentrerad arbetsmetod för att utöva fältarbete.

3.2.2. Hur hanterar vi dem som inte vill lämna gatan?

Över hela världen och under mer än 30 år har olika offentliga och privata program tagits fram för att erbjuda alternativ till ett liv på gatan. Några av programmen har till stor del finansierats med offentliga medel, medan andra har stötts ekonomiskt av sociala organisationer. Trots detta fortsätter ett stort antal människor att leva sina liv i gatumiljö. Beslutet att stanna kvar i den offentliga miljön och göra gatulivet till ett hållbart alternativ kan förstås först när vi ser bildandet av en gatukultur (Pérez Garcia, 2002), bestående av en uppsättning livsstilar, vanor, kunskaper och grader av utveckling som ger människorna på gatan en värdegrund som gör det möjligt att fatta beslutet att stanna i gatugrupperna, som representerar en socialiseringsprocess bland utstötta människor.

Majoriteten av offentliga och privata insatser har präglats av ett assisterande arbetssätt, grundat på åsikten att människor är "föremål som behöver skyddas" och "vårdas". Den sociala bild som återges av denna befolkning bygger i grunden på falska föreställningar, som förhindrar bredare reflektioner över komplexiteten i denna sociala grupp. Istället förpassas frågorna till familjesfären/den privata sfären genom att människorna i gruppen ses som missanpassade, farliga, offer och företrädare för all möjlig ondska.

Diskriminering i form av överbeskyddande är ett av de största brotten mot mänskliga rättigheter som begås mot människor som lever på gatan. De betraktas automatiskt som mindre värda och inkompetenta, utan att de får komma till tals om frågor som rör dem. Deras status som medborgare med rättigheter åsidosätts, eftersom ett överbeskyddande synsätt inte tar hänsyn till medborgarskapet hos dem som är socialt exkluderade från samhället. Bara genom att titta närmare på de begrepp som använts till att beteckna dessa människor leds vi in i en intressant debatt om svårigheterna med att erkänna dem som sociala aktörer i staden: hemlösa, utan fast adress, vagabonder, drogmissbrukare, minderåriga med synnerligen svåra hemförhållanden, gatubarn – det här är bara några exempel på uttryck som avspeglar att de inte bedöms som värdefulla medborgare eller representanter.

Överbeskyddsdiskriminering är en subtil, förklädd form av traditionell diskriminering, där man särskiljer dem som befinner sig utanför normen. Den här typen av diskriminering grundar sig på två faktorer: att någon är minderårig eller inkompetent, oavsett personens ålder eller kognitiva kapacitet. Det här betyder att alla dessa skyddande åtgärder inte alls är ”bekräftande åtgärder som utförs med ett rättighetscentrerat arbetssätt” för att underlätta utövandet av mänskliga rättigheter, utan istället används som ett sätt att i grund och botten rättfärdiga auktoritära handlingar. När det gäller gatubarn får det här en märklig effekt, nämligen i det att man med utgångspunkt från att tala om rättigheter inför ett traditionellt synsätt, som utgår från behov och som överskuggar ett synsätt baserat på rättigheter. Det verkar enkelt att dra slutsatsen att det går att överträda vissa rättigheter genom att ställa andra rättigheter under (över)beskydd. Exempelvis verkar viljan att ”rädda livet på dem” stå i motsatsförhållande till att respektera deras rätt till frihet och uttrycka sin åsikt om ämnen som rör dem, medan en helhetssyn på de mänskliga rättigheterna i själva verket inte skulle tillåta att rättigheterna rangordnades. Alla rättigheter måste respekteras i lika hög grad.

3.2.3. Drogmissbruk som orsak till exkludering och förnekande av rättigheter

Olika studier (Lucchini, 1993; Medina, 2000) visar att bland människor på gatan är drogintag en stark del av identiteten och socialiseringen bland grupper av jämlikar. Det här är en orsak till att så många barn, ungdomar, kvinnor och män som lever på gatan ofta missbrukar illegala substanser. Därför försvåras även deras möjlighet till integrering i andra hem än gatan. Bristen på positiva sociala nätverk och det sociala stigma som medföljer detta hindrar dem t.ex. från att få jobb, vilket skulle underlätta inkluderingsprocessen. Bilden av en nedåtgående spiral av negativa händelser återger bäst den uppfattning som missbrukarna själva kallar att ”nä botten”.

Här är det åter en diskriminering i form av överbeskydd. Den medför ett traditionellt synsätt där insatserna grundas på nekade rättigheter för dem som lever i socialt utanförskap. Deras röst tystas eftersom de ses som skadliga för sig själva, och anses sakna grundläggande förmåga att ta hand om sig själva. Därför får också besluten från auktoriteter prioritet över barn och unga och deras liv på gatan.

3.2.4. Kriminalisering och förtryck

Den andra ytterligheten på skalan består i att kriminalisera fattigdom, vilket är en återkommande åtgärd från myndigheterna som svar på gatufenomenet.

Överallt i världen har det sociala fenomenet med människor som lever sina liv på gatan vuxit och blivit allt mer komplext. Det officiella svaret har tenderat att gå mot kontroll och nedtryckande av denna utveckling med hjälp av olika strategier. Den kanske mest omdiskuterade strategin, på grund av dess påtagliga överträdelser av de mänskliga rättigheterna, kallas ”The Giuliani Syndrome”. Den tillämpades i New York City och blev omtalad över hela världen. Kortfattat bestod den i vad som kallades ”nolltolerans” och införandet av subventionerat stöd till människor som levde ”utanför den amerikanska livsstilen”. Efter dess införande kom många vittnesmål om polisbrutalitet och försämrade levnadsvillkor på New Yorks gator.

Rudolph Giulianis sätt att se på offentliga platser och gatans invånare är ett exempel på den tidigare nämnda överbeskyddsdiskrimineringen, eftersom han i grund och botten reducerar fattigdom till att vara ansvaret för de människor som ”utgör ett problem för de boende i staden”. Därmed omkastar han relationen av orättvisa genom att förneka att det är samhället

som har utestängt dessa unga, arbetslösa människor. På samma gång förnekar detta också själva existensen av gatans befolkning, i synnerhet barnen, genom att de istället associeras med fattigdom, instabila arbetsförhållanden, frånvaron av socialpolitiska åtgärder för inkomstfördelning osv. Istället placeras de som lever på gatan direkt i riskzonen för brott.

3.3. Utmaningarna med fältarbetarens ställning

Föregående kapitel har belyst målen med och orsakerna till fältarbete, hur det kan verkställas samt de många olika former arbetet tar och de verkligheter det bemöter. Här i slutsporten av genomgången av fältarbetets metodologi vill vi nu ta upp och belysa utmaningarna med yrkesområdets ställning i den aktuella sociala kontexten.

3.3.1. Fältarbete, en social respons på ett socialt problem

I den kontext vi just har beskrivit kan vi konstatera att vi lever i ett **alltmer fragmenterat samhälle**. De grupper vi tillhör eller tar avstånd från distanserar sig mer och mer systematiskt från varandra. Allting utgör en grund för åtskillnad: hudfärg, var du bor, vilken skola du går i och vilken religion du tillhör. Gapen mellan ungdomar och äldre, mellan män och kvinnor, mellan ungdomar från olika områden, växer ständigt.

I detta klimat präglad av uppdelning är det ofta att föredra för den som är utstött att bli placerad i facket som ungdomsbrottsling eller drogmissbrukare, än att inte få någon plats alls. Som vi såg tidigare faller en sådan här fackindelning in under samma kategori som **stigmatisering**, där **den virtuella identiteten steg för steg ersätter den verkliga identiteten för de svagaste**. Av den anledningen får det vi tänker om andra, vilken bild vi har och våra fördomar kring dem, företräde över verkligheten.

Vi måste dock vara medvetna om i vilken utsträckning som den dagliga upplevelsen av att vara stigmatiserad laddas med konsekvenser för både individen själv och för dem i hans närhet. Företeelsen grundas i allmänt objektiva och påtagliga delar som sedan ger upphov till alla möjliga mer subjektiva och ofta mycket felaktiga karaktärsdrag. Därmed blir det till exempel mycket lätt för en ung person som bor i ett utsatt område att snabbt bli stämplad som farlig. Gradvis, och med utgångspunkt i det vi noterade tidigare, kommer stigmatiseringen att få många olika följder, exempelvis:

- Nedvärdering av den egna förmågan och potentialen hos den stigmatiserade ("bor jag i det här området har jag svårt att lära mig något").
- Den stigmatiserade personen avhumaniseras och tillskrivs egenskapen som farlig. "Det är ett väldigt våldsamt område... så hur är då inte han?".
- Internalisering av stigmat och dess negativa karaktärsdrag. Att bli etiketterad som brottsling är lättare än att inte bli etiketterad alls.
- Konstruktion av en virtuell identitet som ersätter den verkliga.
- En känsla av ständig oro och osäkerhet hos den stigmatiserade.
- Känslan av att ständigt spela en roll. Den stigmatiserade förlorar sin rätt till ett privatliv.

En av de viktigaste frågorna för fältarbetare är att återställa **den sociala relationen till den verkliga sociala identiteten**. Det här handlar närmare bestämt om att **synliggöra** den verkliga bilden av människor.

De är vad folk kallar "Khaté", ett ord som ursprungligen betydde plundrare eller skrothandlare, men som nu används för att beteckna alla barn som arbetar, bor och sover på gatorna.

”Khate” är ett mycket negativt begrepp och barnen vägrar att bli kallade det. Ordet visar ändå väl på hur negativ den allmänna opinionen är gentemot gatubarn. De betraktas som sociala parasiter, småbrottslingar, drogmissbrukare och tjuvar. Det faktum att de är grova i mun, har smutsiga kläder och inte låter sig bindas av några sociala begränsningar får allmänheten att tro att gatubarn i grund och botten är mycket asociala personer.

Seminarium för fältarbetare, Nepal

3.3.2. Fältarbetaren – ett privilegierat vittne

Fältarbetare har otvetydigt en privilegierad position för att kunna rapportera om de katastrofala följderna som ett system styrt av marknadskrafterna får. Också det förvärrade ekonomiska världsläget och dess konsekvenser för fattigdomen manar till en grundlig reflektion och får oss att känna solidaritet med de mest utsatta grupperna.

I den anda som fältarbetaren styrs av ”är det egentligen en fråga om att hjälpa individer som förlorat sina referenspunkter, som tappat fotfästet när de försöker bygga sig en framtid, etablera sig socialt och bli till en självständig, ansvarstagande person i en långsiktig process av frigörelse. I det här avseendet blir det högst prioriterade att ha en kärna av ett subjektivt förhållningssätt, medan den socialt kontrollerande aspekten hamnar i bakgrunden. Den utgör snarare en indirekt effekt av en positiv socialiseringsprocess, som anpassas efter individen och inte efter den fara eller potentiella skuld som den personen representerar.”⁴⁵

Genom sin närhet till och integrering i de mest utsatta miljöerna utgör fältarbetaren många gånger den sista länken i utbildningskedjan, och spelar en viktig roll i situationer där alla andra myndigheter har misslyckats i sin uppgift att socialisera och integrera.

Med sin ställning som vittne, djupt involverad mitt i de platser där exkluderade grupper lever sina liv, sträcker sig fältarbetarens uppdrag långt bortom de direkta insatserna och har många dimensioner:

- Att utvärdera de problem som påträffas
- Att skapa medvetenhet hos allmänhet och politiker
- Bidra till en bättre uppfattning av exkluderande företeelser
- Genom detta arbete bidra till att ta fram sätt att angripa orsakerna till social brottslighet.⁴⁶

Vi kan konstatera att fältarbetet både i nuet och historiskt sett är ett mycket effektivt verktyg för att **belysa** och **analysera** det **sociala området**, dess **struktur** och **drivkrafter** i samhället. Oavsett om fältarbetet bedrivs direkt av **myndigheter** eller organiseras av **volontärer eller ideella organisationer** startas det ofta som en **reaktion** mot staten med dess institutioner och deras oförmåga att tillgodose behoven hos de mest marginaliserade och exkluderade individerna.

Detta ska också ses i en internationell kontext där ansträngningarna ofta inriktas på symptomen snarare än på orsakerna.

⁴⁵Aide à la jeunesse et Contrats de sécurité - Réflexions préliminaires, Yves CARTUYVELS, Mission Report, November 1994.

⁴⁶ Från utbildningsguiden: Social street work and communication with the media. Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

För att kunna verkställa detta involverande och stöttande uppdrag krävs ett erkännande av några av fältarbetets grundläggande värden, till exempel:

- **Respekt** för individen, erkännande av att individen är en **aktör** i sin egen tillvaro.
- Respekt för den **yrkesmässiga integriteten** och **sekretessen**.
- Respekt för arbetets målsättningar för **social träning** i informell och icke-formell form.
- Hänsyn till och värdesättande av den **rikedom** och **potential** målgruppen besitter.

Det är i grund och botten kring dessa värden, samt kring nödvändigheten att hitta **strukturella och varaktiga svar** på målgruppens problem och svårigheter, som en stark **samhörighetspräglad dynamik** har utvecklats bland fältarbetarna på både nationell och internationell nivå. Detta samarbete utgör i praktiken en möjlighet för fältarbetare att agera samstämmigt utifrån sina gemensamma värderingar och samla en kollektiv grupp där vi kan sprida respektive individuella arbetsinsatser till en mer global nivå.

Sammanfattning

Vår senegalesiske kollega Moussa Sow brukar ofta påpeka att om man planterar ett baobabträd idag kan man inte själv skörda frukten imorgon.

Eftersom baobabträdet faktiskt bär frukt först efter 200 års tillväxt verkar det vara ett ganska ovedersägligt faktum, såvida man nu inte skulle ha ett extraordinärt långt liv.

Situationen för utbildningsområdet kan sägas vara liknande. Vilka av våra handlingar kommer vi att lämna efter oss? Vilka får en verklig effekt? Kan de utbildande fältinsatserna sammanfattas som en osjälvisk handling?

Vi känner till den här typen av frågor och deras svar alltför väl. Det är upp till var och en av oss att, individuellt eller kollektivt, svara på sitt eget sätt och i sin egen takt.

Enligt samma synsätt syftar inte heller den här guiden efter att ge alla svar, utan ska snarare ses som en inbjudan till att ställa ytterligare frågor.

Framställandet av guiden var också en del av en väg där varje steg på vägen har betydelse, vilket befrämjar påtagliga framsteg.

Guiden bygger på många erfarenheter från olika fält som geografiskt sett ligger långt ifrån varandra men metodologiskt ligger väldigt nära. Arbetet med guiden utfördes i en atmosfär av **verkligt tankeutbyte** och i en process där alla **deltog aktivt**.

Naturligtvis var det svårt att överbrygga problemet med de många olika sätten och stilarna att skriva. Man kan se det som att verkligheten förvrängs redan under skrivprocessen, och att återge en äkta verklighet är något som ligger varje fältarbetare varmt om hjärtat.

Slutsatsen blev att det vore oärligt att förneka de kulturella och samhällsliga förebilder som genomsyrar de olika skrivstilarna.

Det är verkligen i det här som tillgångarna i ett sådant här arbete också ligger, där vi försöker återge en **mångfasetterad, multikulturell** bild med respekt för de **skillnader** som upplevs på fältet runtom i världen.

Tänk på att fältarbetare från över 30 länder har medverkat i det här arbetet. Det har varit en process där vi över allt annat ville undvika att falla i fällan och ta genvägar, dra förhastade slutsatser och göra obalanserade jämförelser där vi skulle riskera att jämföra ”äpplen och päron”.

Medlemmarna i det internationella nätverket för fältarbetare godkände det här dokumentet i pilotgruppen den 20 november i Ericeira, Portugal.

En förkortad version kommer också att tas fram. Andra dokument med andra ämnen som utvärdering av insatser, vilka problem vi påträffar i fältet osv. kommer också att följa.

Nästa publikation kommer att avhandla **utbildningen för fältarbetare**. Den här guiden är med andra ord inte ett avslutat projekt, utan ingår som ett steg bland många andra.

Vi kunde inte ha drömt om en bättre avslutning på den bild vi ville återge än den som Jean Blairon målar upp i det följande slutordet. Det är ett slutord som understryker att ingenting kan tas för givet för människan – varken hennes styrkor eller hennes svagheter – och att vi måste fortsätta att vara vaksamma och stå starka inför våra utmaningar.

En potentiell dubbel oförståelse

Ofta bemöts fältarbete av en hel del ”praktisk” oförståelse: det informella och oplanerade sättet att arbeta resulterar i en tendens till synbar sysslolöshet, anpassning till människor med ostrukturerade improvisationer eller oförklarligt icke-ingripande.

Den här guiden har haft som mål att visa att så icke är fallet: fältarbete, oavsett vilka yttringar det tar och oavsett hur oförutsägbart det kan vara, innebär ett exakt, följdriktigt och relevant ramverk för åtgärder.

Här uppstår en andra risk: en förminskning av detta arbete till tekniska åtgärder som kan anpassas (d.v.s. klistras på) överallt, oavsett sammanhang och oavsett riktning.

Det är tvärtom viktigt att förstå det inneboende sambandet mellan metod och slutresultat: det förra och det senare har ett obrytbart samband och är endast begripliga tack vare det sambandet.

Det är därför det är användbart att avsluta den här metodguiden med att länka ihop de praktiska aspekterna med de riktningar som gör dem begripliga, både på ett politiskt och ett socialt plan.

En symbolisk bild

En reklamaffisch som nyligen visades på en belgisk tågstation: huvudbilden visar en märklig kentaur, hälften kvinna, hälften häst. Den unga kvinnan/hästen med långt blondt hår, naken, har vänt ryggen till, och hon betraktar en anslagstavla med tågtider. På andra sidan tavlan, med ansiktet mot oss, står en ung företagsledare, vars ganska trånga kostym förefaller symbolisera psyket, och begrundar ”resenären”. Hans ansikte visar förvåning, hans kroppshållning visar attraktion och misstänksamhet. Rubriken frågar oss: ”Har du sett något misstänkt? Ring oss på gratislinjen 0800...”

Bilden förefaller oss vara ett symboliskt sätt att göra handlingen att lämna ut information ”sexig”, som om att göra det i en kontext som är laddad med tvetydighet blir lika aktningsvärt som att motstå en sexuell frestelse. Det ”något misstänkta” är kentaurens ovanlighet, en ovanlighet som görs åtråvärd. Via en metonymisk växling är det själva handlingen att lämna ut information som blir attraktiv snarare än skamlig.

Bilden är ett exempel på den tendens till att ”kasta om värden” som finns i vårt samhälle. Det är också ett vittnesmål om den nya uppfattningen om det allmänna rummet: placerad under en permanent övervakning av var och en av oss i takt med att vi blir ”moralpoliser”, kan det ”överexponerade” allmänna rummet inte längre acceptera det ovanliga.

Samhälle i omvälvning

Det vi har sett sedan 1980-talet är ett samhälle i omvälvning. Efter att 1960-talets stora kulturrevolutioner har kuvats vill samhället inte längre säkerställa sina enskilda medborgares säkerhet, utan fokuserar mer på materiellt och personligt skydd, i varje fall för de välmående grupperna. Det här gäller lokalt men även för internationella relationer.

Faktum är att strukturellt våld drabbar vissa sociala grupper, inklusive ungdomar, på ett massivt sätt. Allmänpolitiska riktningar inom byggnads-, arbets-, energi- och till och med utbildningssektorn strävar mot privatisering och förmodad exkludering.

---

⁴⁷ Jean Blairon, chef för Réalisation Téléformation Animation (RTA), övervakningsenheten hos Dynamo International och det internationella nätverket för fältarbetare.

Så här beskriver Paul Virilio det hela, med ett citat av Michael Heim, ”avlägsen kalifornisk lärjunge till Heidegger”:

”Alla tecken på social, politisk och civil nedgång måste tolkas positivt som tecken på ankomsten av cybervärlden. Det är sant att vi riskerar att lämna delar av mänskligheten åt sitt öde genom att kliva in i cybervärlden, men teknokulturen är vårt öde.”⁴⁸

Förslag som sammanställts av N. Negroponte och J.P. Barlow, ordförande i Electronic Frontier Foundation:

”Vi har klivit in i den digitala eran. Den med ett universellt nätverk utan någon som styr, utan president, utan huvudfigur. Tack vare dess decentraliserade struktur blir det omöjligt att censurera nätverket, såvida vi inte förbjuder telefonen! Det här något bra eftersom cyberrymden måste spegla människornas samhälle och under inga omständigheter bli staternas leksak.”

Paul Virilio kommenterar:

”Den fullkomliga paradoxen med ett samhälle med människor ”utan någon i ledningen, utan lag, utan huvud” tydliggörs redan i den nattliga omvandling som råder i förorter som står utanför nationella och sociala gränser, ett fenomen som fortsätter att sprida sig på bekostnad av gamla historiska områden, men även i och med den senare tidens skapande av det amerikanska privatopia och de japanska projekten med ”städer bredvid städer”...”

Vi kan tydligt se effekterna av det här konceptet med ett samhälle där privatisering och exkludering förhärskar oinskränkt.

Vi skulle vilja kritisera dem med utgångspunkt i de ”principer” som har tagit ledningen i finanssektorn och vars konsekvenser vi nu kan se i den ”verkliga ekonomin”. Vår åsikt är att samma principer har börjat gälla även i den sociala sektorn med katastrofala följder för det verkliga samhället – även om samhället inte kan mobilisera lika många massiva världsinvesteringar.

För länge sedan beskrev ekonomen François Chesnais⁴⁹ de förändringar i finanssektorn som idag ger de effekter vi har sett. Författaren pekade på tre sammankopplade riktningar:

- Avreglering, d.v.s. nedmonteringen av all lagstiftning som anses förhindra fri handel. Den växande svagheten hos nationen/staten beträffande finanserna är en av dess konsekvenser (vi konstaterar med häpnad spektakulära omsvängningar inför det som krisen medför, framför allt beträffande ”nationaliseringen” av banker eller vad som presenteras som så).
- Avkategorisering, som ”tillåter” att vi mycket enkelt kan gå från en produkt till en annan (de riskabla amerikanska bostadslånen, diskret ”förpackade” i andra finansprodukter, är bra exempel på detta).
- Borttagning av förmedlande mellanhänder, d.v.s. trenden att gå mot direkt kontakt mellan den enskilde och finansaktiviteten: (en indirekt effekt av detta är den begränsade information som små enskilda investerare får – många av dem blir förvånade över de verkliga förhållandena bakom de aktier de har skaffat utan sin vetskap).

---

48 P. Virilio, ”Le grand Soir”, i *Un paysage d'événements*, Paris, Galilée, 1996.

49 F. Chesnais, *La mondialisation du capital*, Paris, Syros, 1994.

Vi påstår att den sociala verkligheten påverkas av samma tendenser (till fördel för samma människor?).

Faktum är att avregleringen är sådan att man idag kan stödja storslagna principer utan att påverkas det minsta – det är så internationella överenskommelser kan undertecknas utan att följas. Vi syftar här på inspärlandet av minderåriga, säkerhetstendenserna som leder till nedmonteringen av lagar som säkerställer skydd för barn och ungdomar, genom att dessa grupper tydligt skiljs ut från det ansvar som automatiskt gäller vuxna.

Vi bör också undersöka övergången i många samhällen från ett myndighetssystem med villkorslöst socialt skydd till utpräglad socialhjälp (med fler och fler villkor): de som får sådan ”hjälp” betraktas dessutom automatiskt som misstänkta, som avsiktligt ”snyltar” på systemet, samtidigt som ”gyllene fallskärmar” utan tvekan ges till dem i hög ansvarsposition, även om de visar sig ha misslyckats.

Borttagningen av förmedlandet syns överallt: det är i själva verket individen själv som direkt måste ansvara för sin sociala ”integrering” genom sitt agerande. Den uppsjö av projekt och kontrakt som människor i svårigheter måste underkasta sig fungerar därutöver som parodier på entreprenörskapets anda som ska triumfera, eftersom det ”befriar” oss i det nya, individuella samhället.

Vi återkommer till avkategoriseringen eftersom den funktionen är essentiell. Vi kommer att visa att detta i grunden påverkar aktiviteter för stöttande och för kontrollerande: vi kan numera röra oss obehindrat från den ena till den andra – något som är lika tvetydigt som ”erotiseringen av att lämna ut information” som vi beskrev tidigare.

För ögonblicket är det viktigt att komma ihåg att dessa nya sätt att fungera i den sociala sfären vinner mark i ett samhälle där det kulturella kapitalet har en mer fördelaktig position än någonsin tidigare.

Faktum är att samhällenas utveckling vilar, som aldrig tidigare, på kulturella resurser, uttryckt i form av en trilogi av *kunskapskapital*, *kreativt styrkekapital* och *tillitskapital*. I samhällen som präglas av rörelse leder bristen på dessa former av kapital till en olycklig egenhet, förmågan att uppleva nya erfarenheter (det Luc Boltanski kallar ”projektets värld”⁵⁰), skapar en reducering av just det kapitalet: vi har här en obegränsad regression/exkludering.

Den brist på tillit som detta bottenar i tar t.ex. bort alla möjligheter till sammankoppling, det som kreativ förmåga ofta är avhängig av. Den här förmågan är en motor när vi skaffar oss kunskaper – och omvänt: en brist i kapital/kunskap kan leda till stigmatisering i dess striktaste⁵¹ betydelse, vilket ofta skär av möjligheterna till rika och ovanliga sammankopplande möten där endast ett starkt tillitskapital kan finna möjligheter osv.

För ett stort antal medborgare, framför allt de unga, skapar kulturella ojämlikheter en kulturell uteslutning som blir alltmer allvarlig, särskilt som detta sker i ett sammanhang där alla bjuds in att ”ta ansvar”. Därmed blir individen troligen anklagad för sin egen situation, som om personen ”själv ville det eftersom han inte försökte ta sig ur situationen”. Det är ingen överdrift att, som G. Tabacchi⁵², säga att den ungdom vars väg går från utbildningsinstitutet till familjen och sedan till fritiden, inklusive ansvarsaktiviteter, inte är

---

⁵⁰ Se gällande detta J. Fastrès och J. Blairon, *Luttes culturelles, Luttes sociales*, Development nr 6, i <http://www.intermag.be>

⁵¹ Idem, *ibidem*, Development nr 10.

⁵² ”Consorzio Sociale Abele lavoro”, konferens under dagarna ”Metis Europe” avsatt för ”*Jeunes sans limites, jeunes sans frontières*”.

längre är densamma som den som har gatan, avsatta eller till och med illegala platser, eller planlösa vandringar som sin väg. Vi kan till och med konstatera att vägarna för de här grupperna inte längre alls korsas.

Huvudpersonerna

De här oskiljaktiga kulturella och sociala våldshandlingarna, som ofta utförs i det tysta eller i okunskap, har uppenbarligen gett reaktioner som vägran och lämpliga motåtgärder. Som så ofta är fallet kommer den allmänna sektorn till räddningen.

Förvisso har vi sett många former av insatser, med olika inspirationskällor: institutionella förhållanden där socialarbetare har engagerat sig, förskräckta över att de traditionella handlingsformerna inte längre fungerat för dessa nya situationer; mer frivilligbaserade insatser, t.ex. som från många kyrkor; filantropiska insatser, t.ex. stöd från stiftelser och till och med finansiella organ, exempelvis Världsbanken. Vi erkänner att vi känner viss förvirring med tanke på den sista kategorin, eftersom den leder till att ett "humanitärt" tänkesätt formas: ungdomarna vi pratar om har i princip inga egna resurser och befinner sig i utkanten av mänskligheten. Vi kan också beklaga att nedmonteringen inom den privata sektorn av omfördelningsåtgärder gällande bidrag (idag betraktas skatter som en börda som förhindrar ekonomisk och finansiell aktivitet) på många sätt mörkläggs som filantropiska åtgärder. Dessa tenderar att vara engångshandlingar och dessutom föränderliga, eftersom de tillkommer för att ersätta mer strukturerade åtgärder och för att berättiga frånvaron av dem.

Tvärtom, för vår del anser vi att ett adekvat svar ligger i en viss struktur av den offentliga sektorn (som garanterar jämlik behandling och är emot "företagsinblandningar", som ändå bara gäller några "få utvalda") och i ett samhällsbaserat synsätt (som karakteriseras av ansvar och förmågan att återskapa förtroende, rörlighet och insatser). Men den här strukturen av kopplingar och staten är inte problemfri.

Statens dubbeltydighet

Låt oss erinra 1960-talets kulturrevolutioner som ofta såg staten som huvudfiende: betraktad som en polis, beväpnad för att skydda sina dominerande positioner, som tar sig in överallt, (skolor, sjukhus, vårdhem... dessa utgör "den ideologiska statsapparaten"), där staten står för ordning och förtryck.

I takt med att staten tappar intresset för sociala åtgärder kan vi bättre förstå statens dubbeltydighet: staten är förvisso mellanhand till dominerande positioner, men är även garant för arbetarrörelsens framgångar och stöd för de mindre lyckligt lottade (i exempelvis socialdemokratier), framför allt genom att förkroppsliga den kollektiva solidariteten.

Den bästa definitionen av den här medvetenheten om statens dubbeltydighet gjordes av Pierre Bourdieu 1998:

"Och om man därför håller några rimliga hopp vid liv beror det på att det i statliga institutioner och i fördelningen av tjänstemän (framför allt de som har mest koppling till dessa institutioner, liksom en statens småadel) fortfarande finns krafter som, under förevändning av att helt enkelt försvara, när man omedelbart förebrår dem, en saknad ordning och dess tillhörande "privilegier", faktiskt måste motstå det svåra provet och arbeta för att uppfinna och skapa en social ordning som inte har strävan efter själviska intressen och den enskilda lusten till framgång som sin enda lag, utan måste skapa utrymme för grupper som ägnar sig åt den *rationella jakten på kollektivt utformade och godkända mål*. Bland dessa kollektiv, organisationer, fackförbund och partier: hur skulle man inte kunna ge staten en särskild plats, den nationella staten, eller rent av en superstat (d.v.s. en europeisk eller ett steg mot en världsstat), som är kapabel att effektivt kontrollera vinsterna som görs på finansmarknaderna.

Den ska även vara kapabel att, och i synnerhet, instifta motåtgärder mot de destruktiva effekter som dessa vinster har på världsmarknaden genom att med hjälp av fackförbunden organisera en utveckling och ett försvar av *allmänhetens intressen* (...).⁵³

Så den första **dubbeltydigheten** indikerar att den ”borgerliga staten”, som kritiserades så mycket på 1960-talet, även kan vara en medaktör som kan motsätta sig riktningen mot den exkluderande individualism vi nämnde tidigare.

Ur detta kommer Pierre Bourdieus formel (från 1993⁵⁴) om ”statens schizofreni”: man kan erinra sig hans berömda formel som säger att ”statens högra hand” inte längre känner till eller inte vill kännas vid vad dess ”vänstra hand” gör – den som är upptagen med att kompensera de sociala och kulturella ojämlikheterna, som motsätter sig det strukturella våld som utövas av marknaderna, överfört och därför stärkt dagligen tack vare små våldshandlingar som ”undflyr både synlighet och sanktioner”. Gatan är i detta avseende en av de viktigaste arenorna.

Men vi måste även fästa uppmärksamheten mot en **andra dubbeltydighet**: för att motarbeta den undertryckande sidan av staten har den vänstra handens arbetare (däribland fältarbetare) skapat en serie mer öppna, mer deltagande rutiner, som ligger så nära som möjligt deras målgruppers resurser. ”Stöd” har varit ett av nyckelorden för den här omvandlingen. Men idag ser vi en tillbakagång inom den här riktningen⁵⁵ till fördel för ”mjuka” decentraliserade, mobila och tvetydiga kontroller: det medföljande stödet blir till avlokaliserad, förklädd övervakning, där fältarbetaren uppmanas att identifiera avvikelser och ”varna” standardiseringskrafterna (med andra ord lämna ut information till dem).

De nya yrkena inom den sociala sektorn har blivit lika tvetydiga som den reklambild vi diskuterade inledningsvis, där utlämning av information framställs som eftersträvansvärt.

”I vissa europeiska länder, t.ex. Frankrike, kan man iaktta uppkomsten av en ny form av socialt arbete med flera funktioner, som *medföljer den kollektiva övergången till neo-liberalism*. Å ena sidan, i enlighet med tidigare nationella seminarier, genom att sysselsätta dem som har svaga skolbetyg, som ofta är generösa och militanta, genom att låta dem hantera personer som befinner sig i motsatt situation. Å andra sidan, genom att placera ”dem skolan övergett” på att slöövervaka, genom att föreslå ett påhittat jobb och omvandla dem till avlönade arbetare utan lön, entreprenörer utan företag, övervintrade studenter utan hopp om examen eller kvalifikationer.”⁵⁶

I det här fallet bevittnar vi **avkategoriseringen mellan övervakning och kontroll, och hjälp och stöd**.

Så statens vänstra hand (och dess många representanter) bjuds in att utöva flytande överföringar till den högra handen under den största förvirring som tillåts av de nya ledningsformerna.

Olyckligtvis är fältarbetare inte ensamma om att bli indragna i den här dubbeltydigheten: projektet ”Jobpass” som drogs i gång av arbetsförmedlingen i Belgien (Forem) skulle tillåta automatisk överföring av informationsflöden om de arbetssökandes handlingar från de

---

53 P. Bourdieu, ”Le néo-libéralisme, utopie (en voie de réalisation) d'une exploitation sans limites”, i *Contre-feux*, Paris, Raisons d'agir, 1998. Vi skulle vilja rikta uppmärksamheten på utgivningsdatumet, som är tio år före den nuvarande krisen.

54 I sin sammanfattning ”*La misère du monde*”.

55 C. Bartholomé, ”L'accompagnement, des postulats et des engagements pédagogiques à sauvegarder” <http://www.intermag.be/images/pdf/accompagnement.pdf>

56 P. Bourdieu, ”La main invisible des puissants”, i *Contre-feux 2*, Paris Raisons d'agir, 2001, s.53

anslutna till de allmänna tjänsterna för övervakning (och exkludering) av de arbetslösa, via offentliga tjänstemän som ”medföljde” de enskilda projekten för de arbetssökande.

Socialt arbete, som exempelvis fältarbete, konfronteras som en följd av detta med statens två dubbeltydigheter, tillika obalanserade dubbeltydigheter: statens uppgivenhet är en starkare egenskap än det skydd den kan ge som kollektiv aktör. För ögonblicket har kontrollbehovet övertaget över öppen, deltagande hjälp.

Internt stöd

Man kan tro att dessa obalanser inte skulle vara så starka om de rådande strömmarna inte kunde förlita sig på ett internt stöd (förmodligen knappt synligt) i själva centrum hos dem som motsätter sig dominans och som vill minska dess effekter åtminstone i viss grad.

Det är på detta sätt som ”statens schizofreni” så lättvindigt har accepterats att gruppen med socialarbetare har låst sig själva vid en ideologi som är typisk för ”mellangruppen” och som å ena sidan leder dem till att påstå sig vara ”icke-duperade” av den roll som staten vill tillskriva dem, men som å den andra sidan utmålar dem som maktlösa mot att sätta tryck på de allmänna målen. Den här ”varken-eller-ideologin”, enligt Emile Servais beskrivning (varken lättlurade offer men inte heller aktörer) stärker självklart den första obalansen (den mellan den vänstra och den högra handen).

När det gäller den andra obalansen (den mellan det fria medföljande stödet och avkategoriseringen som är till fördel för en latent kontroll som presenteras som attraktiv) baseras den på det aktuella tillståndet av den rådande ideologin.

Luc Boltanski⁵⁷ beskriver den utifrån följande komponenter:

- tillflykten till en teknikalitet som är tänkt att förkroppsliga förnuftets neutralitet, men som i själva verket inför en programmatisk inställning som alltid inspireras av entreprenörsinställningen (se projektets tema som beskrivs av Pierre Bourdieu). Inträngandet av en administrativ inställning i hjärtat av associativa åtgärder är ett exempel på detta: iveren att utveckla ”kvalitetssystem”, en analysator
- dumpningen av det kollektiva ansvaret på den enskilde, beordrad att ”utöva sin vilja” eftersom ”vilja automatiskt innebär förmåga”
- en maktutövning som från och med nu utförs genom en påtvingad implementering istället för att utöva en ordning: en implementering som omvandlar det kulturella kapitalet med manipulation som mål: kunskap blir t.ex. en handelsvara vars förnyelse följer modecyklerna.

Fältarbete och åtgärdernas betydelse

Därav kan vi förstå vikten, i fältarbetarens egna metodiska reflektion, av ett visst antal element som motsätter sig nya former som tas i bruk av den rådande ideologin, funktion efter funktion.

Den effektivitetsmodell som används av nätverket för fältarbetare är t.ex. raka motsatsen till ett teknokratiskt sätt att närma sig arbetet. Vi kan glädjas åt att det vi, inspirerade av François Julien, har föreslagit att kalla ”benägenhetsmodellen”⁵⁸, har antagits och godkänts av nätverket. Faktum är att vi anser att denna modell på ett effektivt sätt kan motstå den ”dubbeltydighet” som finns i de många teknikaliteter som låtsas stötta fältarbetets ”professionalisering”.

---

⁵⁷ L. Boltanski, ”*Rendre la réalité inacceptable*”, Paris, Demopolis, 2008.

⁵⁸ J. Fastières och J. Blairon, ”*La prévention, un concept en déperdition?*”, Bryssel, Luc Pire, 2002.

Den uppmärksamhet som fältarbetet fäster vid gruppdimensionen utgör ett annat område som motsätter sig den rådande ideologin. Det handlar på intet sätt om att bidra till den allmänna ansvarsdumpningen, att låta ansvaret för ojämlikheter falla på de ungdomar som drabbas av den. Det handlar inte heller om att närma sig dem som offer genom att neka dem resurser, vilket definitivt skulle förhindra dem från att återfå något slags grepp över sin tillvaro.

Slutligen fungerar det medföljande stöd som fältarbetare förespråkar som arbetsmetod som ett åsidosättande av den makt som utövas. Genom att erkänna att några skyddande ”vingar” kan behövas, åtminstone för en viss tid, bortom de överexponerade sociala arenor där ungdomar endast blir stigmatiserade, vinner fältarbete tid och ger sig självt en chans att förhindra exkludering. Det ger åtminstone arbetsmässigt manöverutrymme i de situationer som möts, för att försöka ”återställa det som den sociala världen har gjort” som Pierre Bourdieu uttrycker det.

Genom att agera på detta sätt strävar fältarbetet inte bara efter att uppfylla de ”undanhållna” behoven hos så många ungdomar som samhället överexponerar utan att acceptera att se dem. På internationell nivå påminner det dessutom staten om dess plikter och uppmanar även till att rensa ut de tvetydigheter som ligger till grund för det grymma öde som så många ungdomar drabbas av varje dag.

Charter of the international network of social street workers

Between the signatories and members of the present charter have decided to create an international network of social street workers.

Definition

The network privileges **action** in favour of street children, youngsters and adults in difficult circumstances. With respect for singularities or choice of self determination, these educational projects must be close to daily realities.

More particularly, the question is to introduce innovations in favour of children, youths and adults dwelling occasionally or permanently in the street as life environment, be it as a result of a choice and/or under duress.

Pirority is therefore given to general prevention, reduction of risks and remediation with a concern for social well being.

Non formal and informal education, action focussed on the child's, the youngster's and adult's life environment will be privileged.

These innovations consist of three criteria :

- They imply a new manner of taking into account the **demands** of the children, the youngsters and the adults, both in the way these demands are understood and how they are answered.
- They usually proceed from the field, therefore as social answers to demands ; in the language of institutional analysis one would say they are the result of an **establishing movement**.
- They define and incorporate a reflection on what is at **stake** in the situation of the children, the youngsters and the adults with regard to society as a whole.

The object will be to arouse **local** and **international solidarities** between the associations and street educators engaged in the same type of mission on the field both North and South and who fight actively against discriminations and poverty, in favour of equality, emancipation but also to obtain access to fundamental needs such as food, health care and of course access to education and professional training.

Objectives

The network sets itself the following objectives :

- **Exchange of practices, training and reflection.**
- **Increasing of awareness** both of opinion and public authorities; **Promotion** of street social work in its specifications and with respect to the **recommendations** given at the Forum of November 2002.
- **Solidarity** and partnership between the participants of the network.
- **Encouragement** of creating a network at local level.

Methods

In each country :

- One or several **street social workers workshops** will mobilise in support of their needs and specifics.
- A **co-ordinator** will be appointed
- He will convey the results and propositions among the members of the **pilot group** which meets twice a year.
- In case he is prevented, the workshop coordinator can arrange to be represented.
- The pilot group indicates the courses and priorities of the project.

More precisely, it will be a matter of meeting the fundamental needs of the street social workers, namely the necessity :

- to pursue the Forum of November 2002 by means of **local** activities (seminars, conferences, ...), made to measure and adapted to situations and demands at hand;
- to set up projects « **in clusters** » (a few partners work in association in order to carry out an action they share);
- to study **cross-section themes**, about which there is an interest and the need to carry out a global action (the starting factors leading to chose the street as a place to live ; the part played by the media ; children's rights ; general and professional ethics, etc.) ;
- to make up for a **deficit in terms of training**, either basic or continued, of the actors led to work in the street.

Structure

The structure is made up of :

1. Workshops

To become a member of the network and set up a workshop of street social workers, criteria should be met :

- 1.1. Each workshop must absolutely have **at least 8 street social workers** having a field experience. There is no maximum limit.
- 1.2. The workshop is borne by an existing structure or has its own identity (association, federation, collective). It is desirable that the workshop be constituted by street workers coming from different associations, in order to prioritise the **start-up** of a **local network**.
The workshop gives official **mandate** to a co-ordinator. This act is sanctioned by a formal document made over to the secretariat.
- 1.3. The workshop co-ordinators undertake to **communicate on a regular basis** the information to the members of the workshop and to the secretariat.
- 1.4. Once created, each workshop remains independent in its way of functioning and its priorities.
- 1.5. If there are several workshops in a country, only one coordinator will be represented at the pilot group. If necessary, particular situations will be valued by the pilot group.
- 1.6. The workshop meets at least once every two months in order to create a continued dynamic of reflection and mobilisation around various international activities and exchanges of practices with the other workshops.
- 1.7. The workshops undertake to respect the planned datelines.
- 1.8. The workshop co-ordinators promise to reply within the time allowed to any mail from the secretariat and received.
- 1.9. The co-ordinators advertise publicly the existence of the workshop and the collaboration with Dynamo International.
- 1.10. They communicate to the secretariat all papers appearing in the press or any other media about the projects of the network.
- 1.11. The workshops promises to transmit at the secretariat all useful information for new memberships.
- 1.12. The workshop is allowed to organise or co-organise any projects such as : seminar, pilot group, training session...
- 1.13. Each workshop can represent the network in its own country.

2. *Secretariat and general co-ordination*

- 2.1. Dynamo International carries out the directions decided by and ensures the secretariat and general co-ordination.
- 2.2. It promises to convey all information to the workshop co-ordinators and to reply to all information requests they may have.
- 2.3. It ensures the follow-up of the projects and the management of the Internet site : (www.travail-de-rue.net)
- 2.4. Dynamo International represents the network, ensures its promotion and organises and/or co-organises the meetings of the pilot groups.
- 2.5. It promises to seek the funds necessary to the global function of the network, including the costs of the secretariat and the general co-ordination, the costs for communication and those relating to the management of the Internet site.
- 2.6. It promises to seek with the partners of the network the other funds necessary for the different projects of the network, including the costs linked to the pilot group, trips, organisation of specific projects within the frame of starting up the network (publication, conferences, seminars, training, ...)
- 2.7. It promises to organise with the partners the projects of the network, including international meetings, projects relating to the chosen themes and other projects decided by the pilot group.
- 2.8. It promises to facilitate the synergy and the co-operations which will help the partners in their projects outside the network.
- 2.9. However, it is their competence to examine any new requests for membership and to submit them to the pilot group which will have the final decision. The examination will control if the membership criteria contained in the present charter are being duly satisfied.

3. *Regional grouping* (America, the Caribbean, Europe, Africa, Asia)

- 3.1. With a care for proximity and efficiency the workshops belonging to the same geographical region are called upon to co-operate more closely.
- 3.2. Each regional grouping is free to develop its proper projects according to their needs.

4. *Pilot group*

- 4.1. The pilot group gathers the workshop co-ordinators, the secretariat and the general co-ordinator.
- 4.2. Experts can be invited.
- 4.3. Pilot group meets twice a year, the minutes of the meeting will be written by the secretariat and sent to the members of the pilot group.
- 4.4. The pilot group decides which themes will be discussed and which projects will be launched within the network.
- 4.5. It can constitute workshops around particular projects (for instance : editorial staff).
- 4.6. Participation to all the projects of the network is not compulsory, but once voluntarily implied in a project, the workshop pledges to finalise it in accordance with the distinctive features, the requirements and terms and conditions of this project.
- 4.7. The pilot group takes every decision concerning membership applications. If the accession criteria are met, the decision to grant membership to a new workshop becomes effective after a probation period of two years.

Written and approved in Lille in meeting of the pilot group on 22 June , 2004

Kontaktuppgifter för medlemmarna i det internationella nätverket för sociala fältarbetare

LAND	ORGANISATION	KOORDINATOR	ADRESS	TELEFON- OCH FAXNUMMER	E-POST
KOORDINATION					
Belgien	Dynamo international www.dynamoweb.be http://parcequelarueexist.e.skynetblogs.be	Edwin de Boevé	Rue de l'Etoile 22 1180 Bryssel Belgien	☎ +32 2 378 44 22 ☎ +32 2 378 44 21	dynamo-int@travail-de-rue.net
Partner					
ASIEN					
Filippinerna	Virlanie Fondation Inc	Dominique Lemay Arlyne Fernandez	<u>4055 Yague St. Brgy</u> <u>Singkamas</u> Makati City - Filippinerna	☎ 63 2 896 22 89 ☎ 63 2 895 52 60 ☎ 63 2 895 52 32	virlanie2003@yahoo.fr arlynef16@yahoo.com
Nepal	CPCS	Jean-Christophe Ryckmans	Dili Bazar Katmandu - NEPAL	☎ 00 977 1 44 14394	international@cpcs-nepal.org cpcs_nepal@yahoo.com
Vietnam	HCMC Child Welfare Foundation	Bui Thi Thanh Tuyen	85/65 Pham Viet Chanh Ward 19 Binh Thanh District HoChiMinh City - Vietnam	☎ 84 8 840 14 06 ☎ 84 8 840 14 07	hcwf@hcm.vnn.vn csxlithaodan@vnn.vn
AFRIKA					
Burkina Faso	C.I.J.E.R.	Koda Zinsoudo	06BP 9268 Ouagadougou 06	☎/☎ +226 503 72371 ☎ + 226 703 98900 (mobil)	edr@fasonet.bf
Burundi	O.P.D.E. www.opde.org	Athanase Rwamo	Bvd du 28 novembre, Kigobe n°15, B.P 6252 Bujumbura Burundi	☎ 257 22 23 0112 ☎ 257 22 24 1099 ☎ 257 22 22 7893 ☎ 257 22 21 33 54	arwamo@opde.org athanaserwamo@yahoo.fr
Egypten	Caritas Egypt www.caritasalex.com	Hany Maurice	Saad Zaghioul Street, Building N°24 – Rami Station – Alexandria Egypten	☎ 203 4806307 ☎ 203 4806306 ☎ 203 487 7332 ☎ 002 0124785401 (mobil)	caritasalex@link.net hanymaurice400@yahoo.com

Gambia	Centre for street children and child trafficking studies	Sheikh E. T. Lewis	P.M.B. 457, Serekunda Gambia	☎ 00220 9995959 ☎ 00220 7875959 ☎ 00220 6805959	streettraffickingchildren@yahoo.com setlewis@yahoo.com amblewisset@hotmail.com
Demokratiska republiken Kongo	CATSR Comité d'appui au travail social de rue	Edho Mukendi	rue Bonga, 2 Q/Matonge; C/Kalamu Kinshasa – RD Congo B.P. : 13 348 KIN I	☎ 243 99997 05 88 ☎ 243 81320 28 80	edhomuk@yahoo.fr cs_trav_rue_rdc@yahoo.fr
Senegal	Avenir de l'Enfant	Moussa SOW	ADE / Sénégal B.P. 261 Rufisque Sénégal	☎ 221 338 36 13 08 ☎ 221 776 33 23 96 (mobil)	msowade@hotmail.com avenirenfant@orange.sn
Tchad	Association pour la Réinsertion des jeunes de la Rue (ARJR)	Appolinaire Dioninga Ndoubatar	B.P. 62.75 N'djamena Tchad	☎ +235 627 10 14/620 97 13 ☎ + 235 52 14 52 /52 14 98	arjrtchad@yahoo.fr
Togo	Action Développement - Togo	Adomayakpor T.Tsèvi	B.P. 30 645 LOME TOGO	☎/☎ 228 222.15.18 ☎ +228 904 81 27	adomayakpor@yahoo.com
Benin	Concertation des structures d'accueil et d'hébergement pour enfants en situation difficile	Laetitia Akplogan Roger Ouensavi	AFVP/UNICEF 01 BP 344 RP Cotonou – Bénin		laetakp@yahoo.fr ouenro2006@yahoo.fr gresbenin_protectenfant@yahoo.fr
AMERIKA OCH VÄSTINDIEN					
Brasilien	Centro Social e Cultural resgate e socialização	Geraldo Magela de Andrade (Gë)	Rua Caxambu, n°64 Bairro Nossa de Fatima Cep : 34.600-300 Sabara – Minas Gerais Brasilien	☎ + 55 31 8734 68 12 ☎ + 55 31 3673 18 84	abordagem-de-rua@bol.com.br magela_andrade39@hotmail.com
Haïti	Centre d'Education populaire	Jean-Robert Chéry	Rue St Gérard # 10 Port-au-Prince Haïti	☎ +3509 245 8269 (Privé) ☎ +3 509 222 3763	enfantsderue_cep@yahoo.com inrobmat@yahoo.fr chery_jr@hotmail.com
Martinique	I.F.M.E.S.	Marie-Claire Lavater	Rivière l'Or 97212 Saint Joseph Martinique	☎ 596 596 42 56 56 ☎ 596 596 50 31 39	marie-claire.lavater@wanadoo.fr

Guadeloupe	CISMAG Centre d'insertion spécialisée de Marie Galante	Alza Bordin	Avenue des Caraïbes – Immeuble Lacavé 97134 Saint Louis Guadeloupe	☎ +590 590 97 07 41 ☎ +590 590 97 07 51	cismag@wanadoo.fr
Mexiko	EL CARACOL www.elcaracol.org Taller Mexicano de educadoras y educadores callejeros	Juan Martin Perez Garcia	Rafael Heliodoro Valle No 337 Col. Lorenzo Boturini, CP IS820 Mexiko	☎ +52(55) 5764 2121 ☎ +52(55) 5768 1204	info@elcaracol.org martin@elcaracol.org
Nicaragua	CODENI	Daysi Sanchez de Illescas	Canal 2, 192C al lago Abojo Barrio Bolomia, Managua Nicaragua	☎ +505 266 84 33 ☎ + 505 265 09 07	codeniez@ibw.com.ni aniesca@ibw.com.ni
Peru	REDENAC www.angelfire.com/pro/r edenac/rde_myv.htm	Pilar Urbina	Pascual de Andagoya 117 Maranga San Miguel, Lima 32 Peru	☎ 971 58103 ☎ + 00511 5783767	pilarurbina@hotmail.com
Quebec, Kanada	ATTRueQ www.attrueq.org	Serge Morin		☎ 1 418 641 0168 ☎ 1 418 641 0045 ☎ 1 418 621 5279 ☎ 1 514 835 9237	attrueq@hotmail.com travailleurderue@yahoo.ca
EUROPA					
Albanien	ARSIS www.arsis.gr	Arapidou Natassa	Rr Sulejman Delvina, Pallatet Moskat 3, Shkalla 5, Ap. 28, Tirana, Albanien	☎ +35542249879 ☎ +35542249879	infotirana@arsis.gr
Tyskland	BAG EJSA www.bagejsa.de	Hans Steimle	Wagenburgstr.26-28 D-70184 Stuttgart, Tyskland	☎ + 49 711 1648922 ☎ + 49 711 164 8921	steimle@bagejsa.de
Storbritannien	Federation for detached youth work	Graeme Tiffany	C/o Nya, 19-23 Humberstone road – LE5 3GJ Leicester	☎ 0116 242 7490 ☎ 113 279 8415	Graeme.tiffany@gmail.com fdyw@nya.org.uk
Belgien	Dynamo ASBL	De Myttenaere Stephan	300 Av Victor Rousseau 1190 Brussel, Belgien	☎ + 32 2 332 23 56 ☎ + 32 477 44 83 04 ☎ + 32 2 332 30 25	dynamoamo@gmail.com dynamostef@hotmail.com
Tjeckien	Česká asociace Streetwork www.streetwork.cz	Jindrich Racek	Rakovského 3138, 143 00 Praha 12, Tjeckien	☎ +42 774 912 777 ☎ + 42 777 580 587	asociace@streetwork.cz racek@streetwork.cz

Spanien	Hezi-Zerb Elkartea www.hezizerb.net	Jon Etxeberria Esquina	Zubiaurre 30 Bajo 20013 Donostia San Sebastian Spanien	☎ + 34 943326784 ☎ + 34 943326785	nuevosproyectos@hezizerb.net hezizerb@hezizerb.net
Frankrike	CNLAPS www.cnlaps.fr	Bernard Heckel	21, rue Lagille 75018 – Paris, Frankrike	☎ +33 1 42 29 79 81 ☎ +33 6 07 79 23 22 ☎ +33 1 58 60 15 57	contact@cnlaps.fr bheckel@cnlaps.fr
Grekland	ARSIS Association for the Social Support of Youth www.arsis.gr	Dina Theofilidi	35, Ptolemeon str. 54630 Thessaloniki Grekland	☎ 30 2310526150 ☎ 30 2310227311 ☎ 30 2310 227311	infothes@arsis.gr
Italien	Centro Accoglienza La Rupe	Claudia Iormetti	Via Rupe 9 40037 Sasso Marconi Bologna, Italien	☎ +39 051 841206 ☎ + 39 051 6750400	rupeprevenzione@centriaccoglienza.it rupeformazione@centriaccoglienza.it
Norge	Landsforeningen for utekontakter (LUK) www.utekontaktene.no	Monica Island Per Arne Skjeggstad	PO BOX 9331 Gronland 0135 Oslo Norge	☎ +47 90 59 23 23 ☎ +47 97 58 96 88 ☎ +47 22 05 77 01	monica@utekontaktene.no perarne@utekontaktene.no post@utekontaktene.no (secretariat)
Nederländerna	NAPYN National Association of Professional Youthworkers	Henk Geelen	Achter de Molens 23, 6211 JC Maastricht, Nederländerna	☎ +31 654283774	www.jongerenwerker.nl www.nji.nl – English henk.geelen@home.nl
Polen	OSOS Network of Polish streetworking organisations www.osos.org.pl	Andrzej Orlowski	Szaserow 115/38 04-349 Warsawa Polen	☎ +48 880 860 220 ☎ +48 224 083 298	andrexor@yahoo.com siec-osos@wp.pl
Portugal	Conversas de Rua – Associação www.conversasderua.org	Helder Luis Santos	Palacio dos Coruchéus – AT53 R. Alberto Oliveira 1700 – 019 Lisboa, Portugal	☎ + 351 91 484 53 38 (Mobile) ☎ +351 21 795 99 65 ☎ +351 21 795 99 64	helluis@conversasderua.org conversasnomail@conversasderua.org
Rumänien	Salvati – Copii Save the Children	Georges Roman	Intranea Stephan Future, 3 – Sector 1, 77116 Bucarest, Rumänien	☎ + 40 21 21 261 76 et + 40 21 311 13 43 ☎ +40 21 312 44 86	george_roman@salvaticopiii.ro rosc@salvaticopiii.ro
Schweiz	Plate-forme romande	Vincent Artison	Les Uttins 5	☎ + 41 79 347 34 61	vincent.artison@gmx.net

	des travailleurs sociaux hors murs (TSHM)		CH – 1400 Yverdon-les-Bains, Schweiz	+ 41 24 445 35 14	vincent.artison@gmx.ch
Sverige	RIF www.rif.o.se www.faltarbete.se	Johanna Löfvenius	Nykvarns kommun 155 80 Nykvarn Sverige	+46 738 56 20 66	johanna.lofvenius@nykvarn.se

Kontaktuppgifter till experter

Namn	Adress	Telefon- och faxnummer	E-post
Jean Blairon	R.T.A. ASBL Rue des Relis Namurwes 1 5000 Namur	+32 81 74 67 48	jean.blairon@rta.be
Annie Fontaine	UQAM		fontaine.annie@uqam.ca
Alphonse Tay	Alphonse Tay Village d'Agou-Akplolo Via B P. 50 AGOU-GARE, Togo	00 228 922 41 01 00 228 919 59 75	Alphonsetay1@hotmail.fr
Tran Quoc-Duy	Lab.Cognition-Langage- Développement CP 191 ULB Av. Fr. Roosevelt, 50 1050 Brussel, Belgien	32 2 650 26 41 (Bureau) GSM 0477 78 36 30 32 2 650 22 09	qtran@ulb.ac.be
Stéphane Tessier	Regards Rue du château, 132 75014 Paris, Frankrike	+ 33 1 43 35 20 74	stfessier@free.fr http://dautresregards.free.fr

Litteratur

- ”*La main invisible des puissants*” i *Contre-feux 2*, P. Bourdieu, Paris, Raisons d'agir, 2001, s. 53.
- ”Le néo-libéralisme, utopie (en voie de réalisation) d'une exploitation sans limites”, i *Contre-feux*, P. Bourdieu, Paris, Raisons d'agir, 1998. Nous attirons l'attention sur la date de publication, de dix ans antérieure à la crise que nous connaissons.
- Abrégé d'un texte de Bernard Monnier, éducateur spécialisé. Informations sociales nr. 60.
- *Actes du forum international des acteurs clés de l'enfance et du travail de rue* – Jean Blairon – s. 41 – november 2002.
- *Aide à la jeunesse et Contrats de sécurité - Réflexions préliminaires*, Yves CARTUYVELS, Rapport de mission, november 1994.
- *Côté cours – Côté rue*, Edwin de Boevé et Pierre Van den Bril – Analyse des pratiques et politiques de formation à l'ordre du jour. – juni 1995.
- *Critique de la modernité*, Alain Touraine, Paris, Editions Fayard – 1993 – s.318-331
- *Detached Youth Work Guidelines 2007*. The Federation for Detached Youth Work (2007), Leicester.
- *Guide de formation. Travail de rue et communication vers les médias*. - Le travail de rue, un métier particulier mais qui s'explique mal. – s.11
- *Handicap et politique* – Emile Servais –*Eléments d'analyse sociologique des pratiques d'accompagnement* – Bruxelles Equipage Editions 1993 – s. 250
- *L'accompagnement: des postulats et des engagements pédagogiques à sauvegarder* – C. Bartholomé, <http://www.intermag.be/images/pdf/accompagnement.pdf>
- *La mondialisation du capital*, F. Chesnais Paris, Syros, 1994.
- *La prévention, un concept en déperdition* – Editions Luc Pire – Jacqueline Fastrès och Jean Blairon – 2002
- *Le Ligueur* – ”*Mais comment peut on être adolescent?*” – Philippe Mérieux – 21 oktober 1992.
- *Le travail de rue en Communauté française de Belgique. Nature et enjeux*. Christine Schaut och Luc Van Campenhout, FRB, 1994
- *Le Travail de rue en communauté française*, Rapport de recherche pour la fondation Roi Baudouin, Bruxelles, 1994
- *Le travail de rue et l'action-recherche réflexive. Projet de recherche*. Pector, Jacques (1999) Montréal : Québec.
- *Méditations pascaliennes* – Pierre Bourdieu – Paris, Seuil – 1997 – s. 275–276.
- *Outreach social work aimed at young people*, Børge Erdal, Oslo kommun, Norge
- *Outreach work, among marginalised populations in Europe – Guidelines on providing integrated outreach services*. – Mika Mikkonen, Jaana Kauppinen, Minna Huovinen & Erja Aalto and the Correlation outreach expert group – 2007.

- *Outreach work with young people, young drug users and young people at risk – Emphasis on secondary prevention*, by N. P. Svensson and S. Horner-Knight, T. Husebye, S. Muerwald, J. Schaffranek - P-PG/Prev(2003)6, October 2003
- *Outside / Inside – Outreach social work with young people* - Børge Erdal, Oslo, juni 2006.
- *Reconnecting Detached Youth Work: Guidelines and Standards for Excellence*, Leicester, Tiffany, G. A. (2007) .The Federation for Detached Youth Work
- *Rendre la réalité inacceptable*, L. Boltanski Paris, Demopolis, 2008.
- *Traité de l'efficacité*, François Jullien, Paris, Grasset, 1996.
- *Un paysage d'événements "Le grand Soir "*, P. Virilio Paris, Galilée, 1996.